

BULETIN

I INSTITUTIT TE SHKENCAVE

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER

BOTIM I INSTITUTIT TË SHKENCAVE

REDAKSIJA

Kryeredaktor: MARK NDOJA
Redaktor: ALEKSANDËR XHUVANI
SOTIR ANGJËLI
ALEKS BUDA
ZIHNI SAKO

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
S H K O D E R

Një çështje për kulturën tonë nacionale: Folklori

ZIHNI SAKO

Mbledhje nga folklori ynë gjejmë për herë të parë ca proverbe, ca lokucione e ca mënyra përshëndetjeje në «Dictionarium latino-epiroticum»¹⁾ (1635) të Frangut të Bardhë. Më pas gjer në shek. XIX nuk kemi gjetur gjë gjer më sot.

Në shekullin e XIX autorë e studjonjës të huaj, të gjuhës s'onë, kanë mbledhur e botuar këngë e pralla shqipe, proverbe e përshëndetje etj. 2) Po edhe këto këngë, pralla, proverbe, etj. janë mbledhur në mënyrë të rastësishme, në një krahinë të cakëtuar e vetëm sa për të ilustruar studimet rreth gjuhës ose historisë së Shqipërisë. Studime rreth folklorit tonë nuk gjejmë asgjëkundi të këta autorë. 3) Veç kësaj edhe në mbledhjen e bërë nga këta nuk gjënj një cikël komplet si të themi, për këngët epike p.sh. ose këngët e dasmës... po të ndryshme, të çkëputura. Forma me të cilën paraqiten këto janë diletante. Me gjithë këto të meta, kjo mbledhje ka rëndësi për kohën kur janë mbledhur dhe do të na shërbeje për të bërë kërkime.

Mbledhja e folklorit nga vetë shqiptarët fillon me Thimi Mitkon "Bleta Shqiptare" — Me gjithë që i mungon edhe "Bleta Shqiptare" kriteri shkencor, prapë se prapë Mitkos ka një kur një rregull reshtimi. Puna që bje më sy, që i ka munguar Thimi Mitkos, janë mungesa e shenimeve, shpjegimi i fjalëve. Po merita e madhe e Mitkos është se ay qëndron besnik. I ka botuar si i i ka dëgjuar, s' ka bërë ndërhyrje dmth. të ndreqij vargje, të shtojë ose të reshtojë vargje, se mbaso në ndonjë vend s' i është dukur mirë. Në ato pak pralla që ka nga fundi i librit është më shumë besnik. Ka ruajtur çdo gjë. Këtë punë nuk e ka bërë Spiro Dinia.

1) f. 207-208-209-210.

2) Hahn, Pedersen, Dozon etj.

3) Vetëm Cambert ka bërë një studim mbi poezinë tonë popullore e ka gjëra të tjera fare të vogla.

Prallat i ka shkruar vetë, si i kishte dëgjuar, po i ka ndrequr. Proverbet i ka bërë vjersha distike. Po edhe te Dinia ne kemi shumë materjal, që do të na shërbejë. Të dy këta, Mitkua dhe Dinia, kanë meritën e madhe se kanë ndjerë një dashuri të çquar për folklorin, për gjuhën e popullit dhe në ato kondita që kanë qenë ata e në kurbet, kanë bërë një punë të madhe, një vepër patriotike.

Pas këtyre tek-tuk botohen nëpër revista dhe gazeta të ndryshe këngë, pralla, proverbe, gjë e gjëza. Kjo mbledhje e këtyre kohëve është tamam një diletantizëm, pa kriter ose si të vijë.

Po ana më e keqe për folklorin tonë ka qenë se është parë me sy të shtrëmbër.

Autorët e perëndimit kanë cituar shpesh se popullit tonë i mungon gjenia krijonjëse poetike. Dozon bile thotë se këtë gjë i a paska thënë edhe Kristoforidhi 1) Të mbështetur në paragjykime të tilla kanë bërë interpretime jo të drejta por shumë të tilla interpretime kanë gjetur mbështetje edhe në pseudo-intelektualët e vëndit tonë që kishin mbushur dynjanë se populli i ynë s'ka ndonjë gjë të madhe nga gjinia krijonjëse e tij.

Këto mendime sollën si konsekuencë përbuzjen ndaj gjenisë krijonjëse popullore. Regjimet e së kaluarës me një politikë të tillë fshihnin qëllimet e tyre shtypese dhe kultura e perëndimit shkarkoi tek ne me barë e me anë. Për Thimi Mitkon s' flitej hiç, për S. Dinen edhe për këtë hiç. Shkrimtarët tonë s'u mbështetën fare mbi atë që aspironte dhe këndonte populli. Filozofia, eksperiencia e popullit s'u hyri në punë. Kjo shpjegon sepse në mëtetëm prapa nga kultura. Kjo gjë kishte gjetur një mbështetje të fortë edhe tek gjëndja ekonomike e prapambetur, te shtypja dhe shfrytëzimi.

Lufta Nacional-Çlirimtare të gjitha këto i bëri paçaurë. Gjuha e luftës nacional-çlirimtare u kupëtua nga të gjithë se ishte gjuha e gjallë e popullit. Traktet, komunikatat, shtypi s'janë më të mbushura me një frazeologji agjitative, po janë plot lokucione, proverba që populli e kupëtoi lehtë dhe qartë, se ishte e qartë dhe e drejtë ideja e luftës nacional-çlirimtare. Në këtë mënyrë shkrimet tona bënë një kthesë të rëndësishme. Njerëzit i hodhën sytë nga gjuha e popullit.

Thamë se puna e folklorit s'ka qenë aq e inkurajuar. Edhe puna e botimit të "Visareve të Kombit" ngjau e u botua.

1) Manuel de la langue Schqipo f. 7

Ky material i mbledhur ashtu dosido ka për të shërbyer, po është një punë që do studjuar mirë, do kërkuar akoma në gojën e popullit se pika kryesore e gjithë këtij materiali qëndron tek besnikëria e mbledhjes, e sidomos ato të mbledhura nga misionarë katolikë që kanë fshehur pas tyre qëllimet propagandistike, e kanë bërë interpretime fallso.

Tani duke u gjendur përpara një situatë të tillë çështja është serioze dhe duhet përveshur mirë. Vëndi i ynë ecën përpara ay ka zënë të industrializohet, të elektrifikohet, konditat e jetës po ndrojnë, kështu që po të mos i hidhet dora folklorit do të shkojë duke humbur. Pak legjendë kanë mbetur në folklorin e Jugës. Kjo duhet të mbushij mëndjen se me kohë humbasim dhe si i thonë "të vraç shtatë nuk i gjen". Këngët transformohen dhe duke qëndruar lark nga populli ato dobësohen. Këtë gjë e kemi vënë re te këngët e "sazexhinjve" një herë. Ja të kujtojmë kisa këngë të tilla :

.....
e, e, kaçiatori lalës-e

ose : ...dymbëdhjet plag ç' i mora
shtatë me fitila

ose : ...rafsha thefsha këmb e gju

sa lark qëndrojnë këto nga folklori i ynë i vërtetë, i bukur, që na bën të dalim me ball hapët përpara botës. Unë do të zë n' gojë këtu tek-tuk ndonjë varg nga këngët tona :

"...gushënë me vargje zënë
dhe një çikë që kish lënë
ndrinte si bora në hënë...

ose : ...të thira te porta, më doli te muri
Qepallët e tua posi halë gruri...

ose : ...breshkat e moçaleve
Vranë drënë e maleve

ose : ...pallën e mbaje me dhënë
dytekn e shkrehje me këmbë...

Ka dhe qindra e qindra të tjerë si këto shëmbuj. Këngët e trimërisë këngët lirike të Ljarjes, Lumës, etj. Më duket se mendimi

i atyre që thoshin se popullit t'onë i mungon gjenla kryesore poetika s'bën një para.

Kush mund ta shprehij më bukur se populli këtë :

...fol Enver të lumtë goja
se dhe u ashtu të doja...

ose

...Se Bashkimi Sovjetik
S'është mik e si çdo mik...

Po e gjithë kjo pasuri që gjëndet andej-këtej ashtu për dhe si të themi, do mbledhur mirë, shkencërisht dhe me sistem. Këtu qëndron e gjithë puna.

Që pas çlirimit Pushteti ynë popullor, vetë Komandanti e ngriti çështjen e inkurajimit të nxjerrjes në evidencë të folklorit.

Pandehet se me atë që është mbledhur, mjafton që të miremi. Për atë që kemi sot për sot në dorë ne duhet të ngrëmë kartotekën. Po duhet mbledhur rishtas shumë. Për atë që kemi të kërkojmë ta plotësojmë.

Prallat s'janë mbledhur po thua fare. Proverbat, gjë e gjëzat, lekucjonet s'janë mbledhur fare.

Pastaj e gjithë kjo punë duke shkuar nënë një kritikë të shëndoshë marksiste do të bëhet një mbështetje e madhe për ngritjen e kulturës sonë nacionale. Do të bëhet, siç është, një burim i pashteruar.

Do të kujtoj këtu fjalët që na tha poeti i çqar sovjetik Tvardovski në një mbledhje me shkrimtarët tonë, se "ju rrin përmbi ar, kudo që të hidhni dorën të mirni sa të doni, ç'të doni".

Tani çështja është që të fillohet nga puna. Folklori i ynë është akoma i gjallë jo vetëm në fshat, po edhe në qytet, që "dëvaku i kuq", i a ka lënë vendin "vellos", që vëlja "vënçe" i a ka lënë vendin "dansit".

Në radhë të parë i bie bara Institutit tonë të Shkencave që të konkretizojë fjalët e Komandantit se "folklori do të inkurajohet".

Ka ca kohë që janë bërë ca udhëzime për mbledhjen e folklorit. Po më duket se ata shkuan në havya mësuesve tonë nga një vesh u hyri nga një vesh u doli, ose disa sa për tebdilhava kanë mbledhur nga katër pesë faqe edhe këto të mbledhura keq.

Të ndihmoq për mbledhjen e folklorit është një detyrë patriotike.

Në këtë gjë kanë për të ndihmuar mirë mësuesit. Ata rrojnë një kohë të gjatë në një fshat. Dhe gjithë vitin në jetën e njerëz-

ve, në një fshat, si kudo; ka plot ngjarje: lindin, martohen, vdesin, bëhen panairë, festa popullore. Këtu është rasti që të mos hidhen prapa krahëve shprehjet e gjithë këtyre ngjarjeve. Se është shumë zor të mbledhësh sakt një këngë kur ti thuash ndonjërit "thujmë një këngë" dhe është lehtë që të ta thotë kur është në qejf. S'mundësh p.sh. të mbledhësh proverba duke i thënë njerit tjetrit «thujmë një proverb».

Veç këtyre gjëja më me rëndësi është që të shënosh emërin e atij që ta thotë, sa vjeç është, kur e ka dëgjuar për vetë atë këngë, fjala vjen, ose prallë. Kur këndohet dhe të mos i shtohet ose ti hiqet asgjë. Po të bëç një punë e tillë dëmton rëndë. Ay që e thotë këngën, ose e ka dëgjuar ose e ka ngritur vetë, është fatnatik dhe e ruan me zill.

Ata që mbledhin të shpërblehen.

Po për tu bërë një punë më e saktë Instituti i Shkencave duhet të bëjë një udhëheqës (guide) për të mbledhur folklorën.

Ne jemi të rinj në këto punë shkencore. S'kemi dhe aqë eksperiencë. Po këtë eksperiencë ne mund ta gjejmë me një herë te shkencëtarët sovjetikë. Askush s'mund të mohojë se sa i është dhënë dora folklorit në B. Sovjetik. Vetë Stalini ka folur për folklorin.

Kultura, arti nacional nuk mund të ngrihen ashtu vetë. Po është detyrë e shkrimtarëve tonë ta studjojnë folklorën traditën tonë. Është detyrë që Institucionet Kulturele të studjojnë dhe mbi të të ngrënë kulturën tonë. Unë do të zë n'gojë këtu se sa sukses pati ajo çfaqje e Teatrit popullor dhe e korit të përgjithshëm "Dasma Shpiptare" sado primitive që ishte, sado mungesa që pati. S'ka kush e mohon suksesin e valleve t'ona në manifestimet e Majit të vitit 1947 dhe 1948. Vallet e Devollit, kërcimi i logut, mercejla, etj. kanë një brumë të gatshëm për baletin popullor që mund të na zbardhij faqen.

Një rëndësi e veçantë në mbledhjen e këngëve duhet ti vihet edhe ritmit, kadencës, muzikës. Ne e kemi parë suksesin e kompozitorit tonë Kristo Konos, suksesin e harmonizimeve të Kostandin Trakos, të Gajo Avrazit.

Po mbledhja me kriter shkencor bëhet me ekipe. Këto duke patur një plan të caktuar dhe të studjuar mirë do të ndihmojnë shumë mbledhjen. Këtu tek ne për t'u kryer kjo punë duhet pa tjetër të ketë një koordinim veprimesh me Radio Tiranën, me Komitetin e Kulturës, që janë tre institucione që duhet të preo-

kupohen në mënyrë të veçantë dhe të mos lihet të shkojë si ka shkuar gjer më sot, sedo të humbasij e do ti biem kokës.

Mbase ndonjeri do të thotë se paraqitet sikur qenka rrezik i math. Po është rrezik jo vetëm për folklorin e përpara luftës nacional-çlirimtare po edhe për atë të luftës nacional-çlirimtare dhe të rindërtimit. Pse vetëm ato këngë që ka botuar "Literatura e jonë" janë të luftës nacional-çlirimtare? Të mos na duket si e çuditshme, prallat kanë zënë të humbasin.

Një punë e saktë dhe shkencore për mbledhjen dhe studimin e folklorit do ti ndihmojë literaturës s' onë, kulturës s' onë, artit tonë, muzikës, historisë, gramatikës, fjalorit.

Bjelinski, kritiku i math rus i shekullit XIX, ka thënë: "Folklori është Alfa dhe Omega".

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER

Fjalë të pambledhuna

(Vijon nga Numuri i përparshëm)

C

Cakore-ja = spatë e vogël, na-
gaçe ose naxhake (M)

Cap i math = v. *butuk-u* (P).

Cap i parë = v. *butuk-u* (P)

Cap tredhak = v. *butuk-u* (P)

Capore-ja dhi me brij të drejte
e të treshë, përpjetë (P).

Cergë-a = kasolle e hapet ku
mbahet bulmeti në stan (F).
Thohet edhe *gashë* (B).

Cërrik-u = varg duhani që vihet
për t' u tha. "Cërrik duhani"
(P).

Cifu-ni = tub druni i ngushtë
që vihet në fund të lugut të
mullinit për të lëshue ujët me
forcë mi fletët e mullinit (P).
Thohet edhe *gjep* (E)

Cikëzë-a = dmi fjesht e zezë
(Sh). *Cikë* quhet dhia në gjuhë
të fëmijve (E).

Currit-i = çurg uji. Shprehje
"i shkonte gjaku currit nga
plaga" (Ç).

Cyl-i = zog që ngrihet me t'ague
drita dhe këndon fort nalt në
qiell (Sh). fr. : *alouette*. Thohet
edhe : *laureshë* ose *baribojë*
(fjalë të dhana nga Solir Kolea).

Cytë (me) = me ngacmue, me
gërگا (E). Shprehje : "mos i
cyt grenxat me shkop" : mos
i ngacmo punët vetë kur nuk
duhet, mos hap plagë kot (E).

Cytë-a = e gërricme e vogël,
e qukme e vogël, brimë.
Në një shpatull berri, cytat
tregojnë vorr, d.m. th. vdekje
(P).

Curë-a = dhi me veshë të
shkurtën (P). Thohet edhe
zhurrë (Sh).

Ç

Çikë-a = zilja e lopëve, e bame
te farkëtari i vendit. Edhe
zilja e dhenve po te farkëtari
i vendit bahet, po quhet *kum-
borë*. Kurse zilja e dhive asht
e ardhun nga jashtë dhe quhet
zile. (Sh). Thohet edhe *çakëz*
(Sh).

Çakërgjosë (me u-) = me u ba
si i prishun nga mend, me ba
marrëzina (E).

Çakërgjosun (i, e) = bamë si i
marrë nga të nevrikosunit etj
(E).

Çakëz-a = v. *çakë-a* (Sh).

Çallia = masa, sasia, harxha
e druve që duhet për të djegë
një furrë gëqereje (P).

Çapë-a = kalshata (M).

Çapë-a = shat math, në formë
të kazmës, me njanën anë të
gjanë dhe me tjetrën me majë
(P). Mund të jetë edhe me
njanën anë të prefët si spatë,
që hyn në punë për të pre
rrajël nëpër rrahe (Sh), ose
dhe pa këte anë fare (P).

Çapik-u = rrugaç (E).

Çek-u = ana me majë e kazmës
(P).

Çepel-i = pjesa prej çelniku e briskut (Sh) Shprehje: "je ba si çepel": je ligë fort (Sh). Përkëdhelje grashë për fëmijë: "çepel i nanës": i vogli i nanës" (P).

Çikërri-a = përdoret shumë. Lojë fëmijësh. Vizatojnë për tokë një katërkandësh të gjatë, të cilin e ndajnë në disa pjesë. Mi të luejnë me një kambë të ngritun, tue shly me kambën tjetër një rrase ose një copë tjegulle, me kusht që kjo të mos qëndrojë përmi vijat, dhe as kamba e atij që luen. Luhet

dhe symbylltas -- sidomos pjesa e fundit e lojës, që asht edhe ma e zorçmja (E).

Çil-ja = Jomaku me pej (E).

Çil-i = njëri i thijun, diçka bojë hini. Thohet edhe për kafshë, sidomos kuajt. "Asht ba si çil": asht thi (E).

Çonbash-i = bariu i dhenve (P).

Çukë-a = dele me veshë fort të shkurtën (P).

Çupë-a = susaku (P).

Çupi-çup = fj. fëmijësh. U thohet fëmijëve kur i lajnë. "Do bajë goca çupi-çup": do lahet (E).

D

Dang = onomatope. Dëgjue në shprehjen: "Zoti dang e robi dang": Zoti na dhe robi na, Zoti bier e robi bjer — kur flitet për një të dobët të cilin e mendojnë të gjithë, edhe Zoti mbas njerëzve (P).

Dërtue (me) = me pagëzue. "Marrim priftin të dërtojme cakun" (Sh).

Dëshëruë (me u) = me pasë dëshirë të madhe, nevojë të madhe për diçka, lakmi — sidomos kur të ka marrë malli për të pa një njeri ose kur ke kohë që s'ke ngrënë një gjë. Shprehje: "Moj u dëshërofsh!": moj plaç (E).

Dëshëruem (i, e) = që ka lakmi të madhe për diçka. "Asht i dëshëruem për një bulë qumëshi" (E).

Dërë-a = çdo lloj gjurme gashë t'egra (kambë, qime, të zhgryeme etj), që i shërbejnë gjahtorit për ta ndjekë. Gjurmë gjahu t'egër. Asht dëgjue shprehja: "Gjurmat bajnë di-

rë", që na ban me kuptue se fj. dirë ka një ekstencion më të math se gjurmë. "Ka shumë dira sivjet": shumë shtazë t'egra lëvrijnë sivjet (P).

Ditë plakë = dita e verës, dita e parë e marsit alla-turka (P).

Djathë lëkure = djathë i njomë, i krypun në lëkurët (lëkurë shtjerrash), specialitet i P, të cilin e bajnë për vete dhe për barijt, djathë i bardhë (P).

Dredhalec = me dredha shumë. "Rrugë dredhalec": me shumë të dredhëme (E).

Dregëzue (me u) = me mbushë me drega. Kur u bije dhive një sëmundje në luzë, thohet se u bie buza ose "dregëzohen" (P).

Dregëzuem (i, e) = i mbushun me drega (P).

Drigonë-a = grue që as punon dhe as di të punojë. "Ishte drigonë e na dhe filaneja": nuk bante farëgjaje në shtëpi të saj (E).

Drokth-i = lloj bari, me dega

të shumta përdhese, si punë gjembash, që i ngjan pak gramit, po me kërcyq ma të fortë, i gielbër dimën-verë; e hanë shum gjaja dimnit. Mbin në vend gurishtë, përkrah listërës, në Mal të Shpatit (P,Sh).

Druj' e shtrembët = njeri që nuk ndreqet ma së k'qijash që ka, që ashtu "si asht pre do griset". Fëmijve u thonë

kur janë të pabindun: "Mos u ban druj' e shtrembët" (E).
Dyshull-i = bar, si n'ja dy pëllambë i naltë, me lule të kuqe dhe fletë të vogla me dhambëza. Mban erë fort te mirë, si mastika (P). Thohet edhe *bar zgjebeje*, me gjithë që as e shëron zgjeben dhe as përdoret kundër saj prej katundarëve (Sh).

DH

Dhallanik-u = byrek me miell misre dhe me dhallë ose me kos (B). Thohet edhe *dhalltuer* (E).

Dhalltuer-i = v. *dhallanik-u* (E).

Dhen-i = spicë, drudhëz, copëz derrase. Shprejje: "dhen pishe

copë e vogël prej pishe të çame me sqepar (P,Sh).

Dhenë (me) = me gdnendë (PSh)

Dëm Mysë (me t'u) = me t'u dhimbse dikush. Thohet vetëm për dhimbsoni që rdiejmë kundrejt një persone, për mëshirim (SG).

E

Edhë (me u) = v. *marrë* (P).

Ehë-a = ana e prefët e thikës, e çepelit (P).

Enjë-a = dhi, dele ose lopë, që ka dështue ose i ka ngordhë

pjella, po që ka qumësht dhe mil t (P).

Eshull-i = v. *uran i* (P).

Eulekët = përdoret shumë. Brazdat e kopështit, të mbjella me zarzavate (P).

F

Fajkua-oi = shqiponja (D).

Fang-u = vend djerr (S J).

Faqe-kuqe-ja = dhi e zezë me faqe të murme (Sh). Thohet edhe: *fateshë* (P).

Faraç-i = lloj kadeje, ba prej një zgarbe, të cilës i vihet fund dhe kapak dhe përdoret për të ruejtë fara të ndryshme: misër, fasule etj (P).

Faregjos-i = kalemi (E).

Faregjosë (me u) = faregjoset tëtyra ose faregjosën duert kur plasariten nga të ftoftit (E).

Fash-i = copë e shqerrun ose

e hekun prej një rrobje, druje mishi etj. "Kra me thikë e me t'l hqi një fash mish në faqe" (P).

Fateshë-a = v. *faqe-kuqe* (P).

Fatomë-a = futa (Sh).

Fatmë-a = litar i trashë e i fortë, kablo (D).

Feshnik-u = saç për të pjekë bukë (Sh).

Ferë gomari = v. *gashë-a* (P).

Flamaq = thohet për të shaj një femi, fëmi i mallkuem (E).

Flashë = petullicë. "Llulla jote e paska bishuin flashë" (Sh).

Fletar-i = guri i aipërm i mulinit, ai që vjen për qark (P).

Fikatë (me u) = me humbë, me u fikë, me u tretë. "U fikatka ma shumë lëpjeta se spinaqi" (E)

Forë (me t'u-) = me t'u zanë në grykët. "T'u fortë në grykët, jarebi!" Misri foret kur digjet për uj, kur do të njoimet në vere (S). Thohet edhe: *fuat* (S).

Fqollë-a = kur e hapin linin ose leshin me krahën, thohet se bahet fqolla-fqolla. "Fqollë lini", "fqollë leshi". Shum fqolla bajnë një shtëllungë (Sh).

Fti-ni = tundësi, ena ku tundin qumështin (M).

Fufël-a = pushkëz, puçërr me ujë (P).

Fugë-a = femna e bengut, e verdashit (E).

Fytje = v. *hasër-a* (E).

VEREJTJE

C

Cakore-ja, shif Krist. F. 436, ku thohet se cakorja asht ma e vogël se latorja;

Curil-i, thuhet edhe *surril-i*, Krist. f. 378.

Currë-a, thuhet edhe *curril-i*, edhe *veshcurr* = njeri me veshë të premë; me këtë fjalë lidhen edhe foljet *curroj*, *curros*, "Bashkimi" f. 481.

C

Çakë-a: për fjalën *zile*, që asht turqisht kemi në shqipet, veç kësaj, edhe fjalë të tjera: *lingë-a*, *a linge-ja*, *lilingë-a* *cingë-a*, *cingare-ja*, *troke-ja*, etj.

Çakërgjosë (me u-), asht fjalë turqishte nga *çakër* dhe *gjoz*.

Çile-ja, asht turqishte, ka edhe kuptimin e fijeve a të pejve të padrethuna pa i mbështjellë

në *jomak* (turq. shqip: *lamsh-i*) shqip thuhet: *shkul-i* Krist. f. 398.

Çil, asht fjalë turqishte.

Çonbash-i, duket se asht një shkurtime i fjalës *çoban* + *bash* = i pari i çobanëve, barijvet, që thuhet edhe *stopan-i*, "Bashkimi" f. 406 dhe Krist. f. 380.

D

Dërtue, (me-), kjo folje ka edhe kuptimin: *ndërtoj*, Krist. f. 97

Dëshërue, (me-): kjo folje, me një ndryshim kuptimi, përdoret edhe për fr. *priver*; p.sh. *e dëshërova* fëmijë për qumësht, për të ngranë, etj. = e bana që të ketë dëshirë të madhe për qumësht, për të ngranë, etj.; edhe: *të dëshëroftë* jot

amë! të dëshëroftë!, si mallkim, që do të thotë: paça dëshirë të madhe për mungesën a humbjen tande, mos të paça, mos qofsh, vdeksh!

Dredhalec, thuhet edhe: rrugë me *koledha* a me *kodhela*.

Drigonë-a, duket se ka ardhë prej fjalës *dragone* (nga lat. *draconem*); edhe fjala it. *dra-*

gonessa ka kuptimin e një gruaje të tmershme, të tërbueme.

Dyshull-i, thuhet edhe *dishull-i*, "Bashkimi" f. 89 edhe Fjal. i Gaz. f. 111.

Dh

Dhen-i, thuhet edhe: *gdhenës-a*, *dhenël-a* a *gdhenël-a*.

Dhëmysë, (me t' u-) edhe *dhëmbysë*, Krist. f. 85.

E

Ehë-a, prej kësaj del edhe fjala *teh-i* (i briskut, i thikës) nga *të + eh-ët*; Arbëreshët e Greqisë kanë edhe foljen: *ehënj* = pref.

Evlëkë-t; pa dyshim asht një

shumës me Umlaut i greqishtes *avlaks-os*, që do të thotë: brazë, vrragë. Në gjuhë të Arbëreshëve t' Italisë gjindet trajta *vuleqet*; Krh. *vu-*

llajë-a.

F

Fang-u, "Bashk." f. 105.

Faregjosë (me u-), edhe *fargjosë*; një shndërrim i foljes *fraqosem*, që del nga fjala *fraq-i*, = një të ftohët l thatë.

Fash-i edhe *fashë-a*, "Bashk." f. 106

Fortomë-a; kjo fjalë, e cila përdoret edhe në Myzeqe, mbase edhe gjetkë, tregon një litar

të bamë prej zhuge a prej lini dhe vjen nga greq. *fortoma* = ngarkesë.

Flashë, druse lidhet me fjalën *flashkë*, "Bashk." f. 112.

Forë, (me u-), thuhet edhe: *me u furë*, "Bashk." f. 117.

Fqollë-a, Krist. f. 463

Fti-ni, thuhet edhe *mti-ni*, *pti-a*, *tpi-a*, *muti-ni*, Kr. f. 463.

A. XHUVANI

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER

Probleme të peshkut dhe të peshkimit në vëndin tonë

S. KASIMATI

Sipërfaqja e ujërave të brëndëshme të Shqipërise përfshin kënetat bregdetare (të Kakarriqit, të Durrësit, të Karavastasë, të Nartës e të Butrintit), liqenet (liqeni i Shkodrës, i Pogradecit, i Prespës, i Maliqit etj.) dhe lumënjt e mëdhenj që përshtojnë vëndin në drejtime të ndryshme para se të derdhen n'Adriatik. Kjo sipërfaqe llogaritet aproksimativisht në 463,70 km.² dhe përfaqëson 1,6% e gjithë tokën shqiptare (27.500—28.763 km²).

Është një fakt i pakontestuar se këto ujëra bashkë me të bregdetit t'onë të afërm kanë pasur dhe vazhdojnë gjithmonë të kenë një faunë iktiologjike jashtzakonisht të pasur si nga llojet ashtu edhe nga sasia.

Në të kaluarën dijetarë të huaj dhe në radhë të parë italianë (A. Baldacci, G. Brunelli, S. Archeti etj.) të nxitur nga interesi shkencor, po me tepër nga mundësitë ekonomike që paraqitë për vëndin e tyre kjo pasuri natyrale jona, janë munduar me shkrimet e tyre ta venë në dukje këtë pasuri. Me këtë mënyrë ata kanë tërhequr vrejten e qeverisë italiane mbi problemin e çfrytëzimit integral të ujërave tona në dobi të vëndit të tyre.

Në lidhje me këtë mjafton të shënojmë këtu se G. Brunelli, në një ekspeditë shkencore që beri në 1913 me anijen «Ciclops», në një fushatë të vetme peshkimi në bregdetin tonë prej afro 4 muajsh (nëntor—shkurt) mundi të mbledhij 814 kopula peshk: nga kjo sasi një e trera ishte e përbërë nga peshk i kualitetit të parë dhe dy të tretat e tjera ishin të dorës së dytë. Në 66 lloje të ndryshme që determinoi, ai gjeti shumë ekzemplare të disa llojeve me rëndësi ekonomike (gjarpër deti, Muraena helena, Epinephelus gigas) etj. të cilat G.L. Faber dhe J. Kolombatovic kishin besuar se ishin të rralla n'Adriatik dhe se në bregdetin shqiptar mungonin fare.

Kjo pasuri natyrale e ujërave tona u detyrohet shumë faktorëve, ndër këta vëndin e parë e zë konformacioni i bregdetit.

Gjitë e gjërë e të mbrojtur nga era dhe kënetat tona të mëdha tërheqin një numur të madh peshqish të çdo lloji, që gjejnë në

to ushqim të pasur dhe kondita të përshtatshme të ambientit, (ujë jo shumë të kripur dhe që nuk ngrin kurrë). Pellgjet e vogla për rreth grykës se lumënive strehojnë me shumicë të vegjelit e llojeve shtektuëse, që venë e pasurojnë më vonë gjithë ujërat tona të brëndëshme.

Një vënd me rëndësi i përket edhe rrymës së ujit, me plankton të pasur, që ngjitet nga Deti Jon për rë veri t'Adriatikut. Ajo shkon gjatë bregdetit t'onë, buzës së kënetave, dhe i pasuron këto me çdo lloj shtazë të vogëla ujëse, me të cilat ushqehen peshqit.

Një tjetër faktor jo më pak i rëndësishëm për pasurimin e ujëravë tona është edhe konformacioni i shtratit nën-ujës (platforma nëndetëse). Ky shtrat ne pjesën më të madhe të vëndit tonë (nga gryka e Bunës e gjer te gjiri i Vlorës) është i gjërë dhe i shtruar me rërë të hollë ose me baltinë. Ai përmban edhe gjithfarë bimësh ujëse ku vinë e strehohen shtazë e vogëla (krustace, moluske etj.) me të cilat zakonisht ushqehen peshqit.

Këto kondita të favorshme të vëndit tonë tërheqin vazhdimisht një numër të madh peshqish shtektuës të kualitetit të parë, qefuj të ndryshme, bli, levreq, kubla, koca, ngjala, etj. Në perioda të caktuara të vitit këta hyjnë në kënetat dhe në grykat të lumënive tonë, (me milione, ngjallat edhe me miliarda) dhe venë e i pasurojnë gjithë ujërat tona të brëndëshme të ngjelmëta ose t'ëmbëla. Rruga që bëjnë është shumë herë e gjatë p. sh. ngjala për të arrirë në liqenin e Malqit bën afro 300 km. rrugë, duke shkuar kundër rrymës s'ujit edhe në vënde malore.

Prapa këtyre llojeve shtektuës vijnë me turma të mëdha gjithë llojet e tjera grykëse si ama, shkatra, lojba, merluçit, peshkaqenët e ndryshmë, e shumë të tjerë. Këta zakonisht rrojnë në thellësitë mesatare të detit të hapët, po shumë herë ndjekin llojet shtektuëse dhe hyjnë bashkë me to edhe në kënetat, në grykat të lumënive dhe në gjit' e gjërë të bregdetit t'onë.

Në këto ujëra përveç llojeve shtektuëse gjejmë edhe një shumicë llojesh sedentare (ndënjëse) ndër të cilat vëndin e parë e zënë barbunët, burdullakët, etj.

Edhe ujërat t'ona t'ëmbëla, liqenit e brëndëshme dhe lumenjtë janë të pasura si në lloje shtektuëse: ngjala, trofta, levreqë, kubla, koca etj.etj. ashtu edhe në lloje që rrojnë vetëm në ujëra t'ëmbëla (krap, koran merenë a barboriqë, klenë a bylyç ose mlysh, gjuhçë a cirua gurnec ose skort, njilë (njilatër) ose skobusi etj.) Shumë herë në mes të tyre gjënden edhe varietete interesante nga pikë-

pamja shkencore (korani i liqenit të Pogradecit, mërena dhe skobusi i liqenit të Prespës etj.).

Shumë ujëra, rrjedha të vogëla ose liqene malore, që gjer më sot nuk janë çfrytëzuar pothuajse aspak, përmbajnë me shumicë lloje të kualitetit të parë, si troftat e Valbonës, ngjallat e liqenëve të Lurës etj. N'ato rrojnë ndofta edhe varietete të rralla që nuk gjenden në ujërat e vëndeve të huaja. Keto ujëra sekondare, që janë lënë mbas dore, me një organizim racional të peshkimit mund të ndrohen e të bëhen qendra të një peshkimi të paktën lokal, ose qendra me rëndësi për rritjen e llojeve që rrojnë në to.

Kaq sa për egzistencën e peshkut në vend t'onë. Tani le t'u hedhim një sy veglave të peshkimit dhe konditave përgjithësisht, ashtu siç i kemi venë re në gjurmimet që kemi bërë nëpër qendra të ndryshme.

Për të çfrytëzuar këtë pasuri natyrale të vëndit, peshkatarët tanë, (në të kaluarën për llogari të ndërmarrësit privat, tani të mbledhur në kooperativa përdorin edhe sot rrjeta (nrezhda, trakta ose njica etj.) pak a shumë të përshtatshme, si edhe grepa, rrahça, koce (lesa), dhe llovizhdat primitive që kemi parë në liqen të Prespës. Përdoren sporadikisht edhe mjete të ndaluara si bomba, dinamiti bar i helmuar, fushnjet (1) (tërfurcat), dhe këto në kohë të para kanë gjetur përdorim më të gjërë. Në kënetat dhe në gryka të lumënjve tanë peshkimi u kushtohet vetëm llojeve shtektuëse që kapen kryesisht brenda në "dajlanë" pak a shumë primitive, ose edhe jashtë këtyre me rrjeta të ndryshme dhe me grepa. Peshkatarët tani si në ujërat e ëmbëla si edhe në ujërat pak a shumë të ngjelmëta, brënda dhe jashtë kënetave dhe gjive tanë bregdetare 2) përdorin edhe sot mjete lundrimi të thjeshta (barka të vogëla me pelhurë), mjete që janë të papërshtatshme dhe jo të mjafta për të përmbushur nevojat e një qendre të organizuar mije.

Mungojnë krejt ose janë në përdorim shumë të kufizuar me to barkat e peshkimit, të thjeshta ose mikste (me motor dhe pelhurë), që janë mjet lundrimi të domosdoshmë për mbalëvajtjen e çdo qendre moderne të ngrehur në baza racionale. Përkundrazi, në d'sa qendra peshkimi të vëndit tonë (Tërbuf, Maliq, Prespë, Karavasta, Belsh) përdoren edhe sot lundra primitive të përbëra nga një trung druri të trashë të lugosur në mes (Sula, monoksila).

1) Përmbi fushnjet sh. F.B. Nopca, Albanien (1925)

2) Mjerisht këtu ndër në peshkimi detar që mund të dyfishonte ose të trifishonte prodhimin e peshkut nuk ekziston fare.

Një nga të metat kryesore është se qëndrave tona të peshkimit u mungojnë edhe pajisjet për konservimin e peshkut të gjallë, 1) stabilimente të posaçme si edhe lokale për ruajtjen dhe punimin e produktevë të peshkut (punimi i leskrave, preratitja e plehrave, e iktiokollës etj.), për preratitjen e konservave të peshkut, (në vaj, në uthull, në shllirë) etj. U mungojnë gjithashtu mjetet e transportit të shpejtë e shumë mjete të tjera që janë të nevojshme për një ent që do të merret me çfrytëzimin integral të kësaj pasurie së pashterruar të vëndit tonë, në mënyrë moderne dhe racional. Në të kaluarën e vetmja qëndër pak a shumë e organizuar në këtë drejtim ka qenë ajo e Shkodrës, para luftës italo-greke, edhe qendra e Vivarit të Butrintit funksiononte mjaft mirë dhe furnizonte pjesën më të madhe të tregut tonë të Jugut me peshk të kualitetit të parë si qefuj, levrek, ngjala dhe koca. Siç vazhdon të bëhet në Shkodër edhe sot, në Butrint preratitëshin atëhere peshq të tharë në tym ose të konservuar në shëllirë dhe putarka të qefullit që gjenin përdorim të gjerë jo vetëm në Shqipëri dhe në tregjet e vëndeve mesdhetare (Egjypt, Itali etj.) po edhe në shumë vënde t'Evropës perëndimore. Në lidhje me këto duhet shënuar se tani së fundit një zhvillim të dukshëm kanë marrë edhe dy qendra të tjera të vëndit tonë, Durrësi dhe Pogradeci. Përveç këtyre edhe dajlani i Vivarit të Butrintit është në rindërtim e sipër.

Shkodra është sot i vetmi vënd në Shqipëri që preratit me vezët e blinit një lloj havjari. Ky vërtet nuk është i dorës së parë si i Rusisë; po me gjithë këtë disa teknikë të huaj e kanë gjetur të shijshëm. Duhet shënuar se blini hyn edhe në të tjera ujëra t'ëmbëla të vëndit tonë (Mat, Seman, Shkumbin), prandaj kjo industri e havjarit mund të zhvillohej edhe në këto vise.

Në vëndin tonë gjer dje nuk ka pasur as shënjen më të vogël të një ndërmarrje të pishikulturës osë të mbrojtjes së vëndeve të posaçme (aleviniere) për ruajtjen e peshqve të veçjël. Fqinjët tanë, Jugosllavët, kanë ngrehur prej kohësh buza; së ligënit të Pogradecit stacione hidrobiologjike që marran njëkohësisht edhe me rritjen e troftës (korani i dëgjuar). Nga ana jonë përkundrazi është bërë në atë trevë pak punë pozitive. Në keni konstatuar se çfrytëzimi irracional i ujërave të këtij liqeni në 15-20 vjetët e fundit, sidomos nga ana e peshkatarëve, rrezikon që ky liqë peshku me

1) Në 1921 shoqëria "Dele" kishte ngrehur në liqenin e Butrintit një dispozitiv ku mbaheshin gjer më 800 ngjala të gjalla, po ky ka qenë i papërshtatshëm.

randësi të madhe ekonomike si edhe shkencore 1) me kohë të çfaroset fare në këtë liqen. Veç se duhet shenuar këtu se sot edhe në këtë drejtim janë bërë hapat e para të një përmirësimi, si për shëmbell eksperimenti i rritjes së krapit nëpër orizore.

Këtyre mungesave që përmendëm gjer këtu, po t'u shtojmë dhe faktin se në të kaluarën mungonte edhe një ligj racional e peshkimit dhe veprimej simbas ligjës ottomanë, do t'arrijmë të kemi një pasqyrë të qartë të gjëndjes së përgjithëshme të peshkimit në vëndin t'onë. Por tani Ministria e Bujqësisë ka përpiluar një ligj të peshkimit. Kurse deri tani Kooperativat tona të peshkimit kanë vepruar simbas disa rregullorëve të brendëshme që organet kompetente të Min. së Bujqësisë u dërgonin kohë pas kohe.

Tani le t'i hedhim një vështrim prodhimit të peshkut.

Me gjithë vështirësitë që paraqitin konditat pak a shume primitive që pamë, në të cilat punohet në këtë sektor me rëndësi të ekonomisë sonë, prap se prapë pasurijtë ilitikë e ujërave tona mbetet e konsideruarshme. Për të kuptuar këtë mjafton të shikojmë se ç'kanë bërë kooperativat t'ona të peshkut gjatë vitit 1946-47. (nga 1-IX 1946 gjer më 31-IX-1947). Këto, me ato pak përmirësimet që kanë pasur mundësi të bëjnë n'organizim të ndërmarrjes dhe në përdorim të mjeteve, kanë mundur të furnizojnë tregun e brëndëshëm me 9761 kv. peshk të çdo lloji. Sasitë ndahen sipas vendeve si vijon:2)

Sipas të dhënave të qëndrave		Sipas të dhënave të Drejt. së kooperativave	
Shkodër	3238 kv.	4881 kv.	
Maliq, e Prespë	289 "	589 "	
Pogradec	995 "	640 "	
Durrës	930 "	939 "	
Shën Gjini	540 "	452 "	
Nartë	1899 "	1834 "	
Tërbuf	380 "	380 "	
Butrint 3)	47 "	47 "	
SHUMA	8318 kv.	9761 kv.	

- 1) Këtë pikë e ka theksuar që më 1929 edhe i dërguari i Muzeumit të Shkencave të Natyrës të Francës Dr. G. Petit. Ky dijetar ndër të tjera thotë se mbrojtja e llojeve të këtyre liqenit nuk është më e mundur prandaj duhen marrë menjëherë masat e duhura për ripopullëzimin artificial të liqenit dhe anë të pishikulturës. Ky mendim nuk gjeti jehonë në qarqet kompetente t'atëhorrëshme të vëndit tonë.
- 2) Në bazë të raporteve të Drejtorisë së kooperativave dhe të qendrave të ndryshme të peshkut.
- 3) Vetëm në katër muaj punë.

Me organizimin e Vivarit të Butrintit Drejtorija e Kooperativave të peshkut parashikon se prodhimi i përvjetshëm i gjithë ujërave t'ona do të arrijë në 10.500—11.000 kv.

Në të kaluarën, në vjetet 1938—39—40, (simbas s'atistikave që kemi pasur mundësi të mbledhim drejt për drejt nga peshkatarët e qendrave të ndryshme), me gjithë se qendra e Butrintit funksiononte rregullisht dhe furnizonte një pjesë të tregut t'onë, sasitë e prodhimit nuk i kalonin te 8450 kv. në vit.

Në lidhje me prodhimin duhet të shikojmë dhe kapacitetin e ujërave t'ona bashkë me mungesat e sotme.

Në bazë të raporteve të dijetarëve dhe teknikëve të huaj kapaciteti i ujërave t'ona të brëndëshme rezulton shumë më i madh nga sa është prodhimi sot. Duke llogaritur se çdo hektar uji të brendshëm mund të japij mesatarisht (në gjëndjen e sotme) gjysmë kuintal peshk në vit. të 463 km.² (46300 hek.) që përfaqësojë aproksimativisht sipërfaqen e ujërave të brendëshme të vëndit, po të çfrytëzoheshin rregullisht, do të furnizonin tregun me një sasi mesatare pre 20—23.000 kv. peshk në vit.¹⁾

Nga sa thamë më lart duket fare qartë se sasitë e peshkut që zihen sot n'ato pak qendra peshkimi janë me të vërtetë tepër të vogla po ti krahasojmë me kapacitetin e prodhimit të gjithë ujërave tona të brëndëshme.

Shumë nga këto nuk çfrytëzohen ose janë lënë mbas dore. Po të çfrytëzohen në mënyrë intensive dhe racionale mund të bëhen për vendin t'onë një burim të ardhurash i pasur dhe i përhershëm.

Nuk duhet të besojmë se kjo pasuri naturale e ujërave t'ona është dhe do të mbetet gjithëmonë konstante. Me siguri matematike mund të thomi se po të vazhdohet kështu do t'arrijmë në një kohë jo shumë të largët të shohim varfërimin e ujërave t'ona. Nuk është aspak çudi që në këto vjetet e fundit blini ka filluar në Drin të rallohet; që shoja dhe koca nuk hyjnë më aq shpesh në Bunë ose në kënetat t'ona bregdetare. Shkakto kryesor i kësaj stërkeqe është se grykat e lumenjve dhe të kënetave t'ona nga çrregullimi i rrjedhës së ujërave dhe nga pakujdesia e ndormarrësve private të kohërave të kaluara janë mbushur. Këta faktorë kanë sjellur me vete një ndryshim edhe në konditat biollogjike të ambienteve të cilat gjer dje kanë qënë të favorshme për këtë lloj peshk të kualitetit të parë. Kështu pakësimi i kcranit dhe i trof-

1) Te kjo llogari janë të përfshiuara sasitë e mëdha që mund të furnizojë peshkimi bregdetar dhe detar që sot nuk ekzistojnë fare ose janë fare të pakta.

tave të tjera që rrojnë në liqenin e Pogradecit si edhe zhdukja e tyre nga liqenet e Dumres i detyrohet sigurisht peshkimit irracjonal që është bërë nga ana e peshkatarëve privatë.

Këtu del pyetja sesi mund t' i vihet një ledh kësaj rryme negative të prodhimit.

E vetmja rrugë për të ndaluar varfërimin e ujërave t' ona, varferim drejt të cilit po shkojmë, dhe për të çfrytëzuar gjithë mundësitë e pasurisë iktike të vëndit t'onë, është: *përhapja e pishi kulturës ndër ne dhe organizimi i peshkimit në baza racionale moderne.*

Me anë të pishikulturës (trutikulturë, karpikulturë, valikulturë etj.) që ne, në bazë të rezultateve të hidrobiologëve të huaj, mund t'a fillojmë menjëherë dhe me vonë edhe t'a intensifikojmë (si të jenë kryer edhe analizat e ujërave të tjera), do të arrijmë në një fazë të parë të ndalojmë varfërimin e ujërave t'ona. Më vonë, duke shpërndarë në ambientet e ndryshme llojet më me rëndësi (krap, troftë, ngjalë, sholzë etj.) dhe duke i rritur e duke i ruajtur në lokalet e posaçme të stacionëve të pishikulturës, ne do të jemi në gjendje t'a shtojmë edhe më shumë pasurinë t'onë iktike. Me këtë mënyrë do të jemi në gjendje t'i zëvendësojmë rregullisht dhe në shkallë të gjerë gjith'ato sasi peshku që për nevojat ushqimore të popullsisë do të heqim herë pas herë nga ambientet e ndryshme. Kjo punë është analoge me punën që kryhet në lëmë të pyjeve: këtu siç dihet, drurët që priten për nevojat e vëndit zëvendësohen menjëherë me fidane të reja..

Pishikultura synon me një anë përhapjen e llojeve të reja në ujëra, në anë tjetër selekcionimin ose përmirësimin e llojeve lokale: për këtë qëllim do të kryhen së pari studime speciale siç janë analizat hidrobiologjike, gjurmimet klimatologjike etj. Këto studime do t'u kushtohen kryesisht ujërave t'ona të ëmbëla, sidomos liqenëve të brëndëshme, konditat e të cilave nuk duket të jenë fort të ndryshme nga konditat e liqenëve alpine të Europës qëndrore. Si të jetë kryer kjo punë, ne do shtijmë lloje të reja, si domos të familjes së troftave. Këto lloje, me rëndësi ekonomike të madhe sot mungojnë krejt në ujërat tona.

Me anë të selekcionimit ne mund të përmirësojmë racat t'ona lokale dhe pikërisht racën e krapit t'onë (cyprinus carpio) duke e zëvendësuar pjesërisht (më vonë ndofta krejt) me racat e Europës qëndrore (cyprinus specularis dhe cyp. nudus) që kanë më shumë mish, e kanë më të shijshëm dhe më të majmë.

Pishikultura na jep mundësi t'a përhapim krapim edhe në orizoret t'ona. Ky është mjet, me të cilin ne më një anë mund të shtojmë prodhimin e ujërave të brëndëshme, më anë tjetër i sjellim përmirësim të madh edhe prodhimit të orizit.

Me punën e selekcionimit lidhet dhe çështja e higjenës së peshkut dhe e ruajtjes së tij.

Me vigjilencën e vazhdueshme që do të kemi te peshqët si brënda në stabilimentet e pishikulturës ashtu edhe në ujërat publike (lumënj, liqene etj.) që do të furnizohen nga këto me peshk, do të ndalohet ose të paktën do të kufizohet përhapja e sëmundjeve të ndryshme, që shumë herë janë të rrezikshme për peshkun dhe të vështira për t'u luftuar.

Pishikultura vëzhgon dhe zhduk nga ambientet ku është vënë në veprim gjithë armiqtë e peshqvet si giarpinjtë, brekosa, shpendë të ndryshme që rrojnë buzës s'ujërave lundrëza etj. Këto shtazë janë të shumta këtu ndër ne, dhe na bëjnë të humbim çdo vit një sasi jo të paktë të pasurisë s'onë iktike. Mjafton të shënojmë se vetëm një nosit (pac pelikan) konsumon mesatarisht 2 Kgr. peshk në ditë. Duke llogaritur aproksimativisht 100 prej syresh për të gjithë Shqipërinë (ndofta edhe më tepër), ne humbasim për shkak të tyre 2 kv. peshk në ditë d. m. th. 730 kv. në vit.

Rëndësi të madhe ka për ne një degë e e pishikulturës, e cila nuk na intereson drejt për drejt nga pikëpamja ushqimore, po lot një rol të madh në lëmën e higjienës sociale. Kjo degë merret me rritjen e peshqveve antimalarikë (cyprinodon fasciatus, gambusia Helbrooki, tinca vulgaris, carassius auratus). Këto lloje në këto vjetet e fundit janë përdorur me shumë dobi në bonifikimet idrobiologjike të vendeve moçalore, dhe veçanërisht në viset e Mesdheut si në Itali e në Spanjë. Në Shqipëri nuk mungojnë as peshqit antimalarikë (Cyprinodon fasciatus në pellgjet e kënetës së Durrësit, të Leshit e rreth grykës së Shkumbinit) as vendet moçalore. Prandaj kjo degë e pishikulturës mund të bëhet një ndihmë e madhe në punën e bonifikimeve të nësërme të vendeve t'ona moçalore.

Problemi i peshkut në vendin t'onë lidhet ngushtë ose më mirë t'a themi varet edhe nga organizimi i mirë i peshkimit.

Një organizim i përshtatshëm i këtij sektori me rëndësi të aktivitetit t'onë ekonomik para çdo sendi kërkon përpillimin e një ligji të ri të bazuar në kritere shkencore që të synojë:

a) *Ruajtjen e gjithë pasurisë s' onë iktike.* Një punë serioze në këtë drejtim është kujdesi pikësëpari që të mos përdoren kurrësi mjete peshkimi të dëmshme si bomba, barna etj., qoftë përdorimi i këtyre edhe sporadik. Këto mjete shkatërrojnë jo vetëm peshqit e rritur dhe të vegjlit e tyre, po edhe vezët; dhe përveç këtyre edhe bimët e shtazët ujëse me të cilat ushqehen peshqit. Në këto hyjnë Kocet (lesat) shumë të dendura, si ato që kemi konstatuar në liqen të Prespës dhe në lumë të Bistricës (Butrint) e gjetiu ndër ne, rrjetat me syza shumë të vogla dhe ato që e presin tej për tej rrjedhën e ujit në lumënj: këto mjete zënë bashkë me peshqit e rritur edhe të vegjëlit e tyre. Në këtë mënyrë ambienti iktik varfërohet. Kështu privohet popullësia nga një sasi peshku të rritun, ndofta të një kualiteti të parë, që sot duke u zënë për së vogëli shkon kot ose shitet pa dallim si cirua me çmime tepër të ulta. Prandaj duhet ndaluar përdorimi i këtyre mjeteve. Përveç kësaj duhen caktuar posaçërisht për çdo lloj peshku dimensionet minimale të lejuara për peshkim. Në qendra të organizuara peshqit e vegjël, që takon të ndodhen në rrjetat e peshkimit, dhe që nuk kanë arritur në dimensionet e ligjëshme, hidhen menjëherë prapë në ambjentin e tyre.

Një faktor me rëndësi në varfërimin e ujërave është edhe peshkimi i padisiplinuar që vazhdon të ushtrohet ndër ne në shkallë të gjërë edhe sot. Në vëndet e tjera ekzistojnë prej kohe ligje të posaçme që ndalojnë çfrytëzimin total të gjithë ujërave ose të zonave të caktuara gjatë periodës së rrahjes së peshqve, periodë që është e veçantë për çdo lloj ose grup llojesh. Prandaj edhe këtu duhen caktuar në ujërat t' onë (lumenj, liqene) vënde të posaçme (zona riprodhimi) ku mblidhen peshqit e rritur (sidomos troftat) në kohën e rrahjes. Në këto zona duhet ndaluar me çdo mënyrë peshkimi si gjatë kohës së rrahjes ashtu edhe më vonë. Kështu mund të ruhen si vezët si të vegjëlit e peshkut, dhe këto do të shtojnë me kohë popullsinë e gjithë ujërave përreth. Me këtë punë do të kemi filluar të vëmë në zbatim në mënyrë të thjeshtë e racionale një nga rregullat kryesore të pishikulturës natyrale.

Duhen mbrojtur njëkohësisht nga lakmia e peshkatarëve injorantë të vegjëlit e llojeve shtakëtuëse si qefujt e çdo lloji, kocet, levrekët, shojzat, ngjallat etj. që grumbullohen vënde—vënde gjatë gjithë bregdetit tonë: në pellgjet e vogëla rreth grykës së Bunës, të Shkumbinit e të Vjosës dhe në liqenin e Alimurës. Këto mund të na vlejnë më vonë për të shtuar popullësinë e ujërave tona që sot janë të pasura vetvetull. Përveç kësaj mund të bëhen një burim

të ardhurash për shtetin tonë, në rast se organizohet mirë eksportimi i tyre në Shtetet fqinj, të cilët i përdorin për të pasuruar ujërat vëndit të tyre.

Në rrjedhat malore që janë të pasuruara me trofta duhen vendosur vënde—vënde (në ujvaret, shakullinat etj.) dispozitiva të posaçme. Zakonisht shkalla druri, për të ndihmuar troftat të ngjiten gjer te vëndet e rrahjes, të cilat ndodhen normalisht në pjesën e epërme të rrjedhës.

Këto dispozitiva ngrehen në këto ujvare e shakullina me qëllim që të mundet trofta të ngjitet gjer atje lart: sepse vetëm atje uji është më i freskët dhe plot me oksigjen, konditë kjo e domosdoshme që të kryhet fekondimi i këtij peshku. Përndryshe trofta nga pengesat që i dalin në ujvare e shakullina nuk arrin dot gjer ku duhet; kështu nuk mund të depozitojë vezët me kohë, vezoret i thahen, troftat bëhen shtërpa dhe kështu uji varfërohet.

Duhet shtuar më në fund se me industrializimin e vëndit tonë, që parashikon ngrehjen e shumë fabrikave, ligji duhet të caktojë që tani (dhe të ndalojë ku duhet) derdhjen e vazhduar të mbeturinave të fabrikave, (vajrave, produkte kimike etj.) në ujërat rrjedhëse që janë të pasura me peshk. Këto mbeturina e ndyjnë ujin dhe e bëjnë të pamundur jetesën për çdo lloj frymore dhe në radhë të parë për peshqit.

b) *Organizimi i qendrave të peshkimit.*—Këto kanë funksionuar gjer më sot pa program të eaktuar dhe synonin vetëm çfrytëzimin e pasurisë sonë iktike dhe të ardhurat që mund të hynin në arkën e ndërmarrësit ose të shoqërive private. Nuk është treguar kujdes i duhur as për përmirësimin e mjeteve të peshkimit, që shumë herë ishin të papërshtatshme (dajlanë dhe rrjeta primitive), as për rregullimin e peshkimit si nga koha si nga sasija as edhe për organizimin e një transporti të shpejtë të peshkut. Gjithashtu nuk i është dhënë rëndësia e duhur mirëqënies së popullësisë peshkatore, që derdhte gjithë mundin e sajë në interes të punëdhënsit, dhe për vete rronte në kondita ekonomike higjienike të injektuara.

Organizimi i qendrave të peshkimit sado modest që të jetë, në të ardhmen duhet të fillojë edhe ndër ne me përdorimin e mjeteve moderne, ashtu siç e parashikojnë ligjet e reja ndërkombëtare. Rrjetat e ndryshme (tratka, njica, mrezha etj.) duhet të kenë syza me madhësi të caktuar për çdo lloj peshku, që të mos zënë peshqit e parritur. Në këtë fushë, siç del qartë edhe nga fjalimi i Komandantit mbi Planin e Shtetit për vitin 1948, Pushteti ynë në organi-

zimin e ri që do të kryhet sivjet në lamë të peshkimit përgjithësisht, parashikon dhe modernizimin e mjeteve të peshkimit. Për këtë qëllim janë investuar fonde të veçanta për të pajisur qendrat e peshkimit me mjete moderne. Përveç kësaj lundrat e vogla me vela duhen zëvendësuar me mjete mekanike (motobarka të thjeshta ose mikrote) të paisura me frigorifere. Me këto mjete, edhe atehere kur peshku gjuhet larg nga qendrat dhe nuk mund të sillet që atë ditë aty, jemi në gjendje ta ruajmë këtë të freskët e të paprishur.

Një punë tjetër është pastrimi i ujërave nga kallamet. Këto jo vetëm pengojnë peshkatarin në punë po zënë edhe shumë vend nga masa e ujit, ku peshku i rritur nuk lëviz dot. Përveç kësaj kallamet strehojnë dhe një numër të madh shtazësh të vogël që janë të dëmshme për peshq.

Në qendrat bregdetare, që merren kryesisht me peshkimin e llojeve shtektuëse (ngjala, qefu, levreke etj.) përdoren në shkallë të gjërë *dailanët*. Këto në të ardhmen duhen ndertuar simbas udhëzimeve të teknikës modernë që këshillon përdorimin e dispozitivit në formë të një këndi të hapët. Pendët duhen të ndërtohen me shtresa thurimash nga kallame dhe jo prej rrjetash metalike që ndalin bimët ujëse (myshkun) dhe pengojnë kështu rrjedhën e ujit. Duhet shënuar këtu se organizimi i ri i peshkimit që parashikon Plan i Shtetit për sivjet përfshin dhe rregullimin e dajlanëve që kemi sot. Për këtë punë dhe për modernizimin e mjeteve të peshkimit po investohet një fond prej 9,335,000 lekësh.

Sa për dispozitivet këto duhet më një anë të vendosen në mënyrë që të lejojnë nga prendvera hyrjen e peshkut me shumicë nga deti në ujëra të brëndëshme, më anë tjetër të mbahen vazhdimisht në gjendje intakte. Sidomos duhet të kujdesemi që kur hapen biruca në penda, të mbyllen menjëherë, se përndryshe peshku nëpër këto del nga dajlani dhe kështu një pjese e sasisë që kishte hyrë vete humbur.

Në gjithë qendrat e peshkimit dhe sidomos në të bregdetit duhet matur rregullisht tri herë në ditë (mëngjes, drekë, ora 17) temperatura e ujit, e ajrit dhe presioni atmosferik. Përmbri këtyre shënohen njëkohësisht edhe sasi të përditëshme të peshkut që janë zënë. Pas një kohe veprimi në këtë drejtim do të jemi në gjendje të konstatojmë me aproksimacione të mëdha se nën cilat kondita atmosferike kemi zënë më të madhen sasi të llojeve shtektuëse, dhe simbas këtij konstatimi drejtojmë edhe veprimtarinë tonë. E njëjta punë duhet kryer në qendrat e peshkimit me ujë të ëmbël. Edhe

këtu konditat meteorologjike do të na shënojnë kohën se kur grumbullohen më shumë llojet e ndryshme të peshkut në vënde të caktuara. Peshkimin duhet ta ndërmarrim në këto kohë. Vetëm se duhet një kohësisht të kemi parasysh që grumbullimi i peshkut përkon me kohën e rrahjes. Prandaj peshkimi duhet të rregullohet në lidhje me këta faktorë. Në qoftë se perioda e rrahjes zgjat dy muaj, peshkimi lejohet vetëm dy javët e para si edhe dy javët e fundit të kësaj periode. Intervali i mesmë duhet lënë i lirë që peshqit të mundin të depozitojnë vezët.

Me që dajlanët ngrihen zakonisht në gryka lumënjsh ose në gryka kanalesh që lidhin kënetën me det, një rregullim i këtyre grykave është i domosdoshëm për mbarëvajtjen e qendrës. Këtu ndër ne mbrënda këtij kompleks shtrohet edhe çështja e rregullimit të kënetave tona çështje që lidhet ngushtë me problemin e hidraulikës. Anët e këtyre duhen thurrur me penda dhe për rreth tyre duhen hapur kanale me kyçe që lehtësojnë rrjedhjen e ujërave të tepërta e të ngarkuara me baltë. Këto ujëra vijnë nga përmbytjet e herëmbasherëshme të lumënjëve tanë të vrullshëm e të pa disiplinuar, dhe mbushin me baltë shtratin e kënetës dhe të kanalit të komunikacionit. Nga kjo pakësohet influenca e dobishme e baticës në kënetë, pengohet hyrja e ushqimit të pasur nga deti, ndron edhe përqindja e kripës s' ujit në kënetë. Duke ndruar kështu konditat biologjike të ambientit, kënetat bëhet e papërshtatshme për disa lloje peshq me rëndësi të madhe ekonomike (koce, levreke, qefull etj.) Në këto rrethana një disiplinim dhe kanalizim i ardhshëm i ujërave tona rrjedhëse, që do të hapij perspektiva të gjëra në të gjithë sektorët e aktivitetit njerëzor, do të na ndihmojë në shkallë të gjërë dhe në rregullimin e përmirshëm të kënetave tona bregdetare. Si rrjedhim do të kemi një përmirësim në prodhim të peshkut. Do të arrihen kështu dhe ndofta të kalohen sasit e prodhimit të parapara nga teknikët e huaj për ujërat t'ona të brëndëshme. Kësaj pike me rëndësi Pustheti i ka kushtuar vemendjen e duhur. Me planin e Shtetit për vitin 1948 parashikohet një zhvillim i peshkimit në ujra t'ëmbëla dhe në det, në mënyrë që prodhimi të arrijë shtjjet 181% në krahasim me vitin 1947.

Disiplinim i rrjedhës së lumenjve tanë përveç dobive që prekmë gjer ketu do të sjelli përmirësime edhe në gjendjen higjienike të vëndit: Do të kontribuojnë në luftimin malarjes. Dihet se nga përmbytja e tokave tona në vjeshtë e në dimër përftohen plot moçale

dhe pellgje dhe këto bëhen foleja e krimbaleshave të mushkonjës së malarjes. Për të luftuar malarjen, do të ndihmoji tepër edhe metoda e bonifikimit hidrobiologjik d. m. th. si të bëhet disiplinimi i lumejve të perhapen ndër pellgje, që nuk ka mundësi të thahen, peshq anti-malarike që mund të çfarosin këto krimbalesha të mushkonjës. Më peshq të këtillë këtu ndër ne do të na furnizojnë së pari pellgjet e vogëla natyrore që gjenden sot përreth grykës së Shkumbinit, në Durrës, në Lesh e gjetiu; më vonë, me organizimin më të përpunuar të peshkimit këto lloje do t'i marrin nga stabilimentet e degës të pishikulturës që do të merren me rritjen e tyre. Ministrija e Shëndetësisë që në vitin 1930 ka përhapur në ujrat tona moçalore peshkun antimalarik "Gambusia", i cili është ambientuar fare mirë edhe këtu ndër ne.

Metoda e Bonifikimeve hidrobiologjike që është sot kudo një nga mjetet më moderne për të çdukur malarjen mund të përdoret pra me dobi të madhe edhe ndër ne për të shpëtuar zonat bregdetare si edhe të tjerat nga kjo plagë e madhe e vëndit. Kjo metodë duhet të zbatohet menjihërë edhe n' ato zona ku tokat janë hapur rishtas për orizore; si b. fj. në fushë të Gjirokastrës e të Libohovës, ku pas informative që kemi ka filluar të përhapet malarja. Duke përmbledhur ç' thamë gjer këtu, shohim se disiplinimi i ujërave rrjedhëse do të kontribuojë edhe në zgjidhjen e këtij problemi që ka një rëndësi sociale të madhe për vëndin t' onë.

Një organizim i përgjithshëm i peshkut parashikon gjithashtu pajisjen e qendrave të peshkimit me lokale të posaçme për grumbullimin dhe për ruatjen (e freskët ose të konservuar) të peshkut, me lokale për pastrim dhe për ndarje të peshkut si mbas lojit dhe madhësisë dhe simbas sasive që do të shtihen në treg. Parashikon edhe rregullimin e transportit të shpejtë dhe të strehimit të lundrave (në gryka të lumejve dhe në gjithë tanë që kanë shtrijëra të mica; si edhe pajisjen e bregdetit me fanarë¹⁾ për të udhëzuar lundrat natën. Gjithashtu duhet të parashikojmë edhe ngritjen e kuadrove të reja e të stervitura në qendra peshkimi model, qendra që mund të ngrihen në Shkodër e në Bulrin. Këto kuadro do të për. bëhen nga peshkatarët të rinj, të zhveshur nga paragjykimet e peshkatarëve janë të prapambetur dhe do të jenë të pajisura me kulturë dhe praktikë të posaçme në degë të tyre.

Në një kohë të parë në këto qendra moderne e të orgenizuara

1) Të sotmet nuk janë të mjetta.

mirë mund të fillohet, dhe n'ato ku ekziston të intensifikohet dhe të përmirësohet, pregatitja e konservave të peshqeve të ndryshëm (gjuhica, ngjala, qefuj etj.) të rujtura në tym ose në shëllirë. Siç shihet në fjalimin e komandantit përmbi planin e sivjetshëm të Shtetit midis fabrikave të degëve të ndryshme të industrisë s' onë të lehtë është parashikuar edhe ngrehja e fabrikave moderne për konserva të peshkut. Prodhimi i këtyre do të arrijë në 200 ton.

Ngjallat mund të ndreqen edhe në uthull (në marinaturë) simbas recetave moderne. Përveç kësaj mund të intensifikohet edhe pregatitja e *putarkave* (me vezet e qefullit cumër që zihet në verë), dhe e *haviarit* (me vezë e blinit që sot peshkohet vetëm në Bahçallëk të Shkodrës). Me rregullimin e grykës së lumenjve dhe me organizimin e qendrave blini mund të zihet edhe në Mat, në Shkumbin në Semen e t.j., ku hynte më dëndur në të kaluarën, po tani është ralluar dhe rrezikon të zhduket. Këto masa paraprake që parashohin çfrytëzimin e plotë të pasurisë sonë iktike të ujërave të brëndëshme do të shtojnë të ardhurat e Shtetit tonë, do të shtojnë punën dhe me këtë do të ngrenë njëkohësisht edhe nivelin ekonomik të popullsisë që rron për rreth qendrave të peshkimit.

Më vonë organizimi total do të përfshijë edhe peshkimin bregdetar. Posaqërisht edhe në këtë fushë Plani i Shtetit për sivjet parashikon një veprimtari më të gjallë. Atëhere do të mund të furnizohen qendrat e peshkimit me sasi të mëdha peshku të çdo lloji, si me sardele, tone dhe të tjerë peshq detarë që kalojnë në prendvere me turma të medha në Adriatik. Në këtë mënyrë do të kemi mundësi të intensifikojmë edhe më tepër aktivitetin e qendrave t'ona të peshkimit.

Organizimi i qendrave kontribuon edhe në Industri. Me ngrehjen e stabilimenteve të posaçme për konserva të peshkut në vaj, me zhvillimin e industrive anekse që pregatitin iktiokollë (me mëshikzën e blinit), *esencën e orientit* (me leskrat e gjunçës), plehra kimike (me mbeturinat e punimit të konservave, vaje të ndryshme nga mëlçija e peshkaqenëve që vozitin në bregdetin tanë), Shteti ynë do të ngrihet në radhë të shteteve të tjerë që merren me industrinë e peshkut.

Kaq sa për ruajtjen e pasurisë sonë iktike dhe për rregullimin e qendrave si dy degë veprimi për një organizim të mirë të peshkimit në shqipëri. Nga sa mundmë të paraqesim këtu në vija të përgjithëshme besojmë që del qartë se një organizim moderne e racional i peshkimit në vëndin tonë dhe krahas me të çdukja

graduale, po sistematike e të metave të sotme, kanë për të krijuar me kohë një nga degët më të rëndësishme të ekonomisë sonë kombëtare. Kjo do të kontribuojë esencialisht në pasurimin dhe në mirëqënjen e popullit tonë.

BIBLIOGRAFI

- 1) Anonim (Memoria dakt). - Nouvelles observations sur l'exportation de la pêche dans le lac de butrinte.
- 2) Callori di vignale Studio generale sul problema Ittioculturale nelle acque interne e sulla sua applicazione in albania. (Mem. dakt.)
- 3) Brunelli G. - Morandini G. Il mare e le acque interne dell'Albania nei riguardi della loro pescosità e possibilità di sfruttamento. Venezia 1939.
- 4) Brunelli G. - Bellemo E. - Basevi A. Morenos Levi Per lo sviluppo della pesca in Albano. XL Mem. del-Com Talassogr. it Venezia 1914
- 5) Custer Emma L'industrie de la pêche dans la mere Adriatique. Fribourg 1930.
- 6) De Angelis R. La pesca in Albania. Boll. di Pesca-Piscicoltura e Ittiologia. XVI, 1940.
- 7) Kastmati S. Fauna ittica di acqua dolce d'Albania. Tesi di laurea dakt. 1940.
- 8) Roule L. Les poissons migrateurs leur vie et leur pêche. Paris.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER

Do' kumenta mbi lidhjen e Prizrenit

A. BUDA

Me që është e interesuar drej për drejt në mbajljen në kembë të perandorisë dekadente turke, gjë që i lejon asaj të ndërhyjë me përfilim në çështjet e Ballkanit, Austro Hungaria bëhet mprojtëse e çjarrtë e regjimit të prapambetur që ekziston në Shqipëri, veçanërisht të t'ashtuquajturës «autonomi lokale» që shërben për të mashtruar popullsitë e veriut duke i dhënë popullit vetëm iluzionin e një pavarësie, kurse krerëve bajraktarë si dhe Turqisë dhe Austrisë përfilime reale. Në çastin kur krerë e bajraktarë, nënë presjonin e masave popullore, fillojnë të lëvizin, e ndër ta veçanërisht kapidani i Mirditës Preng Bib Doda, Austro-Hungaria ndërhyr duke e korrutuar me një shumë të hollash, për ta ndaluar që të fulet në këtë lëvizje që mund të shkaktonte ndryshime të papritura në Ballkan, po të rriteshe. Në akcion të kombinuar ndërhyr njëkohësisht dhe ambasadori austro-hungar në Stamboll për mprojtjen e kësaj autonomie.

Kryekons. austro—hungare
në Shkodër, Wassitsch
kontit Andrassy në Vienë
Raport Nr 3, me datë 20
Kallnuer 1877

N° 3

Scutari 20 Jaenner 1877

Hochgeborener Graf,

Ich beehre mich Euer Excellenz den Empfang der Instruction vom 9. ten L. M. ergebenst anzuzeigen.

Kam nderin me njoftue marrjen e udhëzimeve nga Shk. e juej të datës 9 të këtij muaji.

Mbasi shumë rrethana më lanë me kuptue se Porta e Naltë ka autorizue organet lokale me ia nisë suprimimit t'autonomisë së fiseve malsore shqiptare, udhëzimi i Shk. s'Uej ka tani një vleftë krejt të posaçme, në bazë të së cilës ambasadori austro-hungar në Stamboll do të bahej fjalëmirë pranë Portës së Naltë për autonominë e kërcënueme.

Posa të më paraqitet rasta e favorshme do ta përdori autori-

Da mehrere Umstände dahin deuten, dass die Pforte die Lokalbehörden ermächtigt, die Abschaffung der Autonomie der albanesischen Bergstämme einzuleiten, so ist eben derzeit Eurer Excellenz Anordnung von ganz besonderem Werthe, wonach der kaiserliche Botschafter in Constantinopel sich dieser bedrohten Autonomie bei der Hohen Pforte waermstens annehmen soll.

Sobald ich eine guenstige Gelegenheit finde, werde ich von

zimin që më asht dhanë për t'i sjellë në dijeni Prenk Bib Doda kujdesimin e Shk. s'Uej. Sigurimi i dashamirësisë së madhnisë së tij dhe i qeverisë austro-hungare sigurisht do të mjaftojë, që Prenk Bib Doda ta respektojë plotësisht porositë që mos të dalë nga qëndrimi i rezervuëm që ka mbajtë nën peshën e pakënaqësisë dhe të dredhinave me paramejtin.

Pranon! shkelq. etj.

der gnaedig gewahrten Ermaechtigung Gebrauch machen und Prenk Bib Doda von der Fuersorge Euerer Excellenz in Kenntnis setzen. Die Versicherung des Wohlwollens Seiner Majestaet und der k. und k. Regierung wird sicherlich genuegen, damit Bib Doda der Warnung, sich nicht unter dem Drucke der Mismimmung und berechneten Vorspiegelungen aus der Reserve herauslocken zu lassen, die vollste Beachtung zu Theil werden lasse.

Genehmigen, Euerer Excellenz, die Versicherung meiner ehrfurchtsvollen Ergebenheit.

Wassitsch m. p.

Seiner

des Hochgeborenen Grafen Julius Andrassy, S. k. u. k. Apostolischen Majestaet Geheimen Rath, Minister des Aeussern und des kais. Hauses etc. etc. etc.

Excellenz In Wien

Lëvizja popullore e fisevet në Shqipërinë e Veriut po zgjerohet në drejtim që të formojë një konfederatë fisesh. Në këtë kupëtim shprehet kuvendi i Oroshit, i cili merr masa shtrëngese kundër krerëve që janë në kundërshtim me lëvizjen popullore dhe kanë hyrë në shërbim të turqve.

Intervencjoni Austro-hungar në Stamboll në favor të autonomisë lokale po ndihet edhe në Shqipëri: sundimi turk po përdor këtu tani metoda më të buta, kompromise. Por lufta e fiseve ka farkëtuar në të ndërgjegjshëm se pa bashkimin e gjithë fiseve nuk mund të mprohet efektivisht liria e tyre. Lëvizja popullore është bërë një fuqi e cila duhet futë në llogari.

Raportë, Nr. 20. -- Shkodër 26 Mars 1877. — Kryekonsulli austro-hungar Wassisch, ministrit të jashtëm kont Jul Andrassyt në Vienë.

Bericht des k. u. k. Generalkonsuls Wassitsch ddo. Scutari, 26 Maerz 1877, Nr. 20, an Grafen Andrassy, Wien.

Më 24 të këtij mueji ka fi-

Am 24. d. M. hat die Verpro

Ilue Nikshiqi të nozullohet nëpër Shpuzë, me shpenzimet e qeverisë turke. Kafshët, që do të barëshin këto nozullime, mbast në pjesën ma të madhe të tyne duhet t'i gjinte Turqija, u grumbulluen me anë të rekuizimeve. Për arsye t'inondate, që zanë me ranë Grykën e Bunës, transporti i drithit malazes nëpër Bunë dhe liqe për Rjekë po ndesh gjithënjë ndër pengime të mëdhaja dhe nuk më duket se do të përfundojë as gjatë armëpushimit të zgjatun deri më 13 të Prillit.

Ndër qarqet autonome të malisë vijojnë pa pra orvajtjet e vume në vijë për të formue një konfederatë. Në mbledhjen popullore të mbajtur n' Oros vendimet e së cilës nuk dihen ende, kanë marrë pjesë shumë vetë edhe prej Pultit, Leshit dhe Këthellës. Mbas shpërndamjes së mbledhjes popullore, u rrethuen kullat e antareve të partis qeveritare, të Dod Geges, major xhandarmërie, të Ndoc Ndocës, Nën Togër xhandarmerie dhe të bajraktarit të Fandit, që porsa ishte emnuem nëntoger i xhandarmerisë. Dod Gega dhe bajraktari i Fandit gjinden në Shhodër, Ndoc Ndreca i ngujuem në shtëpi të vet duket se po i ban ball rrethimit. Këtyne luftimeve autoritetet lokale duket se nuk u japin fare randësi, mbasi kanë eksperiencën që malsorët për çështje politike nuk e dërmojnë njëri tjetrin, se rregullisht mirren vesh në kurriz të Portës së Naltë.

Dervish Pasha, ndërhyrja e të cilit ndër çashtje t' administratës civile, veçanërisht n' ato të malëve autonome, prishi kaqë punë, duket se mori urdhën, mos me

viantirung von Niksich ueber Spuz auf Unkosten der Pforte begonnen. Da die Tragthiere zum grossen Theile tuerkischerseits bereitgestellt wurden, erfolgte deren Herbeischaffung im Requisitionswege. Der Transport des montenegrinischen Getreides auf der Bojana und auf dem See nach Rieka stoesst der Ueberschwemmungen wegen, die die Versandung der Bojanamuendung zur Folge haben, noch immer auf grosse Schwierigkeiten und duerfte auch im Laufe des bis 13 April verlaengerten Waffenstillstandes nicht zu Ende gefuehrt werden.

In den autonomen Bergbezirken dauert die in den Fluss gekommene Bestrebung, eine Confederation zu bilden, ununterbrochen fort. Die in Oroschi abgehaltene Volksversammlung, deren Beschluesse noch nicht bekannt geworden sind, war auch zahlreich aus Pulati, Alessio und Ksella besucht. Nach Aufloesung der Voksversammlung wurden die Behausungen der Repraesentanten der Regierungspartei, des Dod Ghega, Gendarmerie-Majors, des Notz Mretza, Gendarmerie-Lieutenants und des Bajraktars von Fandi, der eben zum Gendarmerie-Lieutenant ernannt wurde, geruirt. Dod Ghega und der Bajraktar von Fandi befinden sich in Scutari. Notz Mretza duerfte in seinem Hause sein und die Abwehr des Angriffes besorgen.

Die Lokalbehoerde legt diesen Kaempfern kein Gewicht bei, da sie die Erfahrung lehrt, dass die Bergalbanesen sich politischer Fragen wegen nicht aufreissen, sondern gewoehnlich zum Nach-

ndërhy pa nevojë ndër detyrë të vali Mustafa Pashës. Ky i fundit, një Çerkez plak dhe indolent, si duket ka kuptim ma tepër për gjendjen, dhe mund të jetë ma i përshtatshëm për një pajtim me administratën autonome të mal-sive. Mirë po ajo ndërgjegjë e zhvillueme ndër fiset malsore gjatë pesë muej ndrydhjesh, se vetëm bashkimi i të gjitha fiseve auto-nome, mund ta mprojë efektivisht pamvarsinë e tyre kundra ndërhy-mjeve të Portës së Naltë, asht ba-tashti një fakt, që nuk mund të çduket ma dhe për kështu e tjetër qeverija turke duhet të bërë një llogari me këtë fakt.

theile der Pforte ein Abkommen treffen.

Der wisch Pascha, dessen Ein-greife in die Civilverwaltung des Landes, namentlich in jene der autonomen Bergdistricts, so unheilvoll war, scheint den Auf-trag erhalten zu haben, sich nicht un-noethigerweise in die Aufga-ben des Generalgouverneurs Mu-sapha Pascha zu mengen. Dieser, ein alter indolenter Tscherkesse, duerfte mehr Verstaendnis fuer die Situation haben und eher geeignet sein sich mit der auto-nomen Verwaltung der Bergdi-strikte auszusoenhen. Allein dass seit fuenfmonatlicher Bedrueck-ung sich entwickelte Bewusst-sein der Bergstaemme, dass nur durch das Zusammenhalten aller autonomen Staemme deren innere Unabhaengigkeit gegen die Eingriffe der Pforte wirksam vertheidigt werden kann, ist nunmehr eine Thatsache, die nicht rueckgaengig gemacht werden kann, und welcher fortan die tuerkische Regierung wird Rech-nung tragen muessen.

Gleichlautend berichtet sich unter Einem dem Herrn Geschaefts-traeger in Constantinopel und dem Herrn Statthalter in Zara.

Lëvizja e Shqipërisë së veriut është bërë një fuqi reale. Nënë shtyllën e austro-hungarëve, nga ana turke fillohet një politikë kompromisi dhe koncesionesh. Duke u bërë koncesione krerëvet bajraktarë, duke pranuar si përfaqësorjës të tyre pranë qeverisë njerëz që kishin interesa të përbashkëta me krerët, duke u dhënë rragat e prapambetura që arrinë shuma të konsideruarshme në dobi të krerëve, këta janë gati për pajtim. Ndërhyrja austro-hungare ka patur ndihmën efektive të klerit katolik. Me gjithatë, zotimet për bashkëpunim të krerëve nuk kanë baza shumë të sigurt,

me që shpesh herë populli del dhe u kundërshton premtimeve që kanë bërë krerët.

Raportë, Nr. 61. — Shkodër, 9 Tetor 1877. Kryekonsulli austro-hungar Wassitsch, Ministrit të jashtëm në Vienë.

Valiu ma në funt e gjeti rrugën e drejtë për t'i përfurcuar fiset e malsorëve katolikë në qëndrimin e tyre kundra Malit të Zi. Ai asht pajtue me Shalë, Shosh, Hot, Kastrat, Këlmend, Reç dhe Loha, tue emnuë si komisarë qeveritarë ata njerëz që propozuen krenët e fiseve dhe tue u pague rrogat ushtarake të mbrapambetuna nga vjeti 1876. U premtoi se nuk do t'i lodhi fiset tepër me barrën e shërbimit ushtarak dhe do t'i përdori vetëm për mprojën e vijës Zhabjak-Shpuzë, e cila asht afër trojeve të tyre. Për këtë rezultat kanë kontribue shumë shkresat e mija, që u kam dërgue kryetarëve të misioneve apostolike të Pulit dhe të Kastratit. Si peskopi i Pulit, ashtu edhe priftënit e malësive e kanë ngritë zanin pranë fiseve, që të qëndrojnë në mprojën e vëndit kundra Malit të Zi dhe që të pajtohen me qeverinë e vëndit.

Si pasojë e ndërhyrjes sime, që u garantoj krenëve të ardhun në Shkodër liri personale të plotë, këta krenë qenë pritë mirë prej valiut dhe kërkimet e tyre për paraqituna u kënaqën. Disa nga këta krenë më çuen fjalë, në doja t' i prisja, që të me falënderonin personalisht për ndërhyrjen time. Unë iu përgjegja se e zuna se kur ma banë vizitën dhe se do të jem gati edhe kështu etutje t' u

Scutari, 9. Oktober 1877.

Nr. 61 K u. k.
Oest. Ung. General—Consulat
fuer Nord—Albanien.

Hochgeborner Graf!

Der Generalgouverneur hat endlich den richtigen Weg eingeschlagen um die katholischen Bergstaemme in ihrem Widerstande gegen Montenegro zu befestigen. Er hat die Staemme von Schala, Schoschi, Hotti, Castrati, Clementi und Retschi-Lohai dadurch ausgesohnt, dass er jene Individuen zu Regirungs-Commissaren ernannte, welche die Chefs der Staemme in Vorschlag brachten, und dass er ihnen den ruckstaendig gebliebenen Sold aus dem Jahre 1877 auszahlte. Er versprach, dass die Bergstaemme nicht ubermaessig mit dem Kriegsdienste belastet werden sollen und dass sie nur zur Vertheidigung der Linie von Zabljak bis Spuz, die ihrem Territorium zunaechst liegt, verwendet werden sollen.

Zu diesem Resultate haben meine an die Missionspraefekten von Pulati und Castrati gerichteten Schreiben wesentlich beigetragen. Sowol der Bischof von Pulati als auch die Pfarrer der katholischen Staemme ermahnten die Bevoelkerung in der Vertheidigung des Landes gegen Montenegro auszuharren und sich mit der Landesregierung auszusöhnen.

In Folge meiner Intervention, die den hier erscheinenden Chefs volle persoenliche Sicherheit erwirkte, waren die Haeupter der vorgenannten Staemme in Scutari erschienen, wurden von General-

dal zot dëshirave të tyne që do të m'i sjellin në dijeni me anë të priftëve të tyne.

Përsa i përket Mirditës, me largimin e trupave turke që u shpërngulën nga kjo krahinë për në Podgoricë diçkaj në përmirsue marrëdhëniet e saja me qeveri. Partija e Dod Gegës, e ligështë, por e mështetun prej qeverisë e ka fjalën tashti n' Orosh. Prenk Bib Doda nuk i ka përgjegjë ende ftesës qeveritare me u nisë për në Stamboll. Krenët e bajraqeve të malsive kanë informue valinë se thatësina e kësaj vere ua ka shue të gjitha shpresat e një korre të mirë dhe kërkojnë ndihmë në formë huaje në drithë, që mos të vuejne prej urije Valiu u deklaroi se mjerisht nuk ka si t' u a plotësojë lutjen, mbasi nuk disponon sasina të tepërme drithi.

Me gjithë përmirsimin e marrëdhënjëve midis malsive dhe qeverisë, për bashkëpunimin e fiseve me këtë të fundit nuk më duket se duhen ushqye shpresë të teprueme për mprojën e vendit, së pari nga se krenët shpesh herë japin zotime, që nuk plotësohen prej popullit, së dyti se vetë qeverisë në çastin decisiv i mungojnë mjetet me pajisë kontingentet e tyne me armë, municion dhe me ushqime...

Wassitsch

gouverneur gut aufgenommen und bezueglich ihrer Begehren vollkommen zufriedengestellt. Einige dieser Chefs liessen sich bei mir anfragen, ob ich sie empfangen wolle, damit sie mir persoenlich fuer meine Intervention ihren Dank abstatten. Ich liess ihnen sagen, dass ich ihren guten Willen fuer die That annehme und auch ferner mich ihrer billigen Wuensche annehmen werde, die sie durch ihre Gëistlichkeit zu meiner Kenntniss bringen wuerden.

Bezueglich der Mirditen gestalteten sich die Beziehungen zur Regirung nur insoferne besser, als die Truppen aus jenem Territorium zurueckgezogen und nach Podgoritza verlegt wurden. Die schwache aber von der Regierung beguenstigte Partei das Dod Ghega fuehrt in Oroschi das grosse Wort. Prenk Bib Doda hat die Aufforderung der Pforte, sich nach Constantiropol zu begeben, noch nicht beantwortet.

Die Chesfs der Bergstaemme informirten den Generalgouverneur dass die Duerre des heurigen Sommers alle ihre Erntehoffnungen zu nichte machte, und baten zur Milderung der bevorstehenden Hungersnoth um ein Getreide-Darlehen. Der Gouverneur bedauerte, ihre Bitte nicht gewahren zu koennen, da er kein entbehrliches Getreide besaess.

Ungeachtet der Besserung der Beziehungen zwische n der Regierung und den Bergstaemmen moechte ich an die Mitwirkung der Letzteren zur Vertheidigung des Landes keine uberschaenglichen Hoffnungen knuepfen, da einerseits die Chefs der Staem-

me oft Versprechungen abgeben, die vom Volke nicht eingehalten werden, und da es der Regierung im entscheidenden Momente an Mitteln fehlen wird, um die Contingente im Felde mit Waffen, Munition und Nahrung zu versehen.....

Wassitsch

Turgëvet kryengritja e Mirditës u shkakëton ngatërresa dhe i çqelëson për së tepërmi. Së pari ata kanë nevojë për ndihmën ushtarake të mirditasve, dhe së dyti ata janë të detyruar të mbajnë në Mirditë forca ushtarake që do t'u nevojiteshin shumë me tepër në frontin kundër popujve balkanikë, në këtë rast kundër Malit të Zi. Austro-Hungarija ofron shërbimet e saja si ndërmjetëse, duke i dhënë të kupe-tojnë turgëve se ajo mund ta shtynte Prenk Bib Dodën jo vetëm që mos t'u shkakëtonte ngatërresa turgëve por edhe t'i ndihmonte me forcat e mirditasve, në qoftë se këtij i paguhej çmimi që kërkon, d. m. th. po të njihej Prenk Bib Doda si kryetar i Mirditës brënda rethit të «autonomisë lokale» të vjetër. Nënë presionin e lëvizjes popullore, Prenk Bib Doda, për të mos humbur kontakt me të, sillet i floftë kundrejt inspirimeve austro-hungare që kërkojnë prej tij të dëshmojë me fakte besnikërinë ndaj Sulltanit e me këtë mënyrë të përfitonte nga miradija e këtij; si garant për këtë do të qëndronte qeverija austro-hungare. Përkundrazi, bashkëpunimi i Mirditës me Malin e Zi vazhdon i papenguar, me gjithë se shumë qe merrte Prenku prej qeverisë austro-hungare e lidhnin këtë me politikën e saj; austriakët pretendojnë që këta shuma duhej ta detyronin Prenkun të bënte diçka më tepër për Austro-Hungarinë se sa deklarata boshe lealiteti, që ky i ban për të mos i mëyllur vehtes rrugën e këthimit. Në këtë qëndrim dy-faqesh, Prenk Bib Doda merr si shëmbëll klerin katolik që nuk ja shet vetëm një myshterije shërbimet e veta, në këtë rast Austro-Hungarisë, po edhe Italisë që, mbas bashkimit të vet nacional nënë presionin kapitalist—ekspansionist, ka filluar të ndërhyjë në çështjet balkanike. Frika para këtij rivali të ardhshëm duhet që tani në politikën austro-hungare.

Raportë, Nr. 1. — Shkodër,
5 Kallnuer 1878. Kryekonsulli
Lippch Ministrit të Jashtëm në
Vienë.

Më 20 Dhetuer të vj. k. pata

Scutari, 5. Janner 78.

Z. 1 3239-I.B. 78

Am 20. Dezember hatte ich
mit dem commandirenden Ge-
neral Aali Sait Pascha eine Un-

nji bashkëfjalim me Ali Saib Pashën mbi gjendjen ushtarake të vendit, në rrjedhjen e të cilit më çfaqë keqardhjen e tijë të thellë, që nuk mund të ketë në dispozicion disa mija malsorë katolikë, të cilët kishin me qenë jo vetëm burra të provuem, por edhe shumë ma të besueshem se bashi-buzukët e tijë të sotshëm, të mbledhun nga Shqipëria e Mesme muhamedane, padishiplina dhe paburrnija e të cilëve i pengoi shumë operacionet e tija kundër Tivarit. Porse, me përjashtim të fiseve të Mbishkodrës që po e kryejnë mjaft mirë detyrën e tyre, nuk mund të fusi mjerisht në llogari thelbin e malsive katolike sepse Mirdita, për shpak të gabimeve të vajtueshme të Dervish dhe Ahmet Hamdi Pashës, i asht tëhuj Portës së Naltë dhe u shty me mbajtë një qëndrim, i cili për qeveri asht ma i damshëm se pasiviteti i thjeshtë dhe prej të cilit qeverija detyrohet melanë në Mirditë disa trupa, të cilat, sado i vogël qoftë numuri i tyre, për moment të tashëm janë me vleftë të paçmushme për operacionet kundër Malit të Zi. Unë e pyeta pashain në i dukei i mundun një pajtim me Mirditën dhe me kapidanin e saj, Prenkun e ri, duke marrë parasysh momentin kritik të tashëm, që, si e pranon dhe ai, po e çfaq plotësisht vleftën e një të tillë pajtimi dhe prandaj duhet ta shtyjë punën në këtë drejtim. Pashai m' i kujtoi hapat që ka ba për një afrim me Prenkun; ai i ka dhanë sigurimet ma pozitive për t' ardhë pa frigë në Shkodër, që të vendoset këtu si prival, asë për të shkue, po desht, në Stamboll, ku mund ta gëzonte prap pensionin që

terredung ueber die militaerische Lage des Landes, im Laufe welcher er sein lebhaftes Bedauern ausdrueckte, nicht ueber einige Tausende katholischer Bergalbanesen verfuegen zu koennen, welche nicht nur von erprobter Tapferkeit, sondern auch von weit hoeherer Verlaesslichkeit waeren, als seine jetzigen Baschi-bozuks weil aus mohammedanischen Albanesen des Mittellandes, deren Disziplinlosigkeit und Feigheit seine Operationen gegen Antivari wesentlich hemmen. Leider koenne er aber, — mit Ausnahme der ober-skodranischen Staemme, die ihre Pflicht ganz wacker erfuellen, — auf den eigentlichen Kern des katholischen Bergvolkes nicht zaehlen, weil Mirdita, in Folge der beklagenswerthen von Dervisch und Ahmet Hamdi Pascha begangenen Fehler, der Pforte entfremdet und zu einer Haltung gedraengt worden sei, welche dieser schaedlicher ist als ihre einfache Passivitaet, denn man sei gezwungen, eine wenn auch kleine Truppenzahl, die gerade in dem gegenwaertigen Momente von unschaetzbarem Werthe fuer die Operationen gegen Montenegro waere, unthaetig in Mirdita stehen zu lassen. Ich frug den General, ob er denn eine Aussoehnung mit Mirdita und dessen Chef dem jungen Capitaen Prenk fuer unmoeglich halte, waehrend doch, wie er ja selbst anerkenne, eben der jetzige kritische Moment den ganzen Werth einer solchen Aussoehnung darthue und daher zu derselben recht eigentlich draenge. Er meinte, dass er es dem Capitaen Prenk gegenueber an

merre prej Portës së Naltë. Unë i thashë pashait se edhe po t'ishte Prengu gati me e pranue personalisht këtë koncesjon nga ana e qeveritë turke — gjë për të cilën dyshoj kategorikisht — Stambolli nuk do të përfitonte në këtë rast, mbasi pjesa më e madhe e Mirditës ka deklarue se don të luftojë vetëm nën prijsin e kapetanit të sajë dhe prandaj Mirditasit, edhe po të dijnë se ai për veten e vet u pajtue me qeveri, mbas shumë gjasëve nuk do t'a ndërrojshin kursesi për kë arsye qëndrimin e tyre pasiv. Mjeti më i mirë për të arrijtë pjesmarrjen e Mirditës ndër operacione më duket së pari, të shtëmangunit prej të gjithë menive të deritashme ndaj kapidanit të ri dhe së dyti, në rast se ky i vjen në ndihmë qeverisë me një kontigjent Mirditorësh, t'i epet pozita që ai aspiron, d. m. th. si kryetar i njohtun i Mirditës mbrenda një rrethi veprimtarije, që i qe njohtë dhe atit të tij përpara. Prap së prap do të kishte vështirësia të mëdhaja për të kapërcye, si mosbesimin e rranjuem në Prenkun, zemërimin e Mirditasve për trajtimin, që pësoi vendi dhe kapidani i tyre në pranverën e kalueme dhe së fundit plotësimin e kushteve të dy palëve, mirëpo nuk duhen kursye koncesione reale, kurse në hirë të këtyne mund të filloheshe prap ofensiva kundër Malit të Zi, ndofta mund të zblokohesh Tivari dhe mund të lirohesh Shqipëria prej invazionit.

Ali Saib Pasha m'u përgjigj se do ta pritëte Prenkun me krahe hapët, vetëm le ta shpalli se don ta plotësojë detyrën e tij si vasal. Çka u përket vështirësive të theksueme prej meje, ai nuk priton

annaehernden Schritten nicht habe fehlen lassen; er habe ihm die positivsten Zusicherungen gegeben, das er ohne Besorgnis sich entweder als Privatmann in Scutari niederlassen, oder, wenn er das vorziehe, sich nach Constantinopel begeben koenne, in welchem letzterem Falle ihm die frueher dort von der Pforte bezogene Pension wieder bewilligt werden wuerde. Ich bemerkte dem General, dass, wenn auch Capitaen Prenk, — was ich indessen entschieden bezweifeln muesse, — persoenlich geneigt ware, auf dieses Zugestaendnis der Hohen Pforte einzugehen, diese daraus doch keinen Nutzen ziehen wuerde, denn die ueberwiegende Masse der Mirdita habe ja unzweideutig erklaert, dass sie die Heeresfolge nur unter der Fuehrung ihres Capitaens leisten wollten, und daher, wenn sie ihn auch fuer seine Person mit der Regierung ausgesoehnt wuessten, doch hoechst wahrscheinlich ihre passive Haltung deshalb keineswegs aufgeben wuerden. Das beste Mittel, um eine aktive Theilnahme Mirdita's an den Operationen zu erreichen, schein mir wohl das von allem bisherigen Rankuehen gegen den jungen Capitaen abzusehen und ihm fuer den Fall, dass er mit einem Contingente seiner Leute der Regierung zu Hilfe kaeme, die Stellung zu gewaehren, die er aspirire, naemlich die eines anerkannten Oberhauptes der Mirditen innerhalb des seinem Vater zugestandenem Wirkungskreises. Es wuerden dabei noch immer grosse Schwierigkeiten, wie, das tief eingewurzelte Miss-

me ia hy shdukjes së tyne, në një anë tue i plotësue vetë ato kërkesa, që janë në kompetencë të tij dhe n' anë tjetër tue u ba fjalëmirë pranë Portës së Naltë për ato që dalin jashtë kësajë kompetence dhe, si shpreson, Stambolli për këto të fundit do të shkojë deri në cakun ekstrem. Vetëm e shapin e parë duhet ta bajë Prenku dhe të mos e kërkojnë prej atij, gja që i bie ndesh dignitetit ië Portës së Naltë.

Rrjedhja ë dëritashme e bashkë-fjalimit më la përshtypjen, sikur Ali Saib Pasha pritëtë prej meje të marr përsipër ndërmjetësinë midis atij dhe Prenkut. Tue qenë së unë dëshirojshe paraqitjen e një rase të favorëshme, që ta përdorja për të hetue qëllimet e Prenkut, në përgjegjen teme i theksova pashait se tue shpresue të baj me këtë një shërbim të pëlqyer prej Portës së Naltë, do t'ia komunikojshë Prenkut përmbajtjen e këtij bisedimi në mënyrën ma rezervate, në fund edhe me anë të s'amës, mirëpo në efekt të ndalimit kategorik që ka nxjerrë Stambolli për trupin konsulluer për të mos ndërly në në çeshtje të Mirditës, më vjen keq kah e shoh vehten të penguem me u përzie në këtë punë. Ali Saib Pasha më falenderoi nga zemra dhe më siguroi se oferta jeme do të jetë e pëlqyeme prej Stambolit dhe m'u lut për këtë shërbim tue shtue që e ama duhet t'i paraqitëtë Prenkut nevojen, që të jetë i sinqer të, të lajë më një anë çdo mosbesim dhe dëshirat e tija për ia sjelli në dijeni pa asnjë droje.

E veja e Bib Dodës m'u duk se nuk e rrëfeu atë kuptim, që me vullnet të mirë nuk duhet t'i mungonte, për fjalët e mija, me

trauen Capitaen Prenk's, die Verstimmung Mirdita's ueber die dem Lande und dem Capitaen im vergangenen Fruehjahre widerfahrene Behandlung und endlich die von beiden zu erwartenden Forderungen zu ueberwinden sein, allein um den Preis, die Offensive gegen Montenegro aufzunehmen, vielleicht Antivari entsetzen und Albanien von der Invasion befreien zu koennen, muesse man eben mit wirklichen Zugestaendnissen nicht karg sein.

Aali Saib Pascha entgegnete, Prenk moege nur darthun, dass er gesonnen sei, seine Lehenspflicht zu erfuellen, und er werde mit offenen Armen aufgenommen werden. Was die von mir betonten Schwierigkeiten betreffe, getraue er sich dieselben zu beheben, denn einerseits wuerde er selbst schon jene Forderungen bewilligen, zu denen er befugt sei, und andererseits solche, die seine Machtbefugnisse ueberschritten, bei der Hohen Pforte befuerworten, und er duerfe hoffen, dass diese hiertn an die aeusserste Grenze des Moeglichen gehen werde. Nur muesse der Capitaen den ersten Schritt thun, denn ihm koenne dieser, ohne dass er dadurch der Wuerde der Hohen Pforte etwas vergebe, nicht zugemuthet werden.

Der bisherige Verlauf der Unterredung machte mir den Eindruck als ob Aali Saib Pascha von mir erwarte, dass ich die Vermittlung zwischen ihm und Capitaen Prenk uebernahme. Da es mir nicht unerwuenscht war, eine guenstige Gelegenheit, die Gesinnungen Prenk's, der mir

të cilat i shkoqita dobhtë që do të kishte Prengu dhe Mirdita prej ndjekjes së këshillit tëm, simbas të cilit duhet të dilnin nga situata e vështirë, në të cilën gjendeshin, tue dëshmue me fakte besnikine vasale për të titue prej miradijes së Portës së Naltë të drejta të sigurta shpërblimi. Kësaj grueje nuk i mungoi zelli të më sigurate lealitetin e të birit dhe m'u zotue se do të bante ç' mos me i mbushë mendën për të ndjekë këshillin tëm, veçse këto deklaracione më lanë përshtypjen se ishin të gjitha të kurdisuna. Shumë sende në këtë mes më duhet t'ia atribuoj mosbesimit, që kanë Mirditasit për organet qeveritare dhe që asht i justifikuar deri diku nga shumë eksperienca të këqija, që kane ba këta malsorë në kurriz të vet. Prandaj i thashë asaj grueje se hëpërhe i biri s' po merr asnjë detyrim përsipër, ai të më bajë me dritë vetëm se që kërkon prej qeverisë për veti dhe për Mirditë dhe asht puna eme pastaj se qysh e rregulloj punën me komandantin turk; në këtë moment kritik mjafton një qëndrim korrekt i Mirditës dhe ky fakt, tue qenë i pëlqyem sigurisht prej qeverisë së naltë perandorake dhe mbretnore, asht një garanti e mjaftushme për kapidanin se zotimet eventuale të bamë prej Portës së Naltë do t'i plotësohen me siguri.

E veja e Bib Dodës u nda prej meje me premtim se përnjherë do ta vejë të birin në dijeni mbi këtë bisedim dhe se do ta mësojë mos të jëtë i rezervuem në përgjegjen e tij. Deri më këtë orë s'e kam pa ma këtë grue, as prej Prenkut nuk kam ndonji komunikim, qoftë me gojë apo me

noch kein Lebenszeichen von sich gegeben hatte, zu sondiren, benutzen zu koennen, bemerkte ich dem General, dass ich, wenn ich hoffen koennte, der Hohen Pforte dadurch einen ihr angenehmen Dienst zu erweisen, es gerne uebernehmen wuerde, dem jungen Capitaen auf vertraulichem Wege, allenfalls durch seine Mutter, Eroeffnungen ueber den Inhalt unserer Unterredung zukommen zu lassen, allein die Hohe Pforte habe jede Intervention der Consuln in der Mirditën-Frage so entschieden abgelehnt, dass ich mich zu meinem Bedauern an einer Einmischung gehindert sehe.

Ali Saib Pascha dankte mir sehr herzlich und versicherte mir, dass mein Anerbieten der Hohen Pforte nur erwuenscht sein koenne; er seinerseits bitte mich um meine guten Dienste, nur moege Capitaen Preng's Mutter diesem die No hwendigkeit darlegen, aufrichtig zu sein, jedes Misstrauen bei Seite zu setzen und ohne allen Rueckhalt den ganzen Umfang seiner Wuensche zur Kenntnis zu bringen.

Die Witwe Bib Doda, der ich die Vortheile auseinandersetzte, welche ihrem Sohne und den Mirditen aus der Befolgung meines Rathes, endlich aus ihrer schiefen Stellung herauszutreten und durch das aktive Bekunden ihrer Lehenstrebe sich unzweifelhafte Ansprueche auf die Dankbarkeit der Hohen Pforte zu erwerben, erwachsen muessten, schien meinen Worten nich tjenes Verstaendnis entgegenzubringen, welches ihr bei gutem Willen wohl kaum abgegangen waere. Sie liess es zwar an den eifrigsten

shkrim, që të marr veshet n'i ka shkruar e ama; ka plot një muaj që kam ardhë këtu dhe ende jam n' errsinë për çeshtjen, në ka dijeni Prenku se gjindem në Shkodër, sado që para pakë ditësh asht pa në Gojan, në një katund jo shumë larg prej kendejë. Po më ka thanë peshkopi i Sapës, Monsignor Marsili, se ka pak kohë që, siç ka marrë vesh, para malazeze janë tue u derdhë prap në Mirditë, madje që janë tue u shpërnda një sasi e caktueme mauzeresh, dhe municion. E deshti fati që misjonarët e këtushëm franceskanë të jenë edhe këta t'informuem mbi këtë gjë, pamvarsisht nga lajmet që i kanë ardhë peshkopit te Sapës.

Me këtë nuk due të besoj që Prenku, me gjithë ato sigurime lealiteti të dhanuna kësaj konsullate të këtë hy në relata të mësheta me Mal të Zi; mirpo n'anë tjetër lajmet për ndihma të reja malazeze në të holla dhe në armë janë të vërtëta dhe këto nuk mund të hudhen dhe aqë lehtë në shportë, sepse vinë prej dy anësh; nuk mund të kuptojë se si kanë mbetë pa i shkue në vesh Prenkut; nëmosë njani, tjetri prej besnikëve të tij duhet t'i ketë folë patjetër për këto çashtje, tue qenë se, sidomos në malet e Shqipnisë, tamam këto punë nuk mund të ngelin një kohë të gjatë mëshietë. Habitem që nuk asht nxitue të më lajmonte për këtë çeshtje, sikur duhet të kishte qenë detyrë e tij. Nuk më duket e tepërue kur ia vë këtë si detyrë kapidanit të Mirditës, i cili ka gëzue prej qeverisë P. dhe M. një përkrahje kaqë zemërgjanë, dhe prandaj, përveç sigurimesh banale, se do të ishte për jetë

Versicherungen der vollen Loyalität ihres Sohnes nicht fehlen, sowie an dem Versprechen, dass sie alles aufbieten werde, um ihn zur Befolgung meines Rathes zu bestimmen, — allein alle diese Protestationen machten mir den Eindruck des Gemachten. Da ich jedoch Vieles auf Rechnung des Misstrauens setzen musste, das jeder Mirdite gegen die Organe der türkischen Regierung hegt und welches auch durch viele schlimme Erfahrungen, welche Mirdita auf seine eigenen Unkosten machte, so ziemlich gerechtfertigt ist, bemerkte ich derselben weiter, dass ihr Sohn sich vorläufig zu gar Nichts engagire; er moege nur mir zu wissen thun, was er von der Hohen Pforte fuer sich und fuer Mirdita verlange, es werde meine Sache sein, darueber mit dem commandirenden Generale vertraulich zu verhandeln; uebrigens sei der Umstand, dass eine korrekte Haltung Mirdita's im gegenwaertigen kritischen Momente der Billigung der hohen k.u.k. Regierung wuerde gewiss sein koenen, dem Capitaen an sich schon Buerge dafur, dass die ihm eventuell von der Pforte gemachten Zusagen auch wirklich erfuellt werden wuerden.

Die Witwe Bib Doda schied von mir mit dem Versprechen, dass sie ihrem Sohn sofort von ihrer Unterredung mit mir unterrichten und ihn auffordern werde, ihr unverzuéglich und rueckhaltlos zu antworten. Bis zur Stunde habe ich sie nicht wieder gesehen und auch von Capitaen Prenk, obschon er noch vor Kurzem sich in Gojani in gerin

mirënjohtës dhe i përunjur, duhej mbas mendimit të, të epte dhe provë të tjera ma pozitive për ato ndiejë dhe mos të vepronle si antarët e subvencionuem te klerit misionar të kë-tushëm, duke ardhë periodikisht për të dhanë dëftesë për kaqë e kaqë të holla të shtime në xhep pa u kujdesue pastaj për konsullatën P. dhe M. Le ta pranojmë edhe se lajmet e përhapuna janë vërtetë të trillueme ose se ai nuk ka dijeni mbi to, madje që as prej s' amës nuk ka tarë komunikimi për porosinë që i ngarkova asaj, ase se ai den t'a mbyttë në heshtje këtë porosi po duhet të habitem kurse ai s' do ta dijë as që kam ardhë në Shkodër; këtë gja nëmosë konsideratat ma primitive të konvencencës dhe t' utilitetit duhet t' ia imponojshin.

Nuk due të shkeli më drasë të kalbët tue u mbështetun mbi një dyshim të formuem një herë, sado që ky ka baza pozitive dhe të kujtoj se konsulli tepër aktiv i Italisë, z. Berio, ka gisht në të gjitha punët, që nuk duken të mbara ndër relatat e kësaj kryekonsullate me personalitetet politike dhe ndër çeshtje tjera të saj, që prekin interesat tona politike. Veçse disa fakte, që biejnë në sy dhe që më shpiejnë gjithnji po n' atë pikë, ato nuk mund t'i ignoroj për të vetmen arsye se ato, me gjithë se kanë ekzistue edhe para marrjes në dorëzim të kësaj zyre prej meje, ase nuk janë përfillë, ase nuk janë mbajtë të denja për raportim.

Me shkresën teme dt. 24-XII-1878, kam shenue një intrigë t'endun prej dragomanit të konsullatës italianë, Pjetër Gurakuqi

gen Entfernung von Skutari, aufhielt, weder eine mündliche noch schriftliche Mittheilung erhalten, aus welcher hervorginge, dass er von einem Schreiben seiner Mutter Kenntniss habe, oder von meiner doch bereits seit einem Monate erfolgten Ankunft Notiz nehme. — Wohl aber erzählte mir von einigen Tagen Monsignore Marsili, Bischof von Sappa, dass laut Nachrichten, die er aus Mirdita habe, dort vor Kurzem wieder montenegrinisches Geld angekommen, ja eine gewisse Anzahl von Hinterladern und Munition vertheilt worden sei. — Zufällig fand ich, dass auch die hiesigen Franziskanermissionare davon unterrichtet seien, und zwar unabhaengig von den dem Herrn Bischof von Sappa zugekommenen Nachrichten.

Ich will durchaus nicht annehmen, dass Capitaen Prenk, während er es an Loyalitätsversicherungen dem k.u.k. Generalconsulate gegenueber bisher nicht ermangeln liess, andererseits geheime Beziehungen zu Montenegro unterhalte. Ich kann jedoch auch nicht vermuthen, dass, wenn an der Nachricht von neuerlichen Subsidien Montenegro's an Geld und Waffen etwas Wahres ist, — und ich vermag denn doch nicht angesichts des mir von zwei Seiten Gemeldeten diesebe einfach in das Gebiet leerer Geruechte zu verweisen, — der Capitaen davon keine Kenntniss habe, da doch gerade solche Dinge in den albanesischen Bergen nicht lange ein Geheimnis zu bleiben pflegen und der Eine oder der Andere seiner Anhaenger ihn ganz gewiss Mitthei-

dhe kam përmendë që ky është kushrini i sekretarit privat të Prenk Bib Dodës. Tashti që po ndigjohet, shi prej personash të mirë informueme, si p. sh. prej s'amës së Prenkut, që i biri ka ra në dorë të një këshilltari të keq dhe ky s'është tjetër veçse sekretari i tij, Lorenc Gurakuqi, nuk më nevojiten sigurime të tjera të veçanta për të besue a priori faktin që ky ka një korespondencë të shpeshtë me kushrinin e vet, dragonian në konsullatën italiane dhe për të besue që ai Këshilltari i keq i Prenkut është burizani i z. Berio. Njiko-hësisht po marr vesh për disa veprime financiare jo të pastërta midis dragoman Gurakuqit dhe nënshetelastit gjerman Glikë Pejoviqit, të përmenduna në shkresën në fjalë. Këto veprime qëndrokan në faktin se Pejoviqit i qe besue dërgimi i ndihmave në të holla, që u dhanë vjetin e kaluem prej Cetine për n'Orosh, dhe që ky nuk i paska dorëzue të gjitha shumat që mori. Gurakuqi i informuem mirëfilli për këtë fakt, don ta perdori për të xjerre ryshfet prej Pejoviqit, si shpërblim që të mos i zbulojë mashtrimin as Princ Nikollës as dhe Prenk Bib Dodës. Doemos nuk mund të garantoj për autenticitetin e këtij lajmi, por mbasi po prej të njëjtit informator po marr vesh se, sikurr është folë në vjetin e kaluem për ndihma mëlazeze në të holla, ashtu flitet sivjet për ato austriaket, që i janë pague kapidan Prenkut prej kryekonsullit Wassitch, atëherë, tue xjerrë konkluzione prej së njoftunës në të pa njoftunën, më duhet të pohoj se informatori jem është informue mirë. Për pasojë të këtij dedukcioni pra edhe Gu-

lungen hierüber gemacht haben muss. — In diesem Falle aber nimmt es sich Wunder, dass er sich nicht beeilt hat, mir davon vertrauliche Nachricht zu geben, wie dies seine Pflicht gewesen wäre. Ich glaube wohl nicht zu viel zu sagen, wenn ich dies als eine Pflicht seinerseits betrachte, denn ein Mirditen-Capitän, welcher sich seitens der k. u. k. Regierung einer so grossmüthigen Unterstuetzung erfreut, wie er, hat doch, meiner Ansicht nach, neben banalen Versicherungen unwandelbarer Dankbarkeit und Ergebenheit, auch noch positivere Beweise für diese seine Gesinnungen an den Tag zu legen und nicht, gleich den subventionirten Mitgliedern des hiesigen Missionsklerus, periodisch ueber den Empfang von so und so viel in Barem einfach zu quittieren, ohne sich im uebrigen um das k. u. k. Generalconsulat zu kuemmern; angenommen aber, dass die gemeldete Nachricht wirklich erfunden, oder er davon in Kenntnis sei, ja dass er von seiner Mutter keine Verstaendigung ueber den ihr von mir ertheilten Auftrag erhalten habe oder aber ihn mit Stillschweigen uebergehen wolle, muss es mich doch frappiren, dass er selbst von meiner Ankunft in Skutari keine Notiz nimmt, wozu ihn doch die einfachsten Utilitaets — und Konvenienzeruecksichten bestimmen sollten.

Ich will mich nun nicht gerade durch einen einmal gefassten, wenn auch auf einige positive Anhaltspunkte gegruendeten Verdacht verleiten lassen, in Allem, was mir in den Beziehungen des Generalconsulates

rakuqi me shokë kanë qënë pjesë-marrës ndër këto punë, që ndër-lidhen disi kauzalisht në mes të tyne, prandaj edhe se Prenkut i ngarkohet një indiskrecion i pafalshëm, që ka si pasojë se shumë persona, midis këtyre edhe z. Berio dhe me anë të këtij edhe kabinetit italian, janë t' informuem mbi një çeshtje shumë delikate, që prek qeverinë e naltë perandorake dhe mbretnore.

Po i rrëfej shkelq. s' Uej se disa punë, që jam në gjendje t' i vërej, më kanë pikëllue thellë. Shoh se asht punue prej disa anëvet më të gjitha mjetet për me damtue interesat tona, për me nënminue influencën tonë, për me na i tëhuj personalitetet dhe elementat ma me ndikim në vend dhe me i ba këta për veti, pa u ba kurrëgjia prej anës sonë për t' i ra ndesh këtij veprimi aqë të damshëm për ne.

Në raportin Nr. 70, dt. 26 Nanduer 1877, të zot. predecessorit tem asht thanë se kleri katolik nuk zhvillon kurrëgjia veprimtari të shënueshme në Shqipni dhe nuk agiton për asnjë shtet katolik, spjegim ky, që nuk prano-het në tansi prej meje. Misionarët e këtushëm franceskanë nja 50 vetë, tue hjekë një, janë të gjithë nënshtetas italianë dhe në pjesë të madhe të tyne marrin pension prej anës italiane. Këta, me përjashtim ndofta të misjonit të Maqedonis dhe të disa misionarve të Pultit, më duken të gjithë se janë tepër nën ndikimin e konsullatës italiane, me të cilën mbajnë relata të gjalla, kurse me zi ndonji prej tyne kujtohet se këtu në Shkodër ka edhe një konsullatë të përgjithëshme P. dhe M. përveç rasës kur asht fjala për të marrë

zu politischen Persoenlichkeiten und anderen unser politisches Interesse tangirenden Dingen nicht richtig erscheint, die uebergeschaeftige Hand des italienischen Consuls Herrn Berio zu vermuthen, allein ich kann gewissen in die Augen springenden Fakten. welche mich immer wieder auf denselben hinfuehren nicht einfach deshalb von mir weisen, weil sie, obgleich sie schon vor meiner Amtsun- nahme bestanden, entweder nicht beachtet oder einer Berichter- stattung nicht werth gehalten wurden.

Ich hatte mit meinem gehor- samsten Berichte vom 24. v. M. Z 73 auf eine von dem italienischen Dragoman Pietro Gura- cuchi angezettelte Intrigue hin- zuweisen und zu erwahnen die Ehre gehabt, er sei der Cou- sin des Privatsekretaers Capitaen Prenk's. Wenn ich nun hoere, und dies vongut unterrichteten Personen, wie z. Bsp. seiner eigenen Mutter, — der junge Mann sei in den Haenden eines schlechten Rathgebers und die- ser sei kein anderer als sein Sekretaer Lorenzo Guracucchi, so brauche ich nicht erst aus- druecklich versichert zu werden, das dieser mit seinem Cousin, dem italienischen Dragoman, einen eifrigen Briefwechsel un- terhalte, um einen solchen nicht a priori schon anzunehmen und zu der Vermuthung zu gelangen, jener schlechte Rathgeber Capitaen Prenk's sei nur das Sprach- rohr Herrn Berio's. — Zu- gleich erfahre ich von gewissen unsauberen Geldbeziehungen zwischen dem Dragoman Gura- cuchi und dem in dem gleichen

subvencionin. Me anë te këtyne z. Berio asht i informuem mbi të gjitha ngjarjet dhe me precizjon, madje në këte pikpamje jam në gjendje t' i raportojs shkëlq. s' Uej një fakt, që hedh dritë të kuartë mbi çka u tha sipër.

Kur z. Wassitch, mbi porosinë e kryetarëve së misionëve të Kastratit dhe të Pultit, me shkrasën e tij dt. 6 Gusht 1877 (të raportueme nën Nr. 50) u jipte atyne udhëzime për qëndrimin që duhet të tregojshin fiset katolike, në një anë kundrejt Malit të Zi dhe në një tjetër kundrejt Turqisë, z. Berio, jo vetëm që u informue drejtë për drejtë nga misionari P. Giampiero da Bergamo mbi përmbajtjen e shkresës z. Wassitsch, por edhe e kishte në dorë atë shkresë. Madje kjo qarkuloi ndër konsullatat e këtu, tue u ba objekt verejtjesh malicioze, ndërsa P. Giampiero dhe z. Berio talleshin mbi atë dhe e kritikojshin në pikpamje të stilit. Ky fakt ardhë në dijeni dhe të z. von Wassitsch. Kjo sjellje e kryetarit të misionit nuk asht ma indiskrecion, asht dishka ma tepër. Mbas arritjes sime në Shkodër ndodhi që ftova famulltarin e Bajzës të Kastratit, Luigi, që kish zbritun për punë në qytet, të më bante vizitë që ta pyesja mbi ngjarje t' atyne anave, por mora përgjegje e nuk kish nge, kurse që kënde shkojë për njëheri te z. Berio për vizitë, nga nuk vonoi me "nisë shpejt për vend të vet.

Mue më duket se ky qëndrim i klerit misionar ecën kryekëput në një drejtim politik, dhe më duhet me besue se misionarët agitojnë për qëllimet politike italiane ase për mendime politike,

Berichte ebenfalls genannten deutschen Schutzbeholdenen Gligo Pejovich, die darin bestehen sollen, dass dieser, dem die Vermittlung der im Vorjahre von Cetinje nach Oroschi gesendeten Geld-Subsidien anvertraut war, nicht alle ihm zugekommenen Beträge abgeliefert hatte, -- ein Umstand, der von dem davon wohl unterrichteten Guracucchi benutzt wird, um von Pejovich Geld zu erpressen, als Preis dafür, dass er das unredliche Gebaren desselben weder dem Fürsten von Montenegro noch dem Capitaen Prenk mittheile. -- Für die Genauigkeit des mir gemeldeten kann ich freilich nicht einstehen, allein da ich von dem gleichen Berichterstatter erfuhr, wie im Vorjahre von den montenegrinischen Subsidien, so spreche man jetzt seit einiger Zeit von oesterreichischen, die dem Capitaen Prenk vom Herrn Generalconsul Wassitsch ausbezahlt worden seien, so muss ich, von dem Bekannten auf das Unbekannte schliessend, zugeben, dass mein Gewährsmann gut unterrichtet sei, jedoch auch, dass Guracucchi und Consorten an allen diesen untereinander in einem gewissen Causalnexus stehenden Dingen theilgenommen, und dass Capitaen Prenk sich eine unverzeihliche Indiskretion muss haben zu Schulden kommen lassen, die zur Folge hat, dass viele Personen, darunter natürlich auch Herr Berio, und durch diesen das italienische Kabinett von einer sehr delikaten die hohe k.u.k. Regierung berührenden Angelegenheit informirt sind.

Ich gestehe Eurer Excellenz, dass ich von Manchem was ich

që pajtojnë me ajo të z. Berio gjatë që në efekt asht gjith po ajo. Pra nuk jam i njëmendje me spjegimin e dhannun mbi këtë pikë prej z. Wasitsch dhe po të marr parasysht të gjitha faktet, që kam mbledhë mbrënda qëndrimit të shkurtër në këtë vend, që ma pakë pranoj pikëpamjen e predecësorit të të çfaqun në raportin e tij (dt. 19 Korrik 1877 Nr. 119), madje kam dyshim të fortë se lodra e intrigave l'enduna nga z. Berio ka ndikue mbi fiset katolike malsore me anë të këtyre misionarëve, që prej shumë kohë përpara dhe se ajo asht faktore për shumë sende që po ngjajnë në Mirditë, në Shalë dhe në Shosh. Nuk e di që farë efekti ka të Prenku veptrimarija e z. Berio me anë të sekretarit Gurakuqit, por besoj se përmbajtja e shkresës, që mbi sugjerimin të kësaj nisë e veja e Bib Dodës të birit, nuk ka mbetë pa u marrë vesh prej z. Berio dhe me këta spjegoj plotësisht heshtjen e Prenk Pashës dhe me sa më miri shpjegon e këtij kundrejt meje që bije që në sy.

Nuk do të mungoj me u orvatë të mbledh informata mbi kapidan Prenkun, mbi veptrimin e gjanë të z. Berio dhe qëndrimin e klerit misionar, për t'ia raportue për njëheri shkolq. s' Uej, eventualisht me u lejuë të shtoi propozime të rasës. Pranoni etj.

Lippich.

hier zu beobachten in die Lage komme, sehr unangenehm beruehrt bin, denn ich sehe, dass, waehrend von gewisser Seite mit allen Mitteln daran gearbeitet wurde, unsere Interessen zu schaedigen, unseren Einfluss zu unterminiren, jene Persoenlichkeiten und Elemente, welche die Traeger desselben sein sollten, uns zu entfremden und an sich zu fesseln, nichts geschah, um dieser uns so nachtheiligen Thaetigkeit entgegenzutreten.

Ganz besonders kann ich die in dem Berichte meines Herrn Vorgaengers vom 26. November v.J.Z 70 enthaltene Erklaerung, dass der katholische Klerus Albaniens keine nennenswerthe politische Thaetigkeit entwickele und fuer keine katholische Macht agitire, nicht ganz acceptiren. Die hiesigen Franziskanermissionaere, 50 an der Zahl, bis auf einen Einzigen saemtliche italienische Unterthanen und zum grossem Theile im Genusse italienischer Pensionen stehend, scheinen mir mit Ausnahme vielleicht der Mission von Mazedonien und einiger Missionaere von Pulati, nur zu sehr unter dem Einflusse des italienischen Consulates zu stehen, zu welchem sie eifrige Beziehungen unterhalten, waehrend kaum einer derselben sich erinnert, dass in Skutari ein k.u.k. Generalconsulat residirt, ausser wenn es sich um den Bezug ihrer Subventionen handelt. - Herr Berio ist durch sie auf das Genaueste ueber alle Vorgaenge instruirt, ja ich kann Euerer

Excellenz in dieser Beziehung ein Faktum melden, welches auf das Gesagte ein grelles Licht wirft.

Als Herr von Wassitsch ueber Auftrag der Missionspraefekten von Castrati und Schoschi denselben mit seinem am 6 August v.J. Z. 50 berichtlich vorgelegten Schreiben Verhaltungsmassregeln bezueglich des von der katholischen Bergbevölkerung gegenueber Morte-negro einer und der hohen Pforte andererseits zu beobachtenden Benehmens ertheilt hatte, war Herr Berio unmittelbar darauf durch den Praefekten von Castrati, P. Giampiero da Bergamo, nicht nur von dessen Inhalte unterrichtet, sondern auch im Besitze desselben, ja dieses Schriftstueck circulirte in den hiesigen Consulaten, wo allerhand malitiose Bemerkungen darueber gemacht wurden, waehrend der Praefekt u. Herr Berio sich ueber dasselbe zuquirten und dessen Styl einer eingehenden Kritik unterzogen, ein Umstand, der Herrn v. Wassitsch nicht unbekannt geblieben sein soll.—Ein solches Vorgehen von Seite eines Missionspraefekten ist keine blosser Indiskretion mehr.—Mir selbst widerfuhr kurz nach meiner Ankunft, dass ich den Pfarrer von Baisa in Castrati, P. Luigi, der in Geschaeften hieher gekommen war, zu mir bitten liess, um ihn ueber dortige Vorgaenge zu befragen, von ihm aber zur Antwort erhielt, er habe keine Zeit dazu, waehrend er unmittelbar darauf Herrn Bario besuchen

ging und dann sofort abreiste.

Ich finde, dass diese Haltung des Missionsklerus sich in einer ganz ausgesprochenen Richtung bewegt und muss annehmen, dass von Seite der Missionaere für italienische Zwecke—oder doch solche, die den politischen Ansichten Herrn Berios entsprechen,—was aber in seinen Wirkungen sich ganz gleich bleibt, agitire.—Ich kann also der von Herrn Wassitsch hieueber dargelegten Meinung nicht sein, und eben sowenig, wenn ich die anderen in der kurzen Zeit eines Monates bereits beobachteten Fakten damit zusammenhalte, die Auffassung theilen, die mein Herr Vorgaenger in seinem Berichte vom 19. Juli v.J. Z. 119 entwickelt hat, ja ich habe den dringenden Verdacht, dass das Intriguen-spiel Herrn Berio's seit geraumer Zeit schon mit Hilfe der Missionsgeistlichen die Haltung der katholischen Albanesen - Staemme zu influenzieren begonnen hat und an Manchem, was in Mirdita, im Dukadschin und in Schala—Schoschi vorgeht, die Schuld traegt. Wie weit Herr Berio durch den Sekretair Gurauechi auf Capitaen Prenk einwirkt, kann ich noch nicht ermassen, glaube aber, dass der Inhalt des Schreibens der Witwe Bib Doda, welches sie ueber meine Anregung an denselben richtete dem Ersteren durchaus nicht geheim blieb, und kann mir daraus das gaenzliche Still-schweigen Prenk Pascha's und sein ganzes auffallendes Benehmen gegen mich am Besten erklaren.

Ich werde mir ueber Capitaen Prenk und seine Beziehungen, die fernere Thaetigkeit Herrn Berio's und die Haltung des Missionsklerus — genaue Informationen zu verschaffen trachten und nicht ermangeln, Euerer Excellenz sofort darue-

ber zu berichten, eventuell auch bestimmte Antraege in der einen oder der anderen Richtung mir zu stellen erlauben.

Geruhen

Lippich

Dobësija e perandorisë turke u ka rënë në sy edhe klasës sundonjëse feudale dhe borgjezisë qytetare, që kërkojnë mprojtjen e një fuqisë se huaj për rastin e prishjes së Turqisë. Feudalët dhe tregëtarët e Shkodrës i drejtohen Italisë, veçanërisht sepse kjo brënda kufijve të saja nuk ka elementa sllavë, si Austro-Hungarija, ndjenjat e të cilëve duhej t'i merle parasysh, dhe prandaj mbas mendimit të feudalëve shqiptarë mund të bënte një politikë çillas anti-sllave.

Shkurtim i një raport i të kryekonsullit Lippich me dt. 31 Kallnuer 1878, paraqitun nga sekcioni politik, për të marrë njohtim përsa i perket formimit të një partije italjane në Shkodër.

Në Shkodër ka një parti muhamedane, e cila tue marrë parasysh pafuqinë e qeverisë turke dhe qëndrimin pasiv të deritanishëm t'Austrisë, asht në kujdes në se mos të bie Shkodra dhe Shqipëria Veriore nëa Sundim të «Opangës», d. m. th. të Malit Zi. Muhamedanët që mbahen me këtë parti, janë më të shumtit pasardhës të derës së vjetër sundonjëse të Shkodrës, të Bushatllive, si Shaban Begu, Reshit Begu, Selim Begu, të cilët kanë lidhje me katoikët e këtushëm dhe me anë

No 625 878.

IP.

Auszug aus einem von der polit. Sektion anher zur Einsicht mitgetheilten Berichte des Gen. Consuls Lippich in Scutari vom 31. Jaenner 1. J. No 8, betreffend die Bildung einer italien. Partei in Skutari.

In Skutari besteht eine muslimannische Partei, welche angesichts der Ohnmacht der türkischen Regierung und der bisher passiven Haltung Oesterreichs die Besorgniß hegt, es könnte Skutari und Nordalbanien unter der Herrschaft der «Opanken», d. i. Montenegro, kommen. Die zu dieser Partei zählenden Muslime sind zum meist Descendenten der Familie Buschati, des alten Dynastengeschlechtes von Skutari, wie Schaaban Beg, Raschid Beg, Selim Beg, welche mit hiesigen Katholiken

te këlyne jamë njoftë me konsullatën italjane. Shaban Begu i lastuem, ka marrë pjesë në luftë, i rrethuem në kala të Tivarit, dhe mbas ardhjes së tij këtu, asht paraqitë në konsullatën italjane, për t'i shkoqitë gjëndjen e muhamedanëve të Shkodrës dhe të Shqipnisë Veriore kundrejt invazionit malazias. Rezultati i kësaj konference qe vendimi për të ba një lutje, ku do të shqiptohet shpreja që kanë për një ndihmë prej Italisë së re, energjike dhe të pa lidhun me Sllav në kurrnji pikë. Lutja i asht adresue direkt qeverisë italjane dhe, sa kam muejtë me kupue deri më sot, mban 132 nënshkrime. Shkresa nuk asht nisë edhe. Telegrami i botuem mbi këtë çeshtje në "Unione" të Milanos, rrjedh mbas gjasës prej nënshkrimit italjan Dunasso, i cili drejton këtu në Shkodër një shkollë private, por përveç kësaj shkruen korrespondenca në fletore të jashtme dhe ka disa kohë që po përdoret si nëpunës në zyrën e konsullatës italjane.

Verbindungen unterhalten und durch diese auch mit dem italienischen Konsulate bekannt geworden sind. Der verwohnte Schaaban Beg, welcher die Belagerung von Antivari mitgemacht hat, ist nach seiner Rueckkehr bei dem italienischen Consul Berio erschienen, um ihm die Lage der Muselmaenner Skutaris und Nordalbaniens gegenueber der montenegrinischen Invas'on auseinanderzusetzen. Das Resultat dieser Conferenz war der Beschluss, in einer Petition an das junge, thatkraeftige, durch keine Ruecksichten auf die Slaven gebundene Italien der Hoffnung auf Hilfe Ausdruck zu geben. Die Petition ist direkt an die italienische Regierung adressirt und zaehlt, so viel bis nun bekannt geworden ist, 132 Unterschriften. Abgeschickt ist das Schriftsueck noch nicht. Das in dieser Angelegenheit in der Mailaender «Unione» erschienene Skutariner Telegramm ruehrt wahrscheinlich von dem italienischen Staatsangehoerigen Dunasso, welcher in Skutari eine kleine Privatschule leitet, nebstbei aber in auswaertige Blaetter correspondirt und seit einiger Zeit in der Kanzlei des italienischen Consulates verwendet wird.

Preng Bib Doda formulon kërkesat e tija duke kërkuar një autonomi që i kalon kufijt e autonomisë lokale tradicionale që mpronte Austro-Hungaria. Kjo kërkesë që nuk hynte në planet austro-hungare të ruajtjes së gjendjes primitive në Shqipëri, i duket qeverisë austro-hungare jo vetëm qesharake por edhe e rrezikëshme sepse dyshonte se ajo kishte dalë nga penda e sekretarit të mëparëshëm të konsullatës ruse në Shkodër, me emër Speyer. Ndërkohë kryengritja e Mirditës merr hov të ri. Mos largimi i Prenk Bib Dodës nga ajo bën që (për disa kohe) austriakëve Prenk Bib Doda t'u duket një karakter, të cilit s' mund t'i zihesh besë, karakter mosmirënjohës, me dy faje dhe që s' meriton më përkrahjen austro-hungare. Në formë ultimative atij i kërkohet të presi çdo marrëdhënie me levizjen.

Shkurtim nga Raporti i konsullit të Përgjithshëm Lippich, datë 3 Shkurt, Shkodër Nr. 9 paraqitur nga Sekcioni politik për të marrë njohtim përsa i përket kryengritjes së Mirditës dhe mosbesimit në Prenk Bib Dodën.

Lajmet e para mbi ngjarje të jashtëzakonëshme në Mirditë erdhën këtu me 26 të këtij dhe i përkiteshin rrëmbimit të një transporti të vogël ushqimesh, të cilin e ndaluen afër Mënellës zaptijet e komandantit, të saherë përmendunt Dod Gegës, nën pretekst se janë të shtërngueme t'a konfiskojnë dhe t'a ndajnë ndërmjet tyne mbasi nuk u janë pague rrogat.

Më 26 Janar pata marrë një shkresë të kapidan Prenkut, që po e bashkangjes n' origjinal, e cila përmban kushtet pothuajse qesharake, me të cilat ai

No 626 878

I. B.

A u s z u g

aus einem von der polit. Sektion anher zur Einsicht mitgetheilten Bericht des General-Consuls Lippich ddo Scutari 3 Febr. l. J. No. 9, betreffend den Aufstand der Mirditen und die Unverlaesslichkeit Prenk Bib Doda's.

Die ersten Nachrichten ueber aussergewoehnliche Vorgaenge in Mirdita langten hier am 26. v. M. ein. Dieselben betrafen jedoch nur die Wegnahme eines Convois von Lebensmitteln, welchen die unter den Befehlen des oben genannten Binbasehi Dod Shega stehenden mirditischen Zapfies in der Nahe des Dorfes Mnela unter dem Vorgehen anhielten, dass sie denselben auf Abschlag ihrer rueckstaendigen Loehnungen zu confisciren und unter sich zu vertheilen gezwungen seien.

don të arrijë një marrëveshje me Portën e Naltë, por ma në fund ep, të kuptojë se këte marrëveshje do ta arrijë me bisedime. Prandej, kur ia behu lajmi në mbrame se pranë Mënellës u sulmua kolegasi (majori) turk dhe se u vra bashkë me dy ushtarë, që e përcillnin ndersa dy të tjerë u muernë si rob në malet, ishte e ligjorueshme të besohet se edhe këte punë do t'a kenë krye zaptijet e Dod Gegës. Mirëpo mbas pak orësh, ndëgjova se Mirdita kishte marrë armët dhe se 2000-3000 burra paskan rrethue garnizonet e Oroshit dhe të Kashnjetit, që përbahen prej një bataljoni të dobët redifësh sirianë dhe katër-pesë togash të bataljonit të redifëve të Elbasanit dhe i paskan metue këta që të dorëzohen.

Me anën e konsullit anglez z. Green, ndëgjova njëkohësisht se Ali Saib Pasha i ka urdhëruar telegrafisht myteserifit të Dibrës, që të mbështjelli bashibuzukët e Matit dhe të Dibrës kundra Mirditës, tue e autorizue që të marshojë për njëheri, t'a djegi krejt vendin dhe bashkë me Orosh të rrethojë dhe të ashtuquejtunin saraj të Bib Dodes.

Ali Saib Pasha, me të cilin pata një bashkëfjalim të gjatë mbi ngjarjet e Mirditës dhe të

*Am 26. Jaenner habe ich ein Schreiben Capitain Prenk's erhalten, das an das Laecherliche streifende Bedingungen enthaelt, unter welchen er auf einen Ausgleich mit der Hohen Pforte eingehen zu wollen erklarte, uebrigens aber zeigte, dass er denselben im Wege von Verhandlungen anstrebte. Als daher gegen Abend die Nachricht einlief, ein von Oroschi nach Skutari reisender Kolagass (Fluegelmajor) sei bei Mnela von Mirditen ueberfallen und mit 2 Mann seines Gefolges ermordet worden, waehrend die 2 anderen seine Begleitung bildenden Soldaten in das Gebirge geschleppt worden seien, war die Annahme, dass es sich auch bei dieser That um Zapties Dod Grega's handle noch gerechtfertigt. Wenige Stunden darauf vernahm ich jedoch, dass Mirdita die Waffen ergriffen und zwischen 2-3.000 Mann stark die aus einem schwachen syrischen Baone (Hama Redif) und 4-5 Comp. des Redif Baons von Elbasan bestehenden Garnisonen von Oroschi und Kashnjeti umzingelt und zur Uebergabe aufgefordert haetten.

Zugleich vernahm ich durch den englischen Consul H. Green, Ali Saib Pascha habe an den Mutessarif von Dibra den telegraphischen Befehl ertheilt, die Bashibozuks von Matja und Dibra gegen Mirdita aufzubieten und sie sofort mit der Ermuechtigung einruecken zu lassen, Alles niederzubrennen, und Oroschi mit dem sogenannten Serai Bib Doda's zu zerstoeren.

cilin e njoftova për shkresën që kishja marrë prej Prenk Bib Dodës, më premtoi se do t'i pezullonte urdhnat e dhanun, që u përkasin bashibuzukëve të Matit dhe të Dibrës, me konditë që Mirditasit mos të sulmojnë garnizonet e Oroshit dhe të Kashnjetit, të cilët pat vendosë kështu dhe ashtu t'i tërbiquë nga Mirdita, as mos të trazojnë detashmentin që do të niseshe një ditë ma vonë për të zëvendësue trupat e atjeshme nën komandën e Ibrahim Beut, ish-komandantit të Tivarit. Për ndëshkim të vrasjes në Mënellë, Ibrahim Beu muer udhëzime, që të dje-gi vetëm këtë katund ku u ba vrasja, të marri masa kundra dorasëve, pa trazue viset e tjera tok me Orosh.

Ibrahim Beu, që ishte nisë për Gryka-Giadër vetëm me tri toga dhe me disa bashibuzukë, ndër të cilët pesëdhjetë zaptije të Dod Gegës, në marshimin e tij e pau veten përball një çete mirditore, që i bllokoi rrugën dhe u shtërngue të kërkojë ndihmë. Njikohësisht lajmoi se Mirditasit janë të komanduem prej Prenkut. Shtuhet, katundi muhamedan i Fishtës në Zadrimë asht plaçkitë prej Mirditasve; lajmohet pastaj se bajraqet e Lezhjes, së Dukagjinit, të Shalës dhe të Shoshtit kanë dërgue kontigjen-

Ali Saib Pascha, mit dem ich eine laengere Conversation ueber die Vorgaenge in Mirdita hatte und dem ich auch von dem Schreiben Prenk Pascha's Mitteilung machte, versprach mir, die von ihm getroffenen Verfaegungen, soweit sie die Baschibozuks von Matja und Dibra betrafen, unter der Bedingung suspendiren zu wollen, dass weder die Garnisonen von Oroshi und Kaschnjeti, welche er ohnehin aus Mirdita zurueck-zuziehen beschlossen hatte, noch das Detachement das tag-darauf unter der Fuehrung Ibrahim Bey's des Excommandanten von Antivari, in die Berge einruecken und die dortigen Truppen degagiren sollte, von den Mirditen angegriffen werden wuerde. Fuer diesen Fall bekam Ibrahim Bey die Instruction, nur das Dorf Mnela, in dessen Naehie die Bluthat stattgefunden, niederzubrennen und gegen die chaeter Justiz zu ueben, die uebrigen von ihm zu beruehrenden Ortschaften, so auch Oroshi, jedoch zu verschonen.

Ibrahim Bey, der mit nur 3 Compagnien und einigen Irregularen, darunter bei 50 von Dod Gegë befehligte Zapties, nach Grbeka-Giadri vorge-rueckt war, sah sich in seinem Marsche durch eine Mirditen-Abschwärmung gehindert und verlangte Succurs. Er meldete zugleich, dass die ihm entgegenstehenden Mirditen von Capitaen Prenk befehligt seien, auch verlautete, dass das muselmaen-nische Dorf Fista in der Zadri-ma von Mirditen gepluender

te te Prenku dhe se kryengritësit pjesësisht janë t' armatosun me pushkë precizioni. Ali Saib Pasha u a përsëriti urdhnat e tij Matit dhe Dibres dhe prej Gorice ka dërgue një bataljon në ndihmë t' Ibrahim Beut. Me 30 të Kallnorit trupat e këtij u lëshuen prej Naraçit, u futën ndër male dhe ndeshën në kundërshtim të fortë. Mbas disa orësh luftimi mjaft t' ashpër, që u kushtoi trupave 30 të vdekun dhe të plagosun, Mirditasit, humbjet e të cilëve nuk dihen, u zmbrapën, trupat u vunë me i ndjekë dhe po n' atë ditë dogjën 10 shtëpi të katundit Molla; një ditë ma vonë marshuen drejt Mënellës pa gjetë ma kundërshtim, hynë në këtë katund dhe në të djathtë e në të majtë të rrugës i dogjën të gjitha shtëpiat mirditore. Thuhet pastaj se po n' atë ditë, asë të nesërmen me 1 Fruer mbas një luftimi tjetër, këto trupa paskan krye bashkimin e tyre me garnizonin e Kashnjetit; kapidan Prenku paska ikun. Përmbi bataljonin e Oroshit thuheshe dje deri diku me siguri se qenka dorëzue, gjithashtu po ndëgjoj se aleatët e Mirditës nga malësia e Lezhës, dhe jo Mirditasit vetë qenkan pajisun me 300 huta dhe se nga 21 Kallnori qenkan pa në Mirditë tre emisarë malazez, të cilët mbas pa-

worden sei, dass die Bergstaemme Alessios mit Kthella, Dukadschin und Schalla-Scholschi Contingente nach Mirdita gesendet haetten, und dass die Aufstaendischen theilweise mit Praezisionsgewehren bewaffnet seien.

Ali Saib Pascha erneuerte nun seine Befehle an Matja und Dibra und sandte von Goritza ein Baon dem bedraengten Ibrahim Bey zu Hilfe.

Am 30. v. M. drangen des letzteren Truppen von Nara-tsch aus in die Berge ein und stiessen auf lebhaften Widerstand. Nach einigen Stunden ziemlich hartnaeckigen Kampfes, der den Truppen an 30 Todte und Verwundete kostete, waehred die der Mirditen noch unbekannt ist, zogen sich die Letzteren zurueck, die Truppen verfolgten sie und verbrannten am selben Tage 10 Haeuser des Dorfes Molla; tagdarauf rueckten sie, ohne weiteren Widerstand zu finden, nach Mela vor und brannten rechts und links der Route alle Mirditen-Haeuser nieder. Noch an demselben Tage oder am 1. Feber sollen sich nach einem weiteren Kampfe ihre Vereinigung mit der Garnison von Kaschnjeti beverksichtigt haben; Capitan Prenk soll entflohen sein. Ueber das Baon von Oroshi verlautete gestern mit ziemlicher Bestimmtheit, es habe sich ergeben. Ebenso vernehme ich, dass nicht die Mirditen, wohl aber ihre Allie irten aus den Bergen von Alessio mit bei 300 Hinterladern und Kapsel-Gewehren versehen seien

kë ditësh qenkan zhdukë prap

Më duket krejt e padyshimtë se Mali i Zi ka gisht në këtë lodër. Ka kohë që midis Mirditës dhe shtabit të përgjithshëm të Malit të Zi, shkonin e vinin letra për ma tepër m'asht lajmue që, kur gjerenti i konsullatës gjermane në Raguzë, kapiten Testa, i përcjellun prej dragomanit Gliko Pejoviqit që asht protegë gjerman pal ardhë këtu para pak kohe, n'u dhtimin e tij prej Shën Gjinit në Shkodër, posa arrijti në Shën Shtjefën pranë Drinit, katër Mirditës të veshun si ushtarë turq, një prej të cilëve dinte mirë sllavisht, mbas një bisedimi të shkurtër me Gliko Pejoviqin, i dhanë këtij letra dhe si muerën të tjerë prej tij u kthyen për njëheri në Mirditë. Tue kalue nëpër katundin e afërm të Kakarriqit, Glikoja ato letra të Mirditësve ia lëshoi në dorë P. Filip Nikiqit (një nënshtetas turk nga rrethet e Tivarit) famullitarit katolik të katundit, me anë të cilit u dërguen deri te pararoja malazeze. Nuk jam në gjëndje të them në se kapiten Testa ka dijeni për këtë.

Përveç faktit se kryengritja e Mirditës asht shkaktue dhe drejtue prej kapidan Prenkut, asht njallë kundër atij dhe dyshimi i fortë se tani asht lidhun haptazi me Mal të Zi.

und dass um den 21. v. M. drei montenegrinische Emissare in Mirdita gewesen seien, es aber nach einigen Tagen wieder verlassen haetten.

Dass Montenegro bei diesem Aufstand die Hand im Spiele hat, scheint mir ausser Zweifel zu sein. Seitlaengerer Zeitschon gingen Correspondenzen zwischen Mirdita und dem montenegrinischen Hauptquartiere hin und her, ja es wurde mir gemeldet, dass, als der kuerzlich hier gewesene Gerent des deutschen Consulates in Ragusa, Hauptmann Testa, auf seiner Reise von Medua nach Skutari den Punkt S. Stefano am Drinflusse erreicht hatte, 4 alstuerkische Soldaten verkleidete Mirditen, von denen einer fliessend slavisch sprach, dem in dessen Begleitung befindlichen deutschen Protege und Dragoman Gligo Pejovic, nach kurzer Besprechung Briefschaften uebergeben und von ihm andere erhalten hatten, worauf sie sofort nach Mirdita zurueckgekehrt waren, waehrend Gligo die von ihnen empfangenen ueber den benachbarten Ort Kakarritsch durch dessen kath. Priester P. Filippo Nikic (einen ottomanischen Unterthan aus der Umgebung Antivari's) an die montenegrinischen Vorposten weiterbesorgen liess. Ich bin ausser Stande anzugeben, ob Herr von Testa davon Kenntniss hatte. Capitän Prenk steht ausser dem Umstande, dass die Insurrektion Mirdita's von ihm provoziert wurde und geleitet wird, unter dem dringenden

Me një anë tue thëksue, edhe para meje, lealitetin e tij ndaj Portës së Naltë dhe gatëshmëninë e tij me ndjekë kësbillat e Austro-Hungarisë, n' anë tjetër tue adoptue njëkohësisht një program krejt të pamatun, të dalë nga një pendë ruse, d. m. th. nga raporti i z. Speyer, ish-sekretarit të konsullatës në Shkodër, por edhe të zgjavuem shumë prej tij, ai po e fut Mirditën në një kryengritje; kësaj i shtohet fakti se mbas sigurimit të dhanë një zani prej dëshmitarësh që e kanë pa, ai i kishte hypë kalet t' atij oficerit turk të vramë në Mënellë dhe mbi atë kal i komandon, ose ma mirë i komandonte kryengritësit. Kjo sjellje dy faqesh ven në pah një karakter që ska fare ndiejë nderi, që s' mund t' i zihet besë, të papeshuem ndër punë dhe të pa denjë për t' u interesue ma për të.

Nuk asht konstatue ende, se që farë sugjerimesh tjera, përveç atyne të Malazezëve, ndikojnë mbi të. Vetëm një gjë kam marrë vesht se një Mirditas emnit Ndrecë prej Gomisqes, krahinës ku bije Gojani, ku ma se një muej përpara pat qëndruar Prenku, i ka pasë dorzue një shkresë dragomanit të konsullatës italjane Pjetër Gurakuqit, i cili përnjeheri ngarendi në Konsullatë

Verdachte, sich mit Montenegro nunmehr ganz offen verbündet zu haben. Die Doppeltgängigkeit, mit welcher er auch mir gegenüber seine Loyalität gegen die Pforte sowie seine Bereitwilligkeit, die Rathschlage Oesterreich-Ungarns zu befolgen, betonte, während er unter gleichzeitiger Adoptirung einer ganz masslosen, einer russischen Feder, naemlich dem Berichte des fruheren Consulatssekretärs Herrn Speyer in Skutari entnommenen, von ihm selbst nur ansehnlich erweiterten Programms, Mirdita in den Aufstand stuerzte — verbunden mit dem weiteren Umstande, dass er nach uebereinstimmenden Versicherungen von Augenzeugen das Pferd des bei Mnelsermordeten tuerkischen Stabmofficiers reitet und von diesen herab seine Mirditen commandirt, besser wohl commandihat; lassen ihn als einen Charakter erscheinen, der alle Ehrgefuehles bar, ganz unverlaesslich, unueberlegt und weiteren Interesses unwuerdig ist.

Welche Einfluesstuerungen, ausser montenegrinisches, sich bei ihm Geltung verschaffen, ist noch nicht zu constatiren. Ich brachte nur das Eine in Erfahrung, dass vor 14 Tagen ein Mirdite namens *Ndraz* aus Gomisqes, also der Landschaft, in welcher Gojanni liegt, das Prank sich seit laenger denn einem Monate zum Aufenthaltsort erwählt hatte, dem italienischen Dragoman *Peter Guracucci* ein Schreiben ueberbrachte. Mit diesem begab sich

dhe të nesërmen heret, po me atë kasnec i nisi përgjegjen për Mirditë. Këtu kemi të bajmë mbas gjasë me një korrespondencë me të kushrinin, sekretarin privat të Prenkut dhe shkresa e sipërme duhet t'i jetë drejtue ma tepër z. Berio sesa dragomanit të tij.

Ma në fund kam nderin të Ju lejmërojmë se mbramjen e 26 Kallnorit mbas bashkëfjalimit me Ali Saib Pashën dërgova një njeri të besueshëm te Prenku, për t'i thanë gojarisht, që po të jetë i përziem n' atë lëvizje, të tërhiqet prej saj, të përdori të gjithë ndikimin e tij të kapidan Kola dhe Gjoni që të bajnë edhe këta po atë punë dhe mos t'i qesi kundërshtime as tërheqjes së garnizoneve turke nga Mirdita, as marshimit të trupave të caktueme për zëvendësimin e garnizoneve. Këshillat e mija ose nuk u përfillën, ose arritën tepër vonë, që t'andalin nga veprimet që pasuen.

Një raport të tillë po i dërgoj dhe zotit ambasador dhe kopjet gjeneralave komandonjës në Zara dhe Agram.

Lippich d. v.

Guracucchi sofort in das Consulat und expedirte am frühen Morgen des nächsten Tages die Antwort durch denselben Boten nach Mirdita.

Wahrscheinlich handelte es sich dabei um eine Correspondenz desselben mit seinem Cousin, dem Privatsekretär Prenks und durfte dieselbe nicht so sehr an ihn als an Herrn Berio gerichtet gewesen sein.

Zum Schlusse habe ich noch die Ehre zu melden, dass ich noch am Abend des 26. I. nach meiner Unterredung mit Ali Saib Pascha an Capitän Prenk einen vertrauten Mann mit der muendlichen Aufforderung abgehen liess, sich, falls er an der Bewegung theiligt waere von derselben zurueckzuziehen seinen ganzen Einfluss aufzubieten, dass seine Verwandten Gjon u. Kola das Gleiche thaten, und dass dem Abzuge der Garnisonen von Oroschi und Kaschnjeti, sowie dem Marsche der sie zu degagren bestimmten Truppe kein Widerstand entgegengesetzt werde. Entweder beachtete er meine Rathschlaege nicht, oder kamen diese schon zu spaet, um ihn von weiteren Schritten abzuhalten.

Einen gleichlautenden Bericht erstatte ich dem Herrn Botschafter und Abschriften uebersende ich den commandirenden Generalen in Zara und Agram.

Lippich m. p.

Konsujt e Austro-Hungarisë dhe Anglisë, dy vendesh të interesuar që Turqija të mos pësojë një disfatë që do ta shkatërronte, kanë frikë se mos lëvizja e Mirditës nga një qëndrim tepër i rreptë i turqëve, të mos përhapej dhe në fise të tjera, gjë që do të shkaktonte humbjen e gjithë Shqipërisë së veriut për Turqinë dhe do të ngatërronte interesat dhe planet austriake dhe angleze; prandaj ata u këshillojnë komandanteve turq matje dhe urtësi

Nga raporti i konsullit të përgjithshëm Lippich, me datë Shkodër 3 Shkurt 1878 Nr. 9 drejtue Kontit Andrassy, Wien.

... Me anë të konsullit anglez, z. Green, ndëgjova njëkohësisht se Ali Saib Pasha i ka urdhënue telegrafisht mytesarifit të Dibrës, që të mbështjelli bashibuzukët e Matit dhe të Dibrës kundra Mirditës, tue e autorizue që të marshojë për në veri, ta djegi krejt vendin dhe bashkë me Orosht të rrënojë të ashtuqajturin saraj të Bib Dodës, Mbi këta urdhna për djegje të dhanun prej Ali Saib Pashës, z. Green çfaqti preokupimet ma të gjalla, tue arsyetue se po t' i vihet me gjithë mend zjarri Mirditës, asht friga se ajo kryengritje parciaisë, por në vetvendi që tashti e rrezikëshme, mund të përhapej dhe mbi fiset e tjera katolike. Mbas pushtimit t' Ulqinit dhe përparimit të Malazezve deri në Bunë, kjo lëvizje linte me besue në eventualitetin e bashkimit të këtyne të fundit me kryengritësit dhe, duke marrë para sysh forcat ushtarake

Aus dem Bericht des k.u.k. Generalkonsuls Lippich, ddo. Scutari 3 Februar 1878. z. 9, an Grafen Andrassy, Wien.

... Zugleich vernahm ich durch den englischen Consul, Herrn Green, Aali Saib Pascha habe an den Mutessarif von Dibra den telegraphischen Befehl erteilt, die Baschi-Bozuks von Matja und Dibra gegen Mirdita aufzubieten, und sie sofort mit der Ermächtigung einruecken zu lassen, Alles niederzubrennen, und Oroschi mit dem sogenannten Serai Bib Dodas zu zerstören.

Herr Green ausserte die lebhaftesten Besorgnisse ueber die von Aali Saib Pascha erteilten Brandbefehle, da, wenn sie zur Ausfuhrung gebracht werden sollten, die Befuerchtung naheleg, dass der partielle an sich schon gefaehrliche Mirditenaufstand sich auf die andern katholischen Burgen ausdehnen koennte, eine Eventualitaet, welche angesichts der Einnahme Dulegnos und des Vordringens der Montenegriner bis zur Bojana die Vereinigung dieser Letzteren mit den Aufstaendischen und in weiterer Folge, bei dem ganz unzulueg-

urke që janë të pa mjaftueshme, pasoja e pa evitueshme do t'ishin shpartallimi i kësaj ushtrie turke të shpërndamë dhe të msyemë nga të gjitha anët, pra humbja e Shkoltrës me të gjithë Shqipinë Veriore. Prandaj u mora vësht me z Green që të paraqitem te Ali Saib Pasha dhe të përpiqem me e bindë që ti marri prap urdhnat, tue i theksue në një anë faktin se pjesmarrja e Prenkut në levizjen nuk asht e provueme dhe në anë tjetër se rreziku që mund të shkaktojnë urdhnat e tij asht më i madh se sa suksesin që mund të priteshe prej tyre, tue i shtue vërejtjen se në këtë kuptim të situacionit jam i një mendimi me kolegun tim anglez...

lichen Stände des von allen Seiten angegriffenen und zersplitterten Corps' Aali Saib Paschas, dessen Aufloesung und den Verlust Nordalbaniens mit Sculari als wahrscheinlich annehmen lassen muesste. Ich kam daher mit Herrn Green ueberein, bei Aali Saib Pascha unter Betonung des Umsandes, dass eine Betheiligung Capitän Preks noch nicht erwiesen und dass jedenfalls die Gefahr, welche seine Befehle nach sich zu ziehen geeignet waeren, groesser sei, als der von denselben zu erwartende Erfolg, die Ruecknahme dieser Befehle versuchen und mich dabei auch darauf berufen zu wollen, dass mein englischer College mit mir in der Auffassung der Sachlage uebereinstimme...

Anglija ushqen planin të fust në zjarr një trup ekspedite të përbërë nga malësore Shqiptarë që do të shërbenin në një akcion eventual diversioni për të ndalë përparimin e trupave ruse në Balkan dhe drejt Dardanelave — Stambollit.

Raportë, Nr. 40 — Shkodër,
4 Maj 1878. Konsulli i përgjithshëm Lippich, Ministrit të Jashtëm Kont Andrassy, në Vienë.

Anija angleze e luftës "Rapid" bani tashti vonë nën komandën e kapitenit Fitzgerald një nga ekskursionet e sajja të zakonshme prej Korfuzit në Sh. Gjini. Kjo arrijti më 27 Prill dhe, mbasi kapiteni i saj e mbaroi bashkëfjalimin me konsullin e këtushëm z.

Bericht
des k. u. k. Generalconsuls
Lippich. ddo. Scutari 4 Mai
1878, Z. 40 an Grafen Andrassy.
Wien.

Der englische Kriegslampfer "Rapid", Capitän Fitzgerald machte kürzlich von Corfu aus eine seiner gewöhnlichen Excursionen nach Madua. Er kam dort den 27. April an und kehrte, nachdem der Commandant mit dem hiesigen englischen Consul Herren Green, der sich zu diesem

Green, që pat shkue për këtë arsye në Sh. Gjini, u kthye për një herë nga Durrësi për Korfuz.

Që prej kohës që gjindem këtu, kjo asht e treta herë, që anija "Rapid" po viziton Sh. Gjini dhe që komandanti i saj po zhvillon atje bisedime me konsullin Green. Këto pjekje periodike nuk do të më dukeshin me randësi, dhe këtë vizitë e fundit as nuk do ta përmendja po të mos kishja ndëgjue prej anës së tretë, se mydyri i Durrësit, me 28 Prill, kishte shkue në bord të kësaj anije dhe mbasi kishte zbritë në toke; paska nisë për Dibër dy xhendarë kaluer, si thuhet, me qëllim që të formohet atje një trup vullnetarësh. Me qenë se dje pata një bisedim me z. Green dhe ky tek po informohej te unë mbi fuqitë ushtarake, që mund të qesi Dibra, ç' faqi mendimin se Matti do të mund të nxierre 15,000 burra për formacione ushtarake, të cilët po të vishen dhe të paguhen mirë dhe po të drejtohen prej oficerash anglezë, do të mund të përdoreshin për bukuri për një diversion në anët të ushtrisë ruse; dhe pastaj vazhdoj se tok me Dibranë dhe Matjanë, Anglija mund t' ishte në gjendje me bashkue edhe malso-rët e tjerë muhamedanë që nuk kanë vaejtë shumë gjer

Zwecke nach Medua begeben hatte, eine Unterredung gehabt hatte, sofort über Durazzo nach Corfu zurück.

Es ist dies seit meiner Ankunft das dritte Mal, dass der «Rapid» Medua besucht und dass dessen Commandant mit Herrn Green dort Unterredungen hat. Mir scheinen diese periodischen Zusammenkünfte keine besondere Bedeutung zu besitzen und ich hätte der jüngst stattgehabten auch kaum erwähnt, wenn ich nicht aus dritter Hand vernommen hätte, dass der Mudir von Durazzo sich am 28 April an Bord des «Rapid» begeben und nach seiner Rückkehr in die Stadt zwei berittene Gendarmen nach Dibre habe abgehen lassen, — um, wie hinzugefügt wurde, dort die Errichtung eines Freiwilligen-corps vorzubereiten. Da ich gestern eine Conversation mit Herrn Green gehabt und dieser sich bei mir über die militärischen Hilfsquellen Dibrer erkundigte, und die Meinung ausdrückte, dass es mit Mattia an 15.000 Mann Hilfstruppen stellen könnte, welche, gut gezahlt und gekleidet, sowie von englischen Offizieren geführt, zu einer Diversion in der Flanke der russischen Armee trefflich verwendet werden könnten; ferner dass England gleich den Dibrioten und Mattianern auch die übrigen mohammedanischen Bergalbansen welche durch Krieg bisher noch wenig gelitten haben, sehr leicht zu einem Hilfs-corps

tani nga lufta për të krijuar formacione ndihmëse në shërbim të saj; nga këto fjalë të z. Green më shkoi mendja se mos pjekja e tij e fundit me komandantin e anijes Fitzgerald ka muejtë me pasë këtë çeshtje për objekt bisedimi dhe se mos he për he janë tue marrë informata me pëlqim të autoriteteve turke dhe po bahen përgatitjet për t'ia filluar pastaj në momentin e dhanun në formimin e një corps-i ndihmës shqiptar.

Njikhësisht po ftoj konsullin tonë në Durrës z. Reglia që të hetojë n'asht i vërtetë dërgimi i dy xhandarëve për Dibër, mbas ikjes së "Rapid-it" nga Durrësi, dhe duke i tërhykë vërejtjen me ç'kam pa e dëgjuar unë, po e ftoj të mbledhë material rreth çeshtjes, tue i ra mbrapa me interesim të madh dhe të raportoj atë që do të marrë vesh.

Po të jetë e vërtetë se Anglija mirret me këtë projekt, do t'ishte shumë i lehtë mbas mendimit t'iu për me krijuar një corps ndihmës shqiptar mjaft të madh në të cilin do të hyjnë të tërhekun nga rrogat e e majme, jo vetëm muhamedanët por edhe katolikët, me shumicë, aqë sa me zi mund të gjindeshin oficerë për t'iu komandue. Por kjo s'do të kishte kush e di se sa vështirësi, sep-

zu vereinen und guter Dienste von denselben sich zu versehen im Stande wäre, könnte es immerhin sein, dass die letzte Zusammenkunft der Herren Fitzgerald und Green diese Frage zum Gegenstande gehabt hätte und dass vor der Hand im Einverständnisse mit den türkischen Behörden Erkundigungen eingegeben und Vorbereitungen getroffen werden um im gegebenen Momente zu der Formirung eines albanesischen Hilfskorps zu schreiten. Ich lade unter Einem Herrn Reglia in Durazzo ein, zu eruiere, ob wirklich nach dem Abgange des Rapid zwei Gendarmen nach Dibre gesendet worden sind und, indem ich ihn auf das von mir Vernommene und Beobachtete aufmerksam mache, den Nachrichten erhöhte Aufmerksamkeit zu schenken, sowie das eventuell in Erfahrung Gebrachte sofort zu berichten.

Meiner Ansicht wird es England, vorausgesetzt dass man sich mit diesem Projecte trägt, ein Leichtes sein, ein ansehnliches albanesisches Corps anzuwerben, in welches, durch den voraussichtlich hohen Sold angelockt, nicht nur Mohammedaner sondern auch Katholiken schaarenweise eintreten würden, so dass England vielleicht nicht genug Offiziere aufreiben könnte, um sie zu befehligen.—Doch dies würde wohl auch keinen besonderen Schwierigkeiten unterliegen da sich für englisches Geld genug fremde Officiere finden

se me të hollat inghize do të mund të gjendeshin mjaft oficerë të huej, në rast se ushtria angleze nuk do të kishte fuqi të mjaftueshme për të dhanë për këtë qëllim. Anglija ia ka kërthye vemendjen pa dyshim kryesisht malsive shqiptarë, të cilat i kanë dhanë tepër pakë ase aspakë rekrutë ushtrisë turke, dhe prandaj i kanë rrejtë fuqitë e tyre pothuajse të paprekuna. Keta luftëtarë të brishtë por jashtëzakonisht të mirë, po të përdoren me takt, të ushqehen mirë, të pajisen me petka, dhe pastaj të paguhën mirë, do të formojshin disiplinë dhe do të formojshin një korps, i cili do të sillte shërbime të randësime një korps-i anglez që do të vepronte kundër Bullgarisë, ase do të forconte eventualisht pozitat angleze pranë Gallipolit dhe Stambollit, ase do të vepronte, në rasë të një perparimi të armatave ruse, kundër kraheve të këtyne, tue e shtërngue fuqinë kryesore të ligështohet dukë çkëputur anash një sasi korpesh të anëshme.

würden, falls seine eigene Armee nicht genügende Kräfte zu diesem Zwecke abgeben könnte. England würde ohne Zweifel sein Hauptaugenmerk auf die albanesischen Berge richten, welche keine oder nur sehr wenige Rekruten gestellt und daher ihre Kraft beinahe intakt erhalten haben. Diese rohen aber vortrefflichen Krieger würden bei taktvoller Behandlung, guter Verpflegung, Kleidung und Bezahlung, Mannszucht beobachten und ein Söldnercorps liefern, welches einem englischen gegen Bulgarien operirenden Corps wichtige Dienste leisten, oder eventuell englische Aufstellungen bei Gallipoli und Constantino-pel verstärken, oder aber bei einem Vorstosse der russischen Armee gegen dieselben in deren Flanke operiren und das Hauptcorps zu der Detachirung beträchtlicher Seiten-corps zwingen könnte.

Në Shqiptarët e zonave verilindore është përhapur çetësimi i kuptuarshëm mbi fatin e vendit në rastin e ndarjes së Turqisë në fund të luftës ruso-turke. Ky çetësim i masave popullore shtyhet në drejtim të ndarshme nga anë të interesuara, nga feudalët dhe funksionarë të lartë që kanë tokat e tyre në zona që mund të shpëputen nga Turqija' nga oficerë turq, nga klerikë mysticë etj.

Nga raporti Nr. 45 Shkodër
11 Maj 1878 i Konsullit të për-

Aus dem Bericht
des k. u. k. Generalkonsuls

gjithshëm Lipp eo, Minisriti të Jashtëm Kontit Andrassy në Viene.

Qarqet e Dibrës, Matit, Gjakovës, Pejës, Prizrenit, Gusisë, Beranës Rozhajit, Bjeljopoljes dhe Senicës i ka rrëmbye si duket një lëvizje, që po shkon gjithnjë tue u thellue, kundra aneksioneve bullgaro-serbomalazeze të stipulueme në traktatin e S. Stefanos. Nji prej krenëve të kësaj lëvizjeje asht Ali Pasha, ish-kajmekam i Gusisë, pronar i pasun i këtij qarku dhe me ndikim të raadësishëm në popullsinë muhamedane shqiptare. Ndër këto qarqe u pregatit jo ma pakë se nji ngritje në masë e Shqiptarve së pari kundra Serbisë me qëllim që ta nxjerrin këte prej viseve t' okupueme këtej kufinit të vjetër, për m'at anë të vijës së vjetër të kufinit. Patën qenë zhvillue bisedime me Prizren, që ta shtyjnë edhe këtë në marrë pjesë në lëvizje, mirëpo ato deshtuen me deklaraten e krenëve të këtij vendi, se mungonin armë, ushqime dhe të holla dhe prandej nuk kishin se si t'ia hynin uji ndërmarrjeje kaqë të madhe. Hëpërhë kjo fushatë luftare, që duhej të konsiderohej si nji lëvizje populllore në kuptim të plotë mbeti; veçse besoj se krenët e muhamedanëve bullgarë dhe ata të qarqëve

Lippich ddo Scutari 11 Mai 1878, Nr. 45

an Grafen Andrassy, Wien.

... Der Bezirke von Dibre, Matja, Djakova, Ipek, Prisen, Gussinje Berana, Bozaj, Bieloplje und Sienitze scheint sich eine tiefgehende Bewegung gegen die in dem Traktate von S. Stefano stipulirten bulgarisch-serbisch-montenegrinischen Annexionen bemisstert zu haben. Einer der Hauptleiter derselben ist Aali Pascha, fruherer Kaimakam von Gusinje, ein dort reich begüterter Mann, welcher weiterhin einen bedeutenden Einfluss auf die mohammedanisch-albanesische Bevölkerung ausübt. Es war in diesen Bezirken auf nichts weniger als eine Massenerhebung der Albanesen zunächst gegen Serbien zu dem Zwecke vorbereitet, sie aus den diesseits der alten Grenzen occupirten Gebieten hinter diese letzteren zuruckzuwerfen. Es waren mit Prisen Verhandlungen angeknüpft worden um auch dieses zur Theilnahme an der Bewegung zu bestimmen, allein sie scheiterten an der Erklärung der dortigen Führer, sie besäßen weder Gewehre, noch Mundvorräthe oder Geld und könnten daher sich auf eine so weitgehende Unternehmung nicht einlassen. Vor der Hand unterblieb der beabsichtigte Kriegszug, welcher als eine Volkserhebung im eminentesten Sinne hätte betrachtet werden müssen, allein ich nehme an, dass die Leiter der bulgarischen Moham-

të sipërpërmenduna shqiptarë janë marrë vesht dhe besoj se këta të fundit këtë lëvizje të vume në vijë nuk do ta lanë. Prej Gusisë filluen gjithashtu bisedimet me muhamedanët e Polgoricës, të cilët duhet të viheshin në lidhje me Shkodrën, mirëpo as prej Pedgoricës nuk erdhi ndonji përgjegje e favorëshme: mbasi muhamedanët e këtij qyteti me të drejtë deklaruen se nuk e ndiejnë vehten të fortë me u përleshë me forcat e Malit të Zi. Mvaret shumë nga mënyra se si do të zhvillohej ma tej lëvizja bullgare, në do të plasi ajo e këndejshmeja. Nji gjë vetëm asht e vërtetë se ç'prej Ohri-së deri në kufinin me Serbi, ndër të gjitha viset shqiptarë mbretnon nji ekcitacion i ethshëm që po ushqehet, si duket, me zell prej nëpunsave të Portës së Naltë, prej oficerave dhe prej ushtarëve të këthyem ndër shtëpija dhe që në momentin e dhanun mund të kenë për pasojë ngritjen popullore, që asht vu në plan.

Përsa i përket kësaj pike, informatat i kam prej burimeve shumë të mira — nji prej të cilave asht vetë valiu i këntshëm — dhe asnji prej këtyne informatave, e theksoj këtë shprehimisht, nuk rrjedh prej konsullit tonë në Prizren, z. Jelinek, i cili që prej raportit të tij Nr. 6 me datë 12 Mars të këtij viti, nuk më ka lajmue asnji ngjarje ma nga qarku i veprimat të tij....

Lippich

medaner und jene der genannten Arnautenbezirke sich versträdigt haben und dass die Letzteren die in Fluss gebrachte Bewegung nicht leicht werden fallen lassen.

Aus Gussinje wurden auch Unterhandlungen mit den Mohammedanern Podgoritzas angeknüpft, die sich weiterhin mit Scutari in Verbindung zu setzen gehabt hätten, allein auch von diesen lief keine günstige Antwort ein, da sie mit Recht bemerkten, dass sie zu schwach seien, um es mit den montenegrinischen Streitkräften aufzunehmen. Es wird sehr viel von dem weiteren Verlaufe der bulgarischen Bewegung abhängen, ob die diesseitige zum Ausbruch gelangen wird oder nicht. Jedenfalls aber herrscht in den Albanesendistrikten von Ochrida an bis an die serbischen Grenzen, eine fieberhafte Aufregung, welche von Pfortenbeamten, Officieren und heimgekehrten Soldaten eifrig genährt zu werden scheint und welche im gegebenen Momente die geplante Erhebung zur Folge haben kann.

Ich schöpfe meine diesfälligen Informationen aus sehr guten Quellen, deren eine der hierige Gouverneur selbst ist, und habe ausdrücklich die Ehre zu bemerken, dass keine derselben von dem Herrn Consul Jelinek in Prizren stammt, welcher mir seit seinem Berichte vom 12 März d. J. 2. 6 p. keine weiteren politischen Vorgänge aus seinem Amtsbezirke mehr mitgetheilt hat.

Lippich

Zbulimi i dy qendrave të reja antike në Shqipëri

H. GEKA

Studimet arkeologjike të deritashme, të shvillueme ekskluzivisht nga të huejt, kishin lanë me besue se vetëm bregdeti shqiptar, në një thellësi deri ku fillojnë viset malore i ishte shtruke kulturës helenike ose influencës së sajë, ndërsa vëndet e malsisë kishin mbetë në gjendjen e tyne prehistorike me një kulturë krejt ilire. Ky besim u-trondit thellësisht nga një ekspeditë arkeologjike t'organizueme në muzein Maj të këtij viti nga Instituti i Shkencave, ekspeditë kjo që zbulojë, ndër të tjera ekzistencën e një qyteti antik, deri atëhere të pa-njoftun, në luginën e sipërme të Shkumbinit, pikërisht në katundin Selcë e Poshtme të krahinës së Mokrrës. Si të gjithë qytetet antike edhe Selca, omnia antik të së cilës nuk e dijmë, ishte pajosë me një akropol. Pozita e qytetit asht nga më të fortat që njofim deri më sot në Shqipëri dhe bije thikë, pothuajse në të katër anët, tue lejuë një ngjitje, pak a shumë të vështirë, vetëm kah lindja, ndërsa ngjitja nga anët e tjera për në qytet paraqitet krejt e pamundeshme. Për fund kah perëndimi, brigjet e tij lagen nga valët e Shkumbinit, luginë e sipërme e të cilit dominohet krejt prej qytetit. Mure të rrethimit nuk u panë gjëkund, por mungesa e sotshme e tyne munt të rrjedhi pse qyteti ka pasë qenë banue edhe në kohën e pushtimit sllav — prandaj edhe emni i soçëm Gradiisht — por sidomos pse e gjithë sipërfaqja e tij ant e lavrueme dhe gurët e murit o janë shkulë ose ndodhen thellë nën tokë. Me gjithë këtë mungesë, influenca e kulturës helenike në këtë qytet ilir u-konstatue nga gjetja e një monumenti vorri, fasada e jashtme e të cilit e zbukurueme me elemente arkitektonike të stilit jonik, ishte skalitun mbi faqe shkambi. Vorre të këtij tipi të çeluna në shkamb, janë të rrallë në botën antike, dhe monumenti i ynë, i quejtun sot prej fshatarëve «Qorri i Begos» (qorri në kuptimin ahur, vënd për të

mbajt bagëtinë), asht unik në Sqipni. Nji dokument tjetër që përforcon edhe ma influencën helenike, asht nji gur vorri i thjeshtë, gjymës i punuem dhe pa farë zbukurimi tjetër veçse nji mbishkrimi ΠΙΝΔΑΡΟΣ ΑΝΤΙΠΑΤΡΟ(Υ) ΧΑΙΠΕ, që na lejon t'ia caktojmë kohën në shek. II-të para Epokës Re. Selca antike kishie lidhje ekonomike ose ma mirë të thomi marrëdhënie tregtare të dy-fishta, të paktën qysh në shek. e IV-të para EP. Re, me nj'anë me Durrësin dhe nga ana tjetër me Maqedhoninë. Kjo vërtetohet nga gjetja e rendomtë paresh antike të Aleksandrit të Maqedhonisë dhe paresh autonome të Durrësit. Gjetja e këtyne pareve na ve gjithashtu në gjendje t'ia caktojmë vjetërsinë e qytetit të paktën katër shekuj para Ep. Re. Me gjithë që nuk janë gjetë ende gjurmë, por ka të ngjarë se edhe rruga e moçme, para se të ndërtohej rruga e famshme Egnatia, që shkonte nëpër Qafën e Thanës, shkonve nëpë Selcë tue ardhë nga Qukësi e tue ndjekë gjithënjë luginën e Shkuminit dhe së këtëjmi ngjitesh në Qafën e Çervenokës e zbrisfe në Memelish', në breg të Liqenit të Ohrit; prej këdej merrte mandej drejtimin nga Bilishtu për të mërrijtë në Maqedhoni. Këtë rrugë kemi edhe nji arsye tjetër t'ia supuzojmë mbasi në Memelish janë gjet dy mbishkrime greke, që dëshmojnë se edhe ky fshat ka qenë banue n' ato kohna dhe ka pasë bile nji tempull kushtue Perëndisë Asklepios.

Qyteti i dytë i zbuluem nga ekspedita arkeologjike në fillim të muejit Gusht, adodhet në luginën e Vjosës, në katundin Qesarat të Tepelenës. Qysh në vjeun 1935 ka pasë qenë gjetë në këtë fshat nji vorr antik me disa sende të kohës Romane, por zbulime të tilla nuk janë të mjaftueshme për të lokalizue me domemos n' at vënd ose aly pranë nji qytet antik. Në vjetin 1945 u zbuluen mandej, në vazhdim të disa punimeve bujqësore, dy krenë mermeri si edhe dy shtatna, që të gjitha t'epokës Romane. Njani nga dy shtatnat, asht nji kopje e Erotit të Lysipit, njanit nga mjeshtërt ma të mëdhenj t'antikitetit. Nji studim i bamun në vënd nxuerr mandej në shesh se nji sipërfaqe e gjanë e Qesaratit ishte mbulue me copa t'egullash antike, gja që mjafton në vet-vedi me lokalizue në këtë vënd nji qytet antik edhe sikur të mos ishin gjet këtu vorri dhe skulpturat e sipërme. Qesarati na paraqitet si qytet fushor, pa akropol, i ndërtuem, ashtu si Apollonia në pjesën e poshtme, mbi terraca që ngjiten mbi kodrina t'ulta, që rrjeshtohen në

bregun e djathtë të Vjosës. Tuae qenë se krejt sipërfaqja e tokës asht e lavrueme nuk diktohen mbi sipërfaqe murnina të vjetra. Vetëm n'arën ku u gjetën skulpturat e përmenduna duetlën disa themele me përdorim llaçi, që kallxon se janë t' epokës Romane.

Në muzeumin e shkollës gjetëm gjithashtu një copë tje-gulle me një mbishkrim fragmentar grek, që dëshmon se qyteti asht ma i vjetër se i kohës Romane dhe kemi arsye të besojmë se asht një nga ato pa emën që i përmbledh Cezari me «et reliquae finitimae civitates» (Bell. civ. III., 12), kur flet mbi qytetet e njoftuna Byllis dhe Amantia (sot Hekali dhe Ploça). Ka shumë të ngjarë që ma vonë emni i qytetit u-shndërrue për nder të Cezarit në «KAICAPEIA», emën që i mbeti fshatit, i shqiptarizuem në Qesarat, edhe sot e kësaj dite.

Qesarati si dhe e gjithë lugina e Vjosës, që ka luejtë një rol të dorës së parë në kohnat antike, jo vetëm pse këndeje shkonte rruga e vetme toksore që lihte Romën dhe Ilirinë me Thesalinë e Greqinë e Veriut, por pse në këtë luginë kemi qytetet ma të shumta antike të vëndit t'onë, meritojnë një studim ma t' imtë. Nga shtatnat e zbulueme, që kanë një vlef-të artistike jo të vogël, kuptojmë se Qesarati nuk duhet rrjeshtue ndër qytetet provinciale pa randësi, por përkundrazi ngjan të kete qenë në këtë luginë, që sot asht krejt e mënjanueme, një qendër kulture me randësi. Fjala e fundit i mbetet për t'a thanë sigurisht kazmës, që nuk do të vonoj me na ndriçue, tash që gërmimet nuk i kanë ma të hucit por i kemi marrë vetë në duer, mbi sa mësheh ende nëntoka e Qesaratit.

Missioni arkeologjik i Institutit të Shkencave, i përballë nga nëpunës të Muzeut Arkeologjik dhe Etnografik, në një udhëtim studimi që bëri në rrethet e Shkodrës vizitoi qytetet ilire të Gajtaniit e të Marshenjt, të cilat në vitet e ardhëshme kanë me qenë objekt studimesh t' imta dhe gërmimesh, mbasi në lamën e studimeve ilire, që ka një randësi të madhe për historinë e kohëve të lashta të vëndit tonë, nuk ka qenë ba pothuajse kurgja nga regjimet e ma-parshme.

Asht për të vure re se këto qytete kanë përdorë jo vetëm një sistem më vehte fortifikimi në muret që rrethojnë qytetin por edhe një teknikë që ndryshon krejt nga ajo helene e për

dorun në kolonitë greke e gjymës greke të bregdetit Shqiptar U muerën shënime edhe mbi ekzistencën e një tok vorreve ilire në formë kodrinash të vogla (tumulus), që do të çilen gjatë vjetit 1949.

Kolekcioni i skulpturave antike të Muzeut Arkeologjik dhe Etnografik u-pasunua këto muejt e fundit me një tok vepra t'artit helen e roman. Për të përmendë janë kryet e një djali të ri (efebi) (shek. V-të para epokës së re), dhe koka e një Sileni (kohë helenistike), që u shkëputën bashkë me dy skulptura të tjera romane nga fasada e shkollës fillore të Kalasë së qytetit të Beratit; një portret i bukur mermeri i kohës s'Augustit bashkë me një bustë romane të shek. II të gjetuna në Kishën e Kadipashajt (Lushnje); një bustë mermeri e Perandorit Lucius Verus (161-169), që ndodhesh në kishën e Shën' Mitrit të Beratit, si edhe personifikimi i Lumit Vjosa dhe një bustë madhështore e një të pa njoftuni (shek. III i epokës së re) që u muar nga Kisha e Paftalit (Berat).

Lugina e Vjosës duhet të ketë luejt në kohat antike një rol shumë të madh sidomos për të lidhë të dy brigjet e Adriatikut me Thesalinë. Kjo gjë gjë një përforsim në disa zbulime të reja që u bënë në këtë luginë këto kohët e fundit. Veç qendrave Apollonia (Pojan), Amantia, (Ploçë), Byllis (Kakal) e Klos, gërmadhat e të cilave njifeshin edhe ma parë, i shtohet këtij numuri Kalivaçi, me mure helenike dhe Qesarati i Tepelenës, ku në disa punime bujqësore u gjetën dy krenë mermeri si dhe dy shtatna të vegjël me gjithë krenë, nga të cilët njani na paraqet një kopje romane të Eros-it të mjeshtrit të madh Lysipp-it.

Gërmime sistematike në këtë vënd apin shpresa për zbulime tjera me randësi.

Tue vazhduë luginen e Vjosës gjejmë një banim tjetër antik në kalanë e Limarit (Malëshovë) në të djathtë të grykës së

famshme të Këlcyrës, e ndërtueme me mure të tipit helenik, ku para shumë vjetësh paskan qenë zbulue edhe vorre në formë arke, me objekte antike.

Stacioni i fundit i kësaj kulture helenike buzë Vjosës asht për tash Përmeti, ku në Maj të këtij vjeti, tue çelë themelet e shkollës së re unike, u zbulue një vorr në formë arke të mveshun e të mbuluem me rrasa, që përmbante 6 copë vaza t'epokës helenike d. m. th. te kohës mbas Aleksandrit të Maqedonisë.

* * *

Instituti i Shkencave i ka vuar vehtes për barrë të gjurmëve e të studjojë jo vetëm monumentat antike por edhe ato të kohës së Mesme. Nji vemendje e posaçme iu asht kushtue sidomos kishave për arsye se këto paraqiten interesante nga shumë pikëpamje, qoftë për sa i përket arkitekturës, qoftë pikturimit të mbrendëshëm e të jashtëm të mureve, teknikës s'ikonave, skulptimit në dru t'ikonostaseve e të fronave të dhespotëve si dhe inventarit tjetër kishëtar, si ungjijtë veshuna me punime argjendi, kodiçe të vjetër, etj. Veç kishave paraturke të njoftuna ma parë, si e Pojanit (Fier), Mborjes (Korçë), dhe Mesopotamit (Delivnë) i shtohen listës së kishave të tipit bizantin edhe kishat e Maligradit (mbi një ishull të vogël në liqe të Prespës) dhe të Kosinës (Përmet). Ikonostaset e gëdhenuna, punime prej mjeshtrish shqiptarë, të cilat i kemi prej Elbasani deri në Përmet, nuk shkojnë përtej shek. XVIII dhe ngjajnë t'a kenë mërrijt kulmin e zhvillimit të tyre kah fillimi i shek. XIX. Asht vërejtë gjithashtu se gjatë shekujve XV e XVI, ku presioni turk ka qenë ma i randë në Shqipëri ngjan të ketë pushua çdo ndërtim kishe ilire; kishat e para mbas pushtimit turk fillojnë të ndërtohen nga pikëpamja arkitektonike krejt të thjeshta, në shekullin e XVII.

Për këtë vjet asht parapa një fond i mjaftueshëm edhe për meremetimin e atyne kishave me randësi artistike, që kërcënoheshin nga rrënimi prej lajës mbas dorë.

* * *

Në Nekropolin e kohës helenistike të Durrësit që u zbulue vitin e kaluem e që ndodhet në përendim të qytetit afër Cu-

rrilave, Instituti i shkencave organizoi disa gërmime të vogla me qëllim që të sigurojë disa vorre gjymës të çeluna e të rrezikueme nga dheu i marrun për nevoja të hekurudhës Durrës — Elbasan. Vorret e çeluna janë gjithësejt 26 dhe i përkasin shekujve III e II para epokës së ré; janë edhe me qindra të tjerë që presin të hapen, prandaj Instituti ka parapa që çelja e tyre të parashifet në planin e punës së vjetit 1949. Objektet e zbulueme në këto vorre janë ma të shumtë, keramike e vogël, disa prej të cilëve paraqiten shumë të bua kura si në formë ashtu edhe në punim të hollë. Veç këtyne u gjetën edhe sende hekuri, fildishi, qelqi si dhe disa pare bronci të preme në Durrës. Të gjitha objektet që kapin ma se 40 copë iu dorëzuen Muzeut Arkeologjik, i cili ka me u kujdesë për pastrimin, inventarizimin si dhe ekspozimin e tyre.

Hasan Ceka

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER

KRONIKË :**Ngritja e Muzeumit Arkeologjik-Etnografik dhe e Muzeumit të Shkencave të Natyrës**

Për të parën herë në vëndin tonë ngrihen dy muzeume, arkeologjik-etnografik dhe muzeumi i shkencave të natyrës. Këto muzeume u ngritën në sajë të kujdesit të math që tregoi Partia e Punës dhe Pushteti ynë Popullor, me qëllim që të zhvillohet shkenca, kultura dhe arti në vëndin tonë, duke zhdukur kështu mbrapambetjen dhe injorancën, trashëgim i regjimeve të kalueme. Hapja e këtyre muzeumeve, i tregoi popullit tonë vjetërsinë e kulturës dhe t'artit, tue i dhënë njëkohësisht mundësinë e studimit, dhe nga ky studim të dalin konkluzione praktike në lidhje me zhvillimin kulturalo-shkencor, t'ekonomisë tonë bujqësore dhe t' shfrytëzimit të pasurisë së nën-tokës.

Materiali që egziston sot në këto muzeume, në përgjithësi ka një paraqitje të mirë dhe tërëjqësë. Kjo i detyrohet personelit përkatës të cilët kanë treguar kujdes të veçantë në ruajtjen dhe sistemimin e materialit.

Për ngritjen e muzeumit arkeologjik-etnografik, janë bamë ekspedita për grumbullimin e materialit arkeologjik, si dhe dy fushatë gërmimesh (Durrës-Pojan) të cilat kanë pasunue koleksionin e keramikës. Githashtu, janë bam ekspedita për grumbullim e blenje materiali në të gjitha krahinat e Shqipërisë, për të paraqitë karakteristikat e jetës të popullit tonë. Ky muze, asht i ndamë në dy reparte, arkeologji dhe etnografi.

Në repartin e arkeologjisë, objektet më të rëndësishme paraqiten skulpturat e vjetra që nga shekulli VI para epokës së re e deri në kohën e vonë Romake, koleksioni i keramikës, materiali prehistorik i zbuluar këto kohë e fundit në Maliq si dhe pjesa e Ikonostasit të kishës së kalandit Leus të Përmetit, gdhëndur me mjeshtëri të rallë mbi dy arre. Në sallën e parë të sektorit arkeologjik, janë ekspozue skulptura dhe figura greke prej balte të pjekun dhe bronz. Gjithashtu janë vendosun një seri cekanësh prej guri, karfice prehistorike, objekte zbulurimi, lodra fëmijsh të gjetura në Vonë (Durrës); si dhe objekte të ndryshme varresh. Po në këtë sallë asht vendosun një

vetrinë e vetantë, e cila përmban objektet e zbulueme në Maliq, si punimesh prej brinash dreni etj.

Në sallën e dytë janë vendosur në mënyrë estetike skulptura të ndryshme antike të kohës së Romës. Po në këtë sallë ndër vetrina janë ekspozue duar të njerëzve me shtat të math, këmbë njerish të pa njofun, si dhe objekte të tjera. Në sallën e tretë janë ekspozue keramika të ndryshme me figura të kuqe e të zezë, keramike helenistike si dhe objekte tjera, të gjetuna ndër vise të ndryshme të Shqipërisë.

Në sallën e katërtë, janë ekspozue në mënyrë estetike parë të ndryshme të preme në Durrës, Pojan, Shkodër etj. si dhe para Greke e Romeke. Po në këtë sallë ndër vetrina, janë ekspozue objekte të ndryshme eshtnash, hekuri si dhe armë të ndryshme. Nga kjo sallë, kalon në sallën e mesjetës, me objekte të kohës bizantine. Muret e kësaj salle janë zbukurue me piktura të ndryshme si, Kisha e Mesopotemit, Kisha e Laçit, (Vaudejës), kisha në vurgun e Delvinës etj. Gjithashtu në këtë sallë janë ekspozue kandila, kryqa kishe si dhe stema qytetesh dhe famlijesh. Por ajo që i tërheq vëmendjen më tepër vizitonjësit në këtë sallë osnt, pjesa e altarit të kishës së katundit Leusë (Përmet), gëdhendur me mjeshtëri të rallë mbi dru orre. Ky punim orti i shekullit XVI — XIX-të, tregon kjo traditë e artit mbi stolisjen e drurit që bahej nga mjeshtrit e vëndit tonë.

Në sallën e blegtorisë, gjuetisë—peshkatarisë dhe n'atë të bujqësisë, janë ekspozue objekte të ndryshme si ato mbi punimin e bulmetit, armë gjuetie, rrjeta peshkimi, parrënda, mjete transporti bujqësor etj. Muret e këtyre sallave janë zbukuruar me foto grafina të ndryshme, ku në të cilat pasqyrohet blegtorija, peshkimi, gjuetija dhe bujqësija në republikën t'onë popullore.

Mundëj vjen salla e kandeve dhe objekteve shtëpijake të fshatarësisë, në të cilën pasqyrohet një dhomë fshatare e pajisur me objekte të nevojëshme. Nga kjo sallë kalon n'atë të tekstilit popullor. Ndër vetrinat e kësaj salle janë ekspozue punime të ndryshme tekstili të banuara ndër vise të ndryshme të Shqipërisë.

Në sallën e kostumeve të fshatarësisë dhe n'atë të qytetit janë vendosur vetrina të cilat përmbajnë figura të ndryshme burrash dhe grashë, që karakterizojnë veshjen e fshatarëve dhe të qytetarëve të vëndit t'onë.

Në sallën e kostumëve të zhdukura, janë për t'u përmendë kostumet e ndryshme të vëndit t' onë të purueme me një mjeshtëri të rallë. Në figurat e ekspozueme në këtë sallë, duket kjo arti yaf popullor, i cili do të inspirojë tepër artistet tanë për zavillimin e kulturës s' onë kombetare. Nga kjo sallë kalon në atë të artit popullor, në të cilën janë vendosur tri vetrina që përmbajnë punime të ndryshme si vegla muzikore, punime prej druri, argjendi etj.

Ma në fund vjen salla e këndëve qytetare, ku pësqyrhet thjeshtësisht një dhomë karakteristike qytetare e pajisur me objektet e nevojshme.

Në të gjitha sallat e këtij muzeumi materiali është sistemue me së miri, kështu që vizitorëve u tërheq vëmendjen për t'a shikue dhe studiue me vëmendjen më të madhe. Ky muze ç' prej inaugurimit të tij e deri më sot është vizitue prej më se 15.000 vetave. Vizitorjësve u ka lënë përshlypje të mëdha e sidomos përse i përkeqësohet dhe vendosjes së materialit, P. sh. vizitorjës i Sovjetik Regjizori Ilia Kopskin shprehët kështu me përshlypjet e tij: «Muzeumi të jep një përshlypje mjaft të mirë, është bam një punë e madhe për mbledhjen dhe vendosjen e materialit. Është një gjë shumë e kënaqëshme të konstatojsh përmbajtjen e materialit të këtij muzeumi, i cili ka për të pasur një rendësi shumë të madhe si për rastuotë kulturore dhe shkollellat është edhe popullin tuaj i cili në këtë mënyrë do të njohi akoma më mirë historinë e tij.» Të tjerë shkruajnë: «Vetëm me një pushtet popullor mund të ngrihet një muze i tillë». — «Më bë zëmra mal dhe na kemi një muze». Përshlypjet janë të shumta dhe duhet të jenë mbasi për të parë herë ngrihet një muze i tillë në vëndin t' onë, i cili në t' arthmen do të jetë shumë më i pasur se sot.

Muzeumi i shkencave të natyrës prodhet, të renditun sipas sistematikës së re moderne, kampele të shumta për një studim të mirë të shkëmbenjve, mineraleve, bimëve shtazve si dhe qënijëve të gjalla të kohëve të kalueme gjeologjike, fosileve.

Ky muze që është kryesisht një qendër studimi fillon në hyrje me një koleksion mermerësh të Sqq për së. Perpara portës së hyrjes qëndron një dru i zgurosun 6 m. i natës i periudhës

së miscenit, i gjetun në Tufinë (Tiranë). Mandej fillon reparti i gjeologjisë me sallën e madhe të statigrafisë ku shifen të ekspozuem llojet e ndryshme të shkëmbenjve eruptivë e sedimentarë si dhe një kampionaturë e bukur mineralësh. Materjali Shqiptar zën një vënd me rëndësi të kësaj salle dhe paraqitet në ekzemplare të bukur dhe të pasun, ku duket mirë pasunija materjele e nëntokës t' onë. Dy profile të mëdhaj zbukurojnë fundia e kësaj salle. Njeni asht profili tektonik i luginës së Shushicës (Vlorë), i cili paraqet strukturën e 6 shtresave toke të periudhave të ndryshme gjeologjike, të llogarituna në një thellësi prej 1,000 m. Tjetri asht një profil gjeognostik i tre pusave vajguore të Patosit. Salla asht e zbukurue me gjithashtu me hartat gjeologjike, tektonike, minerare dhe silmike të Shqipërisë.

Nji skicë e bukur instruktive që paraqet një premje gjeologjike ideale, shtrihet në një gjatësi prej 3 m. I gjithë ky material i vlefshëm për një punë të shëndoshë shkencore, paraqitet shumë bukur si nga ana e precizionit shkencor ashtu edhe nga ana estetike. Studjozët e mineralogjisë si dhe profesorë e nxënësit e shkollave t' ona do të gjejnë këtu një mjet të vlefshëm për punën e tyre.

Mbas kësaj salle kalohet në atë të bllokevet ku janë të ekspozume blloke të mëdhaj mineralësh dhe shkëmbijsh të marrun në vënde të ndryshme të Shqipënis. Kjo sallë nga kjo anë kompletan atë të stratigrafisë. Këtu shifen gjithashtu dhe dy stalagdite e stalagmite të nxjerun nga shpella e Jubanit (Shkodër) dhe të vendosun në pozicionin e tyre natyral. Salla përmban edhe një koleksion tokash bujqësore të vëndit t' onë. Muret e kësaj salle janë të zbukuruem me piktura që paraqesin fenomene të ndryshme të natyrës.

Mandej, vjen salla e paleontologjisë që përmban fosilet e e kafshëve dhe bimëve të zhdukuna dhe që kanë jetue gjatë epokave gjeologjike. Pjesa më e madhe e kësaj salle përmban material të mbledhur ndër vënde të ndryshme të Shqipërisë. Pjesa tjetër e materialit e ardhur nga vënde të huaja ka një rëndësi nga ana e studimit, sepse kompletan materialin Shqiptar të terciarit me atë të epokave të tjera gjeologjike. I gjithë materialit asht i renditun simbas epokave dhe periudhave gjeologjike. Piktura që paraqesin pamje të ndryshme nga bota bimëre dhe shtazore të epokave të kalueme, zbukurojnë muret e sallës në krye të së cilës qëndron njeriu primitiv. Kjo sallë

përmban gjithashtu tre drunj të mëdhaj të ngurosun të gjetun në Tufinë (Tiranë). Salla e paleontologjisë bashkë me atë të stratigrafisë dhe të blloqeve përmbajnë një material të çmueshëm për një studim të mirë gjeologjik, qoftë për sa i përket vëndit t' onë qoftë në përgjithësi.

Mbas repartit gjeologjik, kalohet në atë të zoologjisë, i cili paraqitet në dy salla. Salla e parë përmban kolekcione të bukura koralesh, madroporash, syngjerash, ekinodormesh, moluskesh, krustacësh si edhe proparate peshqish në manëgje. Nji breshkë deti e ballcamosur 70 kg. e rëndë, e kapur në Kavajë, qëndron në fund të sallës. Në këtë sallë gjinden edhe një seri mamifresh të ballsamosura nga të cilët edhe lëkura me kokën e nji ujku të bardhë shumë të rradhë, të kapur në kufinin e Shqipënisë së veriut. Muret e sallës janë të zbukurueme me piktura interesante nga bota e kafshëve. Në sallën tjetër të zoologjisë gjinden të ekspozueme nji koleksion shpendësh të shqipnisë dhe nji tjetër zoqsh eksotikë nga të cilët mjaft ekzemplarë të bukur dhe të rallë, nji koleksion fluturash të shqipnisë dhe nji tjetër nga të gjithë kontinentet, nji koleksion insektesh të damshëm për bujqësinë nji koleksion kolopterësh dhe nji tjetër ku paraqitet klasa e insektevet. Salla përmban gjithashtu preparatë në langje të klasëve të ndryshme të botës së shtazëve, nga të cilat nji koleksion të bukur gjarpish.

Ma në fund repartit i botanikës paraqet nji ksilotekë e cila përmban pjesen ma me rëndësi të drujve dhe shkurrave të Shqipnisë, nji koleksion të bukur të bimëve medicinale të vendit t'onë, nji koleksion farnash dhe nji ekspozitë bimësh të mbledhuna në ekspedita të ndryshme të organizueme nga mizeo. Këto kolekcione të ekspozueme, bashkë me ato të herbanit të muzeut përmbajnë nji material mjaft të pasur për nji studim të florës të vëndit t'onë.

Kështu e paraqitun puna e muzeut të shkencave të natyrës ndjek nji qëllim të dyfishtë. Nga nji anë me koleksionet e tij muzeu jep mundësinë që të zhvillohet shkencat e natyrës në vëndin t'onë, të studjohet fauna, flora dhe mineralet t'ona nga njerzit e shkencës, nga profesorët e nxënësit t'onë, të zhvillohet observacioni të edukohet populli dhe të fitojë dashni për shkencën, të popullarizohet sa ma tepër kjo në masat. Nga ana tjetër të bahen studime mbi mineralet dhe qenëjet e gjalla të vëndit t'onë për të nxjerrë konkluzione praktike për zhvillimin

e ekonomisë t'one bujqësore dhe çfrytëzimin e pasunis të nëtokës.

Ekspeditat që janë organizue nga muzeu si dhe punimet që do të zhvillohen në laboratorët e tij, do t'a shpien këtë punë përpara duke formuar njëkonësisht kuadro shkencore të vlefshme në lëmin e kërkimeve shkencore.

Muzeu i shkencave është një nga veprat më të mira të Institutit të shkencave në lëmin e studimit dhe t'edukimit shkencor. Ajo bën një përshtypje të thellë si në njerzit e shkencës së vëndit t'one ashtu edhe në popull. Më të vërtetë pajisja me kampione të shumtë dhe të bukur si dhe randësija e tyre ashtu dhe nga ajo estetika janë për t'u çmuar. Ja se ç'shkruajnë për këtë disa nga vizitonjësit më të çquem në librin e përshtypjeve: «Duke marrë perasysh, thotë delegati Francez shoku Calas (i ardhur me rastin e Kongresit të I të të Partisë), vishti-rsitë kundër të cilave asht dashur me luftue për gjetjen e elementave që e përbujnë këtë muze, pasunija dhe rregullimi i tij më duken të çueme. Kjo vepër nderon njerzit e shkencës, profesorët, kërkuesit që të etur për shkencë, e kanë realizue me pasion. Të tjerë shkruajnë: «ky muze do të jetë një ndihmë për njerzit t'one të kulturës, ekonomisë dhe sidomos për shkollat. Ajo asht një sukses i math i jetës kulturele të vëndit t'one të ri, të vëndit që e kishin lënë mbresa regjimet anti popullo-re. Një tjetër shkruen: «muzeu i shkencave të natyrës, përfaqëson një përpjekje të madhe të njerzëve tonë të shkencës, që gjetjen dhe do të gjejnë përkrahjen më të madhe nga Partija e Punës dhe Pushteti Popullor». Muzeu i shkencave vazhdon gjithënjë të vizitohet nga një numur i math njerzish, deri më sot asht vizitue prej mëse 17.000 vetash.

Ngritja e këtyre dy muzeveve mbrenda njëkohësisht shkurtër, duke u pajisur me material deri diku të pasur, tregon se nga ana e Institutit të Shkencave janë bërë përpjekje të vazhdueshme dhe shpenzime të mëdha në kërkime dhe blëmje materiali. Por puna e këtyre muzeumeve nuk do të marrë fund me kaq. Për pasunimin e tyre, do të barten vazhdimisht kërkime t'organizueme me anë ekspeditash, dhe do të barten shpenzime të tjera për blëmje materiali. Për këtë punë njerzit e shkencës do të gjejnë përkrahjen e duhur nga Partija dhe Pushteti Popullor, do të kenë ndihmën e paçmuarshme t'u dheheqesit të përgjithshëm të shokut Enver.

DOKUMENTI Nr. 5093.

Zbulim i njëj dorëshkrimi të vjetër shqip

Sub Nr. 5093, n' Arkivin e institutit të shkencave, gjendet i shkruar në rregjест një libërsh-dorëshkrim me këtë shënim:

«Fletët janë të grisura më të shumtat. Janë të shkruajtur tërë faqet në një alfabet që s'e njohim»

Me datën 7 janar 1949, duke vijuar kërkimet e tija ndër tekstet e vjetra. Zot. Dhimitër S. Shuteriqi vuri në evidencë skedën Nr. 5093 dhe dokumenti u nxuor nga vendosja e tij.

Zot. Zihni Sako, i fuar për të dhënë mendimin e tij, muar në dorë tekstin dhe filloi ta shfletësojë. Duke u konsultuar me Zot. Sotir Papakriston, decifroi, në faqen 33, fjalët: *thotë, jtsusi, matheu*. Zot. Shuteriqi dhe Zot. Injac Zamputti i u bashkuan dy të parëvet dhe decifrimi vazhdoi me siguri dhe u muarë shënimet e para t'alfabetit të panjohur gjer tani.

U pa menjëherë, nga paraqitja e kapitujvet si edhe nga fjalët që po decifroheshin, se ishte fjala për disa «passus» nga ungjijtë.

Në transkriptimin që i u bë gjithë tekstit, ndër ditët e pas-tajme, nga Zot. Injac Zamputti me ndihmën e Zot. Sotir Papa-kristos që kontrolloi përmbajtjan në tekstët greqisht, rezultoi:

a) Alfabeti përbëhet prej afro 50 gërmash duke përfshirë në to edhe variantet dhe grupet e gërmave.

b) Mbrëndija e tekstit është e përbërë nga katër fetares:

1. — Në pjesën e parë duhet të jetë një predikim, d.m.th. një fjalim kishe. Por është i pakryer pse lëvizt i janë çkugur aty këtu disa fletë nga keqperdorimi gjatë kohës.
2. — Në pjesën e dytë janë pjesë të ndryshme nga të katër ungjijtë, por teksti shqip, krahësuar n'ori-gjinolet, nuk del gjithëkënd i sakët dhe disa herësh del me kuptime të kundërta.

c) Gjuha e tekstit, për kah ana morfologjike dhe fonetike, është mjaft arhaike dhe me interes filologjik.

Instituti i Shkencave ka menduar ta fotografojë tekstin faqe për faqe, kështu që studiuesat ta kenë në dorë lehtësisht për të kryer në të studimet e tyre.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
S H K O D E R